

SOCIETATEA DE MÂINE

Cuprinsul:

Pavilionul României la expoziția din Bari
Vedere interioară

PROBLEME SOCIALE: Așezări străvechi românești în Banat . . .	Ion Clopoțel
Etica ridicării satelor . . .	Vlaicu Bârna
Luxul rural . . .	Marcel Olinescu
Periferiile orașelor . . .	Alice Gabrielescu
FIGURI REPREZENTATIVE: † Armand Călinescu . . .	Vlaicu Bârna
ACTUALITĂȚI: Momente dintr-o dramă . . .	Ion Călugăru
Stilul clădirilor publice . . .	Grigore Bugarin
Scrisori din Italia . . .	Rodica Clopoțel
O valoroasă editură istorică . . .	Titu Popa
Incredere! . . .	Horia Trandafir
SATE, ORAȘE, REGIUNI: Aur . . .	Virgil Birou
Creatori și probleme (inseși și bândțene) . . .	Grigore Bugarin
PAGINI LITERARE: Cu prilejul comemorării poetului Petofi . . .	Axente Banciu
Prăpădul . . .	N. Pora
Pentru literatura românească din Banat . . .	Volbură Poiană
Actorul . . .	Ilie Ienea
Mama visează . . .	Grigore Bugarin
Aspecte din literatura arabă de azi . . .	Mihail Straje
VIATA INTELECTUALĂ: Cărți, reviste, ziare: Monografia comunei Zădărlac . . .	Marcel Olinescu
Puțină arheologie . . .	Em. C. Grigoraș
Bisericele Romei vechi . . .	Rodica Clopoțel
Scritorul Ionel Teodoreanu. — „Țări pierdute” de Ion Pilat. — Participarea României la târgul din Bari. — Expoziția Casei rurale din Perugia. — „Ogorul românesc” . . .	
PROBLEME ECONOMICE: Biblioteca Băncii Naționale . . .	Cronicar
FAPTE, IDEI, OBSERVAȚIUNI: Danie regală pentru cantinele școlare. — O butadă financiară. — Suspendarea Serviciului Social. — Sforțări culturale bândțene. — Chestiunea moșilor. — Primul erou în 1918. — Din englezește. — Baraschi. — Traducerile. — Debut bândțean. — Redacționale. — Administrative . . .	Redacția
COPERTA: România, țara bogățiilor . . .	Dinu Antonescu

Director: ION CLOPOȚEL

Inscrisă în registrul Trib. Com. Ilfov cu Nr. 1927/38. Redacția și Administrația: București 6, str. Dr. Asachi 11 (Cotroceni).

APARE TRIMESTRIAL

ANUL 16

Trimestrul Iulie, August, Septembrie 1939

no 3

(no 367 dela apariție)

ABONAMENTE ANUALE:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L
Societăți culturale, școli . . 1000 L
Liber-profesioniști 600 L
Funcț., studenți, muncitori 500 L
In străinătate: dublu

Abonamente se remiț anticipat
prin CEC no. 1218

Vitrina literară a „Societății de Măine“

O valoroasă editură istorică

Desigur că numai printr-o harnică înmănunchere de specialiști, grupați în institut permanent universitar, pot progresa științele istorice.

Sub acest raport avem în Cluj pe deplin consolidat Institutul de istorie națională, condus de profesorii universitari și academicieni Alexandru Lapedatu și Ion Lupaș. El a putut fi instalat în casă proprie grație unei danii regale (a Regelui Ferdinand) și înzestrat cu birourile și sălile corespunzătoare încă din 1936.

Pe lângă volumele monumentale ale celor 7 Anuare pe cari le publică Institutul de Istorie națională (1921—1935) cu studii, articole, cronici și bibliografii foarte amănunțite, datorite celor mai de seamă publiciști în materie istorică din Ardeal și Banat, mai apare și o bibliotecă în care au văzut lumina tiparului până acum șapte volume.

Institutul dispune de o sală vastă, bine amenajată și potrivită aranjării bogatei colecțiuni istorice (poate dintre cele mai îngrijite și mai rare pentru uzul cercetătorilor devotați disciplinei istorice și îndeosebi istoriei românilor) de cărți rare românești și străine, putând fi consultate de specialiști și de studenții seminarului.

Titularii catedrelor de istorie națională sunt ajutați în munca lor de câțiva tineri care se remarcă deopotrivă prin devotamentul lor față de chestiunile istorice, ca și prin activitatea publicistică. Este vorba astfel despre o adevărată școală istorică — spre mulțumirea deosebită a reputaților istorici Lupaș și Lapedatu.

Dd. Ioachim Crăciun, Ioan Moga, Aurel Decei, Ștefan Pascu, Gh. Dușinchevici sunt în același timp istorici în plină ascendență și animatori în câmpul științei. Vom reveni cu dări de seamă.

Remarcăm în treacăt cu deosebită satisfacție, că Institutul va tipări un senzațional manuscris necunoscut, rămas de pe urma lui Alexandru Papiu Ilarianu (a cărui monografie a scris-o directorul nostru): vol. III din *Istoria Românilor din Dacia Superioară*, adnotat de d. Ștefan Pascu.

Ne-am permite o propunere: ca Institutul să tipărească toate trei volumele din *Istoria românilor* de Papiu, adăugind și celebrele prefete din *Tezaurul monumentelor istorice*. E ceasul când o astfel de carte a istoriei și politicii românești ar trebui să aibe acces în cercuri cât mai largi de intelectualitate românească.

TITU POPA

P. S. — În biblioteca Institutului au apărut pe lângă cele 7 Anuare, următoarele volume:

1. Nicolae Drăgan: Toponimie și istorie;

2. Ioachim Crăciun: Cronicarul Szamosközy și însemnările privitoare la români.

3. Ioan Moga: Rivalitatea polono-austriacă și orientarea țărilor române.

4. David Prodan: Revoluția lui Horia în comitatele Cluj și Turda.

5. Aurel Decei: Izvoarele armenesti privitoare la românii veacului IX.

6. Marina Lupaș Vlasiu: Mitropolitul Sava Brâncovici.

7. Seb. Stanca: Episcopul Vasile Moga.

Ultima carte de poezie a d-lui Ion Pillat

Apărută în editura F. R. — „*Tărîm Pierdut*“ ultima carte de versuri a d-lui Ion Pillat ne aduce pagini de rară delectare sufletească.

Egal cu sine însuși, — poetul ne revelează, în desăvârșitele sale poeme, acele minunate jocuri de imponderabile, pe care numai marii inspirați, le pot concretiza în sonorități și accente.

În „*Tărîm Pierdut*“ poetul ne oferă o imagine picturală a Balciului. A Balciului de azi, desigur, în luminile căruia mai stăruie seninătatea clasică, — inspiratoare a vechilor creatori de vis.

Totuși „*Tărîm Pierdut*“ nu e numai pictural. Poetul nu se mărginește la descripție — oricâtă ar pune chiar în descripții — ci, cu acea neliniște caracteristică inspiraților, își exprimă mărturisirile pentru existența, dacă putem spune așa:

„Taci — duși sunt numai decât
Păunii lunii în mare.
Taci — totul nu e decât
O slabă cutremurare“.

Desigur, între viață și moarte chiar, „nu e decât o slabă cutremurare“.

În evocări și calde descripții, poetul Ion Pillat e un maestru neîntrecut.

„Insula mică era
Albă de anemone.
Amurgul cu aur podea
Plaja pustie“.

Sau, în altă strofă din aceeași poezie („Insula“).

„Zei gonți ca pe-un roi
Strălucitor îi primise
Scara cu umerii goi
Ai Afroditei“.

Lipsindu-ne o rubrică de critică literară propriu zisă, nu avem putința să reproducem cel puțin fragmente din minunatele poeme cuprinse în „*Tărîm Pierdut*“. Totuși, chiar în succinta noastră notă, nu vom putea renunța la transcrierea unei poeme („Ve-

rita“) — scrisă în spirit și ritm propriu. Iată-o:

„Veveriță care n'ai
Casă, curte și alai
Legându-te îmi stai
Sus pe ramură ca'n Rai.
C'o alund'n ghiare mici
De nimic nu-ți pasă, nici
De paftale și mărgele
Scumpe'n ochii dragii mele,
Nici de rublele de-argint
Pentru cari se bat și mint,
Lingșindu-se avan,
Toți boierii din Divan!
„Stai pe ramură de tei
Și te uiți de sus la ei,
Stai pe creangă de stejar
Și de nimeni n'ai habar“.

Am stăruit în alte cronici asupra artei poetice a d-lui Pillat. Subliniam atunci multilateralitatea poeziei sale. Iată mai jos, două strofe din „*Balcic lunar*“, pentru muzica lor interioară, pentru lirica vibrație pe care o comunică:

„Am regăsit fântâna,
Turcoicele cu vase de aramă,
Asinii biblici,
Lumina scrii,
Și umbra care-asteaptă luna.
Fântâna șoptea încet...“

Am regăsit cetatea
Asinilor și-a pietrii,
Cu ziduri peste ziduri dărămate,
Cu răpe albe și mai vechi,
Cu mara mai bătrând decât
toate.

Fântâna șoptea încet...

Să nu uităm că freamătu liric al acestor strofe e obținut fără clasicul factor al muzicalității, care este: rima.

Pentru poezia românească „*Tărîm pierdut*“ înseamnă o nouă și deci inedită afirmare. Deoarece d. Ion Pillat nu se situează în categoria poezilor cari lucrează „cu clișeu“, — înțelegând prin aceasta o repetare la infinit a unor valori descoperite. E vorba de valorile elemente-poetice.

Dimpotrivă, fiecare volum al domniei sale e o nouă afirmare de proaspete valori.

VL. B.

Bibliografie

În vitrinele librăriilor principale din țară au fost expuse cele două cărți recente ale d-lui Ion Clopoțel directorul nostru:

1. Alexandru Papiu Ilarian în fața problemelor românești contemporane (lei 85),

2. Satele răzlete ale României (habitatul resfirat din munții transilvani și bănățeni). lei 85.

Cărțile se bucură de o bună primire din partea presei. Uneori ele îndeamnă la dezvoltări de proporția unor foiletoane, cum sunt cele scrise de: Alice Gabrielescu în „*Timpul*“ și Grigore Ion în „*Curentul*“.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTA SOCIALA CULTURALA

Problemele unor străvechi așezări românești în Banat

Rezultatele unei anchete sociografice în Cornereva și Bogoltin

De cele mai multe ori adevărul este la îndemâna noastră, aproape de tot, și totuși numai ochiul exercitat îl poate surprinde și da la iveală. S'ar părea, că este absurd, și că avem elementele unui contradicțiuni, dar acesta este faptul adevărat: numai perspectiva îndepărtată, numai situarea la înălțimea științifică și detașarea de sine, (obiectivitatea și onestitatea consemnării elementelor reale) ajută aprecierea cea mai conformă configurației localului. Ca în orice știință exactă și disciplină spirituală (fie geologie, fie istorie), deabia după ce universalismul și specialismul cunoașterii lor ne dă puterea de proporție și încadrare, posedăm intuiția lucrurilor apropiate nouă.

Numai în lumina acestei reguli ne explicăm ezitarea publiciștilor de a intra în miezul problemelor actuale, în ființa realităților de sub ochii noștri.

Ezitare pe toată linia.

Este cazul așa de caracteristic al celor două comune puternice românești din Banat: Cornereva și Bogoltin, care fac de altfel o singură comunitate naturală fiind imposibil să le găsești hotare și să le deosebești prin ceva.

Aceeași configurație geografică, același mod de viață, aceeași împărțire de gospodării presărate dealungul văilor Rauna și Ohaba și pe toate crestele până sus de tot sub liziera pădurilor compacte ale Comunității de Avere.

Ce caractere au Cornereva și Bogoltinul?

1. Întâiu de toate, „strălucesc“ prin izolarea lor extraordinară, trebuind să apuci în susul apelor, să străbați prin chei sălbătice pe un drum strâmt unde nu se pot încrucișa carele și dincolo de cari nu-ți vine să-ți mai închipuești așezări omenești. Deci departe de centre urbane, de șosele naționale, de vetrele civilizației și culturii (26 km. până la gara cea mai apropiată).

2. Se presupun imediat imense dificultăți de transport, de valorificare a produselor locale și de aprovizionare cu articole de comerț din afară. Deci un sistem primitiv, de risc individual și pe cont propriu, cu toate dezavantajele ce se ghicesc. Și într'adevăr, locuitorii sunt drumeți fără odihnă, ei pleacă de acasă pentru zile și săptămâni, peregrinând fiecare de capul său prin cele orașe și câmpii îndepărtate până în lunca Dunării prin partea Calafatului și Corabiei, de unde, în schimbul fructelor, vitelor, mieilor, porcilor, brânzeturilor, țuicii ș. a., aduc porumbul necesar (căci nimeni nu consumă pâine). Infruntă deci intemperii vremii și greutatea distanțelor cu o îndărătnicie rămasă tradițională. Mama tânără, cu un copil de două luni în leagănul de tei din spate, aleargă sprintenă făcând pe jos 8-10-12 ceasuri, în brațe cu două coșuri grele de fructe, la Băile

Herculane, imbiind vilegiaturistilor rodul pomilor nobili.

3. Bine-înțeles, că vor exista intermediari, acolo local sau într'alte sate mai din raza drumului mare, cari vor beneficia de atari împrejurări aspre și se vor îmbogăți în mod uluitor, mai ales că nu există nici sămânță de cooperativă prin părțile acelea. Ei vor cumpăra pe prețuri derizorii animalele mici, vițeele de lapte, mieii, puii, ouăle, pieile, etc. și le vor desface pe lângă câștiguri grase în Orșova, Turnu-Severin și aiurea. Nici un instrument de control și reglementare a prețurilor și favorurilor nu derajează atari întreprinderi. Iar munca țărănească se irosește pentru nimica toată în șirul anilor de obidă.

4. Nu numai că nici o instituțiune modernă n'a fost introdusă, dar nici cele vechi de tipar burghezesc nu s'au putut menține. Singura bancă locală s'a închis, lovită de conversiune (cu un volum de afaceri până la 1 milion și jumătate lei anual).

Nici vorbă de cooperatie, de bae poporală, de dispensar, de cantină școlară, de casă culturală.

Și numărul locuitorilor este de 6000 suflete.

✱

De bună seamă, că expresiunea raporturilor locale de viață nu poate fi obținută decât în lumina cifrelor. Știința statistică este indispensabilă oricărui scriitor. Numai ignoranții o pot disprețui. Când deci ne îngăduim concluziuni și sfaturi, ele se cer fundamentizate pe criterii sigure (ori aproximativ sigure, ceeace nu scade din valoarea edificiului de argumentație).

Suprafața Cornerevei și a Bogoltinului însumează 21.584 ha. (Cornereva 13,213, iar Bogoltinul 8371). Făneța are 2085 ha., iar pășunatul 7755 ha. întindere. Arătorul de 994 ha. produce 6000 kgr. grâu și 162.000 kgr. porumb. Livezile au 84, pădurile 6075, coastele improductive (terenurile degradate) 4661 ha suprafață.

În ce privește vitele: există 172 bivoli, 400 cai, 475 vaci și bivolițe, 11 tauri, 521 vițee, 601 berbeci, 9907 oi mulgări și 5703 oi sterpe, 571 capre, 243 porci, 181 scroafe, 4 vieri, 2981 noateni (cai tineri). Unelte de lucru? Pluguri: 230, grape: 22, iar ateliere și mori țărănești 67. Alte culturi: 1900 kgr. ovăz, 60 kgr. fasole, 55000 kgr. fân, 1550 kgr. pae, 2000 kgr. cartofi.

Școlaritatea este extrem de slabă, iar copiii subnutriți urmează trei școli: din centru, pe valea Ohabei și pe valea Raunei cu 229 copii prezenți din 360, toți venind dela dinstanțe considerabile.

Cornereva și Bogoltinul sunt împrăștiate, cu gospodării complete, (casă, curte, grajduri, grădină, culturi) pe câte un diametru de 10 ha.

Din Bogoltin trebuie să faci patru ore călare ca să a-

jungi în cătunul Țezna pe valea Cernei care curge spre Băile Herculane. Iar urmele unui groaznic potop se mai văd încă: un program edilitat se impune chiar cu sacrificii din partea satului.

✱

Cititorul bănuiește că habitatul resfirat pe suprafețe considerabile din adâncuri de văi și codri cum este cel din Cornereva și Bogoltin, are un caracter vechiu, net și pregnant românesc. Nu există acolo nici un străin. Rasa este de o desăvârșită puritate din vremuri străvechi. Sută la sută români.

Și-au ales de nevoie ponoarele propice refugiului, la extremitățile solului cultivabil, unde au defrișat, au lărgit vetrele adăpostului mai sigur și au durat căminul familiilor lor.

Oameni harnici, vrednici, omenoși, răbdători și excepțional de buni.

Vai, acolo unde ai crede că e sălbătăcie, răutate, anarhie, desmăț, duritate suflatească — din cauza lipsei de contact cu civilizația mare — e un popor de o bunătate fără pereche, de o cinste, ospitalitate, solidaritate și simț al rușinii pe cari târgurile și orașele cu străzi pavate, electrică, școli, bănci și palate nu-l au!

Atunci să facem elogiul primitivismului? Nicidecum.

Dar în Cornereva și Bogoltin societatea țărănească s'a oțelit prin focul tuturor asprilor, iar viața trudnică a dat pe oameni cu virtuțile cele mai înalte ale muncii și comportării față de aproapele. Plugarul strălucește prin deșteptăciune naturală, radiază numai cuminenie și înțelegere, și elimină pe cei netrebnici. Opera de selecție e fără greș.

Mediul spiritual din Cornereva și Bogoltin conține toate virtualitățile prosperității pe scară întinsă.

Celor de jos li se aseamănă și cei de sus: mănunchiul de conducători (preoți, dascăli, notar, medic, jandarm) este după chipul și asemănarea celor de jos. Asimilarea este deci în sens invers celei văzute într'alte părți. Nici între intelectuali deci nu sunt certuri, rivalități, procese, patimi hrăpărețe, egoisme. Dimpotrivă: ei urmează pilda armoniei dintre cei mulți, administrați cu tact și solitudine.

Dacă este așa, atunci nici o împotrivire nu e posibilă față de înzestrarea puternicei comunități cu armatura modernă economică, sanitară și culturală, în timpul cel mai scurt.

Primitivismul se cere înlăturat, căci este păcat ca o nație atât de admirabilă să mai fie lăsată victima împrejurărilor nefaste.

Soluția este foarte ușoară acolo: Ministerul de finanțe să cedeze comunei casa cu etaj din centru, care a fost odinioară sediul companiei grănicerești, iar dela o vreme a devenit sediul gărzii financiare, pentru ca azi să fie o ruină, cu geamuri și uși sparte, cu o curte plină de bălării: o pustietate și tristă și goală.

Acea casă trecută în proprietate comunală poate fi imediat reparată și întregită cu cele cinci compartimente de viață, cari vor sălta Cornereva și Bogoltinul din toate mizeriile și lipsurile de ieri: cooperație, bae poporale, dispensar medical, sală de conferințe și cantină școlară, bibliotecă, etc.

Ar putea fi instalate acele instituțiuni cari să primească viața poporului, să-l scoată din deprinderile ce-l desavantajează și din ignoranța intim legată de stările specifice.

Cea mai dureroasă dramă pe care am descoperit-o acolo a fost: subalimentația copiilor, Familiile înstărite nu-și dau seama de capitalul biologic al copilului.

Dela depărtări de 3-4 km, vin școlarii nemâncați și

chiar fără merinde! Nu fiindcă părinții n'ar avea ce le arunca în trăituță, ci pentru că se lasă răpiți de alte treburi gospodărești ce li se par mai importante.

Iar ignoranța nu se combate decât cu duhul blândei și cu o educație de răbdare și înțelepciune.

Rezultatele anchetei făcute de mine au stârnit surprinderea, consternarea și uluirea fruntașilor satului. Dar acesta este adevărul curat: copilul este a 5-a roată la căruță!

O mentalitate nu poate fi risipită și desrădăcinată dela o zi la alta.

Hrana este puțin variată, din aceleași rațiuni economice ale traiului. Un an întreg populația consumă mămligă cu caș sărat și tare ca piatra. Din legume, din fructe, din lapte, din ouă se pot pregăti atâtea mâncăruri gustoase și hrănitoare.

Hotărât lucru: o schimbare trebuie să intervină. Dirijată cu inimă și fermitate. Păcat de fondul atavic atât de robust și superior calitativ al populației!

O vatră culturală a satului este imperios cerută de multiplele nevoi ale zilei.

✱

Deobiceiul realităților actuale ale satului nu sunt văzute cu ochi cuprinzător și precis.

Publiciștii se cufundă în istoria veacurilor trecute și se luptă cu tot felul de ipoteze, unele mai îndrăznețe decât altele. Sunt lăudate până la exagerare, faptele celor de ieri, fără a se întreba oare cei de astăzi ce fel de obligațiuni au?

Trecem pasivi pe lângă marele fluviu al vieții. fără să ne întrebăm conștiința dacă suntem ori nu datori să captăm noile izvoare ale sănătății și să aducem în făgaș sănătos fluviul forțelor morale și materiale.

Cornereva și Bogoltinul cu cele 6000 suflete românești se cer smulse din marasmul neputinței economice și al ignoranței tradiționale prin intervenționism mântuitor în sensul arătat. Camera de agricultură județeană e ținută să aleagă 5-6 tineri oieri de acolo pentru a-i trimite la școli de specialitate; întorși în sat să prepare derivatele laptelui, brânzeturi fine ce vor găsi piețe cu altă rebonificare. Aceeasă cameră s'ar putea ocupa și de desfacerea fructelor din acea regiune.

Comunele varsă anual Camerii de agricultură sume importante, fără ca să se întoarcă și resfrângă atari sacrificii în beneficiul populației. Ori, în astfel de cazuri, Camerele agricole apar mai degrabă instituțiuni parazitare, împovărătoare, decât folositoare obștei.

Cornereva și Bogoltinul se înlănțuiesc în rândul conglomeratelor de caracterul specific al satelor răzlețe și se plasează în dreptunghiul transilvano-bănățean care plecând din Maramureș trece prin Munții Apusenii în regiunea pădurenilor din Hațeg în linie dreaptă pentruca la izvoarele Jiului să se întâlnească în dreptunghi cu linia care din Lunca Cernii și Câmpul lui Neagu străpunge prin Cornereva și Bogoltin inima Banatului muntos oprindu-se undeva în domeniile Reșiței, în Clisura și Semenici.

Publiciștii ca și administratorii de stat au prilejul de a se ocupa cu stări de lucruri de extremă vechime și de un autentic aspect românesc. Nimic n'a putut clinti populația românească din vetrele durate cu vigilență în creerii munților.

Nici războaiele, nici migrațiunile, nici ademenirile economice nu au smuls-o din adăposturile milenare. Dar tocmai pentru aceste considerațiuni se cer înlăturate toate dificultățile unei apărări biologice, unei prosperități materiale și unei culturalizări intensive.

ION CLOPOTEL

ETICA RIDICĂRII SATELOR

— Faza de pregătire a unei culturi populare —

Culturi minore și culturi majore, acestea sunt formulele ce categorisesc fenomenele culturale ale colectivităților. Nomenclatura pe care filosofia culturii o conferă acestor două categorii în care e împărțit fenomenul cultural, — socotind valoarea lui, — sintetizează, un ciclu amplu și complex de valori.

Cultura românească a fost clasată, de un valoros creator, în prima categorie. Ea este, după demonstrațiile acestuia, o *cultură minoră*.

Constatarea, nu trebuie să ne neliniștească, totuși. La-gica și intuiția creatoare a tânărului academician ne demonstrează, în repetate rânduri, pentru cultura românească stă sub aceste zodii.

Întâi, autorul face o precizare: cultura românească, fenomenul cultural românesc e reprezentativ prin creația lui anonimă. Doina și balada, basmul și colindul, — acestea sunt măsurile alese, când e vorba de literatura românească. Stilul caselor țărănești, a bisericilor, etc... ne ajută să obiectivăm, din alte puncte de vedere aceiași creație anonimă, în care se concretizează inefabilele valențe stilistice ale Neamului.

Prin urmare, cultura românească a fost numită *cultură minoră*. Ce înseamnă aceasta? În niciun caz, nu o deficiență spirituală a Neamului. Autorul precizează, cu cea seriozitate științifică ce-l caracterizează, — semnificația pe care o are, pentru noi, nomenclatura: „*Cultură minoră*”.

Și anume, o *cultură minoră* designează un fenomen cultural nerealizat încă în perspective mari. Acest fenomen are o traectorie șovăelnică; înfățișată grafic, traectoria lui se situează la o mică distanță de axa ce prelungește, în sensul mișcării lui, punctul inițial. Evoluția traectoriei grafice e lipsită de salturi îndrăznețe.

Diametral opusă acesteia, *cultura majoră* se realizează sub semnele *monumentalului*. Creațiile ei eclatează tocmai prin setea de spațiu, prin grandoarea perspectivelor.

În cazul nostru, fenomenul cultural românesc n'a ajuns încă la creații monumentale. Totuși, se întâlnesc, după constatarea filosofului de care vorbim, unele realizări în care descoperim *monumentalul*. Ele apar discontinuu și se integrează fenomenului. Poate tocmai acestea ne indică înfăptuiri viitoare de alte proporții, de ample dimensiuni.

Poziția geografică, vitregiile vremii și desmembrarea noastră politică, din Evul Mediu, — toate au contribuit la zădărnicierea unor realizări sub semnele *monu-*

mentalului. Năvălirile și incursiunile streine, infiltrațiile de acelaș ordin, spulberau repede așezările, nepermițând acea continuitate necesară creațiilor majore. În acest timp, Apusul își continua, pe vechile așezări feudale, — orașul, iar arta împărtășea expresia unei intense trăiri ce depășea ultimele faze ale evoluției spirituale a omului.

Apusul a creiat orașul aducând, prin aceasta, o nouă dimensiune, nu alt spațiu vieții. Fenomenul s'a desfășurat normal, orașul nefiind decât un punct culminant al evoluției satului.

Pentru noi, evoluția progresivă a Apusului n'a fost posibilă. De aceia, reprezentativ, pentru așezările poporului nostru, a rămas tot satul, — constrâns la vechile lui tipare.

Iată pentruce, — opera de ridicare a satului românesc, începută acum câțiva ani sub auspiciile M. S. Regelui, ctitorul „*Fundației Principele Carol*” — ni se pare a avea o semnificație capitală.

Idealul există. El este, desigur: *realizarea unei culturi majore*. Ceiace se face la sate se tâlmăcește printr'o pregătire a ei.

Rolul acțiunilor de Stat, este de a contribui la o educație a masselor populare, urmând linia tradiției și spiritul Neamului. Mecanismul e simplu și funcționarea lui directă. Resorturile lui le constituie setea de afirmare a tinerei generații. Aceasta, duce campania de culturalizare a Neamului.

În fiecare vară se încearcă o fericită întrebuințare a energiilor tinere.

În contact direct și nemijlocit cu viața de toate zilele a țaranului român, acesta deschizându-și sufletul, problema remedierii neajunsurilor devine mai clară, oferind posibilități de rezolvare imediată.

În primul rând exodul intelectualilor conștienți spre meleagurile pastorale ale țării, au rolul de a contribui la o maturizare sufletească a tinerei generații. Contactul lor cu realitățile, iată ceea ce constituie un prim examen de maturitate. În al doilea rând subliniem rolul pe care aceste nuclee de tineri intelectuali îl au în educația maselor.

Stabilite în diferite sate și așezări, nealterate de posaiul unei civilizații, infiltrată pe căi superficiale în atâtea locuri, — echipele de cercetători trebuie să lucreze metodic în sensul unei civilizații organice.

În programul lor se înscriu problemele de seamă cari,

În cadrul ei se precizează problemele de seamă cari, altfel, nu puteau apare în toată dezolanta lor nuditate. În urma acestui examen al situațiilor privite sub felurile ei aspecte, sosesc inevitabil, preconizările. Evident, preconizările autorității de Stat, formulate prin competența oamenilor.

După preconizări urmează — înfăptuirile.

Un alt domeniu de cercetat este acela al creației poporane. Azi când influența nefastă a orașului, prin zonele lui periferice, îndepărtează din circulație producțiunile poporane păstrate de secole, imboldul de regenerare este o garanție de continuitate pe linia tradiției.

Mai mult, se transcriu anual din graiul poporului: doine, balade, ghicitori, orații de nuntă, etc., adică creații poporane autentice în măsură să oglindească potențele creatoare ale Neamului. Același lucru se întâmplă cu muzica populară, motivele decorative și celelalte ramuri de artă populară.

Ele vor folosi omului de știință, sociologului, istoricului, filologului, esteticianului, după cum materialul folcloric se referă la una sau la toate ramurile acestor discipline.

Asistența socială e un alt capitol în campania de înfăptuiri.

Se întreprinde o severă cercetare asupra sănătății maselor țărănești. Într-o țară cu o înspăimântătoare mortalitate infantilă, cu dese epidemii și o mentalitate primitivă, eforturile instituției regale vor aduce reale îmbunătățiri. E o inițiativă bine venită, de interes național.

Legătura între lumea intelectuală și țărani a fost până azi numai o iluzie. Acum se introduce o nouă mentalitate propagându-se etica ridicării satelor, care echivalează cu ridicarea Națiunii. Tinerii intelectuali, studenții sau titrați ai Universităților coboară de aci înainte în mijlocul maselor cu conștiința deplină a unei misiuni.

Acțiunea tinerilor intelectuali are drept efect și un alt beneficiu și anume, acțiunea lor se soldează cu un sever control al realităților. Desigur, altele erau imaginile dobândite în anii de studii, asupra colectivității de categoria satelor, — altele, cele culese în mod direct, la fața locului.

Între felul livresc de a vedea, constrâns de felurite prisme, și investigația directă în mediul social respectiv, e o diferență. Fiecare spirit observă și își construiește observația, o totalizează, într'un fel anume.

Pentru țăran augustul gând al M. S. Regelui, echivalează cu un puternic impuls de muncă și o nouă

educație cetățenească. Acum cinci ani M. S. Regele își exprima cu hotărâre dezideratele, în sensul acesta:

„Dorința Mea este ca după plecarea echipelor, satul să fie, pe cât se poate transformat. Transformat ca aspect exterior și transformat și ca viață intimă”.

Tot M. S. Regele într'un alt discurs, își mărturisea înalta rațiune politică de care a fost condus, întemeind Instituțiunea Regală a Fundațiilor:

„Pornind dela munca de ridicare culturală a României, am crezut că prin cuvântul de cultură trebuie înțeles altceva decât numai școală și carte. Cultura mai ales a păturii celei mari a țărânimii, este o operă de închegare a tuturor nevoilor din viața de toate zilele.

„Prin culturalizarea satelor, Eu văd răspândirea cărții, răspândirea a tot ceea ce este frumos; dar văd și ridicarea păturei țărănești la un trai mai bun, la o mai bună pricepere a nevoilor și datorii fiecăruia.

„Și apăs asupra acestui cuvânt, a „datoriilor” fiecăruia, pentru că în concepția Mea fiecare cetățean formează o celulă vie a Statului și această celulă trebuie să zvâcnească cu același suflet și aceeași inimă, pentru același ideal și același bine.

„Și dacă noi, cei dela centru, dăm, avem dreptul, în schimb, să cerem. Noi, dela Fundație — și Eu, ca director superior al acestei mișcări culturale, viu la rândul Meu să cer: vă cer dragoste, vă cer pricepere, și mai presus de toate cer muncă neprecupețită pentru binele țării.

Îndrumarea o dăm noi, cei dela centru; execuția, deci unul din lucrurile cele mai de căpetenie în toată opera pe care am întreprins-o, depinde de voi, depinde de felul în care veți pune voi sufletul în urmărirea și desăvârșirea gândului vostru.

Ceeace am văzut până acum îmi dă toată încrederea că vom fi înțeleși și vom fi urmați pe drumul pe care l-am trasat.

Sunt atâtea de făcut în satele noastre! Este o operă nesfârșită de mare de realizat, dar mai presus de toate o operă de adâncă dragoste și de adâncă pricepere”.

Cuvintele acestea au fost rostite în 1934.

Voința Suveranului, adâncă Lui râvnă pentru ridicarea satelor, — s'au impus. „Opera nesfârșită de mare” pe care o anunța se realizează sub Augustele Sale auspicii.

Vigoarea intelectuală, mijloacele neprecupețite se vor complini pentru o renaștere socială a țării.

VLAICU BĂRNA

Din jurnalul unui scriitor

Momente dintr'o dramă

GUSTAV STRESEMAN, TEHNICEANUL LUNECĂRILOR INCETE

S'au împlinit, la începutul lui Octombrie, zece ani de la moartea lui Gustav Streseman, „Cancelarul Genevei” și parcă e un veac de atunci, proță ar fii vorba de o ponosită și ștearsă figură din alt veac, atât de puțin a fost pomenit, atât de puțin aproape de noi îl mai simțim. Gustav Streseman a murit la timp: cu câteva zile înainte de deslănțuirea crizei mondiale și cu câțiva ani înainte ca Germania să fi intrat într'un nou ciclu istoric. Omul pilulei daurite, tehnicianul prosperității, paratenerul pacifistului Briand, devenise de prisos, într'o Germanie care nu mai cerea îngăduința Franței de a-și căuta ieșirea din criză, ci luase suprema decizie a unei atitudini desnădăjduite.

Gustav Streseman a fost din belșug înjurat de presa franceză, după ce fusese lăudat ca destoinic politician și bărbat de stat de o sprinteneală și abilitate excepționale. Iscălise tratatul dela Locarno, introdusese Germania la Liga Națiunilor, știuse să cucerească nu numai bunăvoința unui Briand, ci și a unui Poincaré, iar înlăuntru știuse să polarizeze forțele sociale în jurul republicei prospere, grație capitalurilor anglo-americe. Totuși, omul acesta a slujit republica fără a fi convins că este cea mai ideală, cea mai potrivită formă de guvernământ pentru Germania și a lucrat în sensul înțelegerii franco-germane, fără a fi convins de putința unei păci permanente, între cele două națiuni. A fost însă un iscusit tehnician. Răsărit din mica burghezie germană monarhistă, el a șovăit, la începutul republicii weimariene, între republică și monarhie. Un prieten al său, industriașul Paul Litwin fostul șef al aprovizionării germane din timpul războiului și cel care i-a intermediat întrevederile cu Poincaré Briand, l-a sfătuit, văzându-l cum șovăie:

— Acordă monarhismului d-tale un moratoriu de zece ani, în care interval vei avea tot timpul să alegi.

A găsit tratatul dela Rapallo, încheiat de Rathenau și s'a folosit de el, ca instrument economic pentru industria germană și ca amenințare pentru puterile occidentale. A încheiat tratatul dela Locarno, nu fiindcă renunțase la planurile de expansiune și la revizuirea tratatului dela Versailles, ci, fiindcă socotea că moemntul politic nu e prielnic decât pentru manevrele de lunecări încete. Trebuia utilizată cu maximum de rentabilitate bunăvoința anglo-saxonă și adormită în același timp

suspiciunea, panica opiniei franceze obsedată de ideea de securitate.

Tactica lui era menită să descercuiască Germania, să-i dea răgaz să-și refacă forțele sleite, să se pregătească pentru ofensiva viitoare, dar să menajeze susceptibilități. Ca să desarmeze pe bănuitori trebuia să pună în gaj o bunăvoință neconținută.

În timpul vieții lui s'a spus despre dânsul că este un nou Bismarck. Dacă Bismarck, Cancelarul de fier a unificat țările germanice, el, Cancelarul Genevei, a creiat climatul prielnic de redresare germană, după una din cele mai cumplite înfrângeri cunoscute în istorie. Figura lui de bulldog domesticit inspira încredere în seriozitatea și onestitatea unei burghezii germane care părea să nu doriască decât integrarea economiei lor naționale în circuitul mondial economic.

El a închis ochii în clipa când cel dintâi cutremur s'gduia din temelii economia mondială, apunea epoca prosperității liberaliste de după război; iar tehnica compromisurilor și tentativele de a se statornici un echilibru precar dăduseră faliment.

Streseman a murit înainte de a-l fi înlăturat valul care s'a așternut peste un episod de istorie. Înainte de a fi dovedit că el n'a fost decât o figură episodică al unui proces istoric în plină desfășurare...

UN INDEX AL DOCTRINELOR GERMANE

Streseman a fost un tipic, un strălucit și fericit reprezentant al unei Germanii care își căuta căile. Însă unul expus în vitrină, pentru uzul unei clientele flotante, ca să zicem așa. Dincolo de paravanul ciudatei și paradoxalei republici weimariene, lucrau laboratoarele.

Luând în mână volumul d-lui Edmond Vermeil, profesor la Sorbona și strălucit germanist, apărut sub titlul „Doctrinaires de la révolution allemande”, te întrebi dacă poate fi îndreptar pentru acei cari vor să priceapă Germania din ultimele două decenii. D. Vermeil analizează doctrinele care s'au elaborat între 1918 — 1938 prin contribuția teoretică a unor personalități ca: Walther Rathenau, contele Kayserling Thomas Mann, Oswald Spengler, Moeller van der Bruck, grupul dela revista „Tat”, Adolf Hitler, Alfred Rosenberg, Guenther, Walter Daré, Gotfried Feder, Robert

Ley, Joseph Goebbels. Volumul conține lecțiile pe care profesorul Vermeil le-a ținut în fața studenților dela Sorbona între 1934 și 1935 și este firesc să se resimtă anumite accente didactice și academice, precum firesc este ca personalitatea omenească să fie luată ca simbol al unei stări de lucruri, iar ideea, ca semnal de alarmă al unei explozii ce se pregătește înăuntrul societății germane. Cum didacticismul și academismul nu se confundă niciodată cu profunzimea este dela sine înțeles că explicațiile pe care le dă profesorul fenomenelor analizate nu sunt cele mai profund originale (ceeace nu este un păcat) dar nici cele mai veridice simple. Cartea d-lui Vermeil deschide însă vaste perspective de controversă și de meditație, cari pot duce la o lămurire realistă a stărilor de lucruri din al III-lea Reich și poate fi definită ca un index, destul de bine întocmit, al doctriinelor revoluției germane în plin mers și deci a incertitudinii continentului. Dela Hegel și Fichte până la d. Joseph Goebbels este un drum lung pe care l-a parcurs spiritul german, în căutare de sine, în căutare de puncte de reper spre a se desrobi de complexe de inferioritate, a-și creia certitudinile și norme potrivite și a se integra între culturile vii, universale. Hegel este obârșia celor două curente masive de filosofie materialistă cari animă cele mai vii, cele mai dinamice forțe naționale: materialismul dialectic marxist, progresist ca sens și formulă și materialismul rassist, reacționar ca sens și demagogic ca formulă. Intre aceste două curente, ca o coloană poetică și ca o vatră, din care și-au aprins rând pe rând făcliile, profeții, oratorii și ideologii forței stă neclintit filosoful Nietzsche, cel atât de rău înțeles și samavolnic folosit de propagandistii imperiului Wilhelmian și de cei ai celui de al treilea Reich. Acest incomparabil artist a fost un critic al civilizației și al culturii, un critic al formulelor ușuratece, confortabile și ipocrite, în nici un caz un apostol al schematizării violente, așa cum îl prezintă caricatural acei cari vor să se declare urmașii lui. Pentru Nietzsche „cultura este înaintea de orice unitatea de stil artistic în toate manifestările vitale ale unui popor” deci „trebuie scos din mintea germanilor Mefistofelul și Faustul lor. Sunt prejudecăți morale împotriva conștiințelor”, adică trebuie extirpate contradicțiile abstracte cari deviază stilul de viață al unui popor. Nietzsche a spus despre contemporanii lui „De obicei e lipsit de idei, dar în cazuri excepționale are idei proaste” — ceeace se verifică mereu.

„Germanul, a mai spus el, scrie de astă-dată d. Vermeil, nu este de astăzi, ci totdeauna de mâine sau de ieri (cu alte cuvinte în întârziere cu o idee, cu o acțiune n. n.). Dacă vrea să construiască Marea Germanie, trebuia să sacrifice fie Berlinul și spiritul luterano-german, creator de discipline mărginite și de tehnici migăloase, fie Viena și acea idee romană care este sursa tuturor influențelor pe care le poate suferi pământul german”.

Nici o țară nu este o unitate mecanică. Nici una din marile familii cari alcătuiesc popoarele lumii nu cunosc o unitate desăvârșită. Există desigur popoare slave, romane, înrudite mai mult sau mai puțin prin limbă. Înrudirea nu implică totuși comunitatea de interese și năzuințe permanente sau de circumstanță. Numai o presiune din afară le poate unifica vremelnic, le poate solidariza pe aceeași linie, în vederea împlinirii unui

țel comun. Indată însă ce presiunea a încetat fiecare seminție își reia traiul normal și-și restabilește echilibrul firesc.

Tragedia națională germană este după d. Vermeil în felul cum își caută unificarea și căile de expansiune. Dela Luther, cel dintâi care rupe unitatea catolicismului până la național-socialism este o neîntreruptă și mereu repetată tentativă de a ieși din condiția provincială, de a găsi izvorul curat național care să alimenteze uzina de creiat valuri universale.

În ceea ce s'a gândit între 1918 — 1938 în Germania există o tendință comună. Umanistul Thomas Mann, misticul planist Rathenau, exasperatul pesimist Spengler, filosoful oarecum monden Kayserling, Moeller von der Bruck, cel care a formulat teoria celui de al III-lea Reich, comuniștii naționali dela revista „Tat” ca și toți ideologii mitului și propagandei rassistice național-socialiste se întâlnesc în două puncte: critica civilizației occidentale, mecanice, agonice și ideea de comunitate germană, care poate salva lumea. Prin poziția ei geografică între Occidentul epuizat și Orientul virgin, prin geniul ei organizatoric, prin sinceritatea și hotărârea cu care știe să pună față în față problemele, Germania e menită să joace un covârșitor rol istoric. Este nevoie numai să știe să-și facă revoluția ei lăuntrică. Asupra acestui punct adică a metodelor cum trebuie înfăptuită comunitatea populară germană și cum trebuie înfăptuită revoluția lăuntrică, teoreticienii sunt în desacord. Și desacordul lor teoretic a avut în masă un răsunset atât de profund, fiindcă era de fapt determinat de ascutimea luptelor de clasă, că a culminat în drame diferite și într-o dramă socială care nu s'a deslegat încă.

Și era fatal să se întâmple astfel. Când după înfrângerea dela 1918, Germania trecea prin mari frământări — asemănătoare în multe privințe cu perioada feudală a lui Goetz von Berlichingen, perioada când Germania era un târg de oameni furnizând altora lăncieri și cavaleri mercenari, când din Germania căpitanul Roehm pleca în Bolivia și participa la războiul din Chaco, iar generalul von Seeckt era închiriat Chinei, ca să-i organizeze armata — era firesc ca aceste evenimente să se oglindească în scrisul cugetătorilor.

Istoria doctriinelor revoluției germane dintre 1918 — 1938 este deci istoria reacțiunilor împotriva puterilor occidentale (pe plan spiritual) și indexul ideilor de spațiu ritual, suprapopulație, comunitate totalitară națională și dinamică, adică idei cari reprezintă ascutimea svârcolirilor interne.

În această privință nu este vorba decât de nuanțe între Rathenau și Moeller von der Bruck, de pildă naționalistul conservator și național-socialistii, nuanțe cari în perspectiva istoriei se șterg, deși se părea că există între ele o prăpastie. Rathenau, a fost, e drept, suprimat de fanaticii invietori ai sfintei Wehme, dar tratatul dela Rapallo a rămas în picioare și s'a confirmat de acei cari își trag obârșia din cercurile de fanatici de după război.

Cartea d-lui Vermeil este o fereastră ce se deschide asupra unui câmp de bătaie unde, după camuflajul ideilor, stau oamenii și clasele cu interesele lor divergente.

ION CALUGARU

Inseilări bănățene

Creatori și probleme

ROMUL LADEA, rectorul Academiei de arte frumoase din Timișoara, inegalatul interpret al sufletului românesc bănățean, aduce prin sculptura sa o notă distinctă, de analiză psihologică și relief cu expresie puternică.

Nici unul din poeții și scriitorii bănățeni n'au reușit să redea în poezia lor, mai temeinic, mai superior, mai bine precizat sufletul românesc al Banatului, așa ca Romul Ladea în sculptura sa. E singurul artist deplin format, dăruit țării de această provincie.

Relieful operei sale, e adânc studiat. Talentul sculptorului e dublat de o cultură serioasă. Stilul îndrăzneț și plin de originalitate. Subiectul: viața însăși cu multiplele ei manifestări, întru-chipată în sufletul mamei; în conștiința valorii sale ca entitate biologică pe acest pământ și ca stăpân al brazdei sale, pe care jăranul bănățean o are cu atâta sănătate spirituală. Culmile istoriei transilvane, au primit lumina înfățișării lor, într'un „Horia“, realizat major, ca în poezia lui Aron Cotruș, ca însăși valoarea sa în istorie.

GR. POPIȚI, a dat la iveală un volum de „Date și documente bănățene“ din anii 1728—1887. Documentele au caracter etnografic, militar, economic, financiar, social, biologic, bisericesc, școlar etc., din care se constată:

a) Prioritatea etnică a elementului românesc în Banat.

b) Apăsarea românilor majoritari și ajutorarea tuturor venetichilor (germani, sârbi, ruși etc.). De notat că ungurii nici nu figurează ca existenți în sudul Banatului (granița militărească), decât într'o singură comună: Debeleacea.

Datele și documentele adunate

de către d. Gr. Popiț, nu sunt însoțite de nici un comentariu. Astfel, se adresează îndeosebi cercetătorilor istoriografi, cari pot avea la îndemână un prețios izvor pentru studiile lor.

Cartea apare în editura autorului. Ar fi putut împodobi colecția cărților editate de „Astra-Serviciul Social“, regionala Timiș, sau colecția cărților tipărite sub auspiciile serviciului cultural al Ținutului Timiș. Credem că în astfel de condiții, nu s-ar fi pus în cumpănă cheltuielile de tipar și d. Gr. Popiț ar fi tipărit un volum compact, cu toate comentariile necesare, ca să fie accesibil tuturor.

NOI GERMANIZĂM ȘVABII?

Odată cu nouile legiuri, prin cari minoritarii se bucură de drepturi egale economice, bisericesti și școlare ca și neamul românesc de baștină, se creiază o serie de probleme, a căror deslegare nu poate suferi întârziere cu atât mai vârtos, că pe plan internațional, principiul rasial, subdivizat în naționalitate propriu zisă, e criteriu pentru schimbarea hotarelor dintre țări.

La noi, în România, graficul tuturor hărților bio-politice arată un însemnat număr de germani în Banat. Acești „germani“ sunt veniți deacum vr'o sută cincizeci ani, de pe vremea Mariei Terezia, dela poalele munților Vosgi, din Alsacia-Lorena. Coloniile create cu acest material uman, au primit denumiri nemțești. Ei au fost supuși, în decursul vremii, doar desnaționalizați, cea germană și cea ungurească. Maghiarizarea lor, fiind ulterioară, nu au ajuns să se prezinte în masse compacte, ci s'au împrăștiat prin orașe, mai ales ca slujbași. Au rămas în așezări administrative, germanizați,

vorbind un dialect nemțesc mult îndepărtat de limba literară. De originea lor franceză, mulți dintre ei nu mai știu. Unii dintre ei, își aduc aminte că moșul lor vorbea franțuzește. Un număr însemnat de șvabi poartă și azi nume francez nealterat: Dée, Dupont (transformat câteodată în Dippon), Petit, Gerard, Josica, (maghiarizat în Iorzsika) etc.

Acestor francezi, după preluarea imperiului român, li s'au dat școli de stat cu limbă de predare germană și română. Am vizitat unele din satele șvabești ale Banatului, mai recent. Am avut ocazia să aud propagandiști germani veniți de prin Lugoj ori Timișoara, vorbindu-le la întruniri despre originea lor germană, îndemnându-i să țină la națiunea lor. Aceste manifestări, au avut uneori ieșiri pronunțate, privind siguranța statului. Am asistat la câteva lecții în școala primară. Elevii se luptă să învețe două limbi proape tot atât de străine: cea germană și cea română. În vara acestui an, șvabii au ținut la Timișoara o impozantă adunare culturală. Conducătorii lor i-au dat un caracter profund german. În Banat vin neîntrerupte grupuri de excursioniști germani. Acești vizitatori dau concerte corale, precedate de conferințe în care nu lipsește precizarea că șvabii sunt de origine germană. Într'o astfel de conferință, un „excursionist“ s'a exprimat că au venit din Germania în România ca să le amintească șvabilor de cântecele lor, pe care ei le-au uitat.

Știind că statul român a creat pentru șvabi școli cu limbă de predare germană, se naște întrebarea: Acești cetățeni sunt puși originea, îi forțăm să se desna-

ționalizeze? Aceasta, cu atât mai mult, cu cât propaganda venită din Germania primește la noi cel mai larg sprijin, ca oricăre propagandă ce se face pentru menținerea naționalității fiecărei minorități conlocuitoare cu noi.

Misiunea franceză din România și-ar îmbogăți prețioasa activitate culturală sesizându-se de soarta acestor harnici lorenți, colonizați pe meleagurile Banatului.

Această comunicare a noastră are un caracter pur informativ. Ne vom sârgui să adunăm date cât mai amănunțite în această chestiune și să le facem cunoscute celor interesați.

Asociația scriitorilor români bă năteni, a intrat într-o fază de lăncezeală, după ce mai întâi reușise, sub conducerea scriitorului și

epigramistului M. Ar. Dan, să-și câștige unanime simpatii printr-o frumoasă activitate, răspândită în toate centrele din Banat. Nu cunoaștem motivele pentru care maestrul M. Ar. Dan și-a dat demisia din președinția acestei asociații scriitoricești. Fapt este că după plecarea d-sale, asociația e ca și inexistentă. Și ar fi păcat ca grupul de scriitori care o compun să nu-și dea și pe mai departe tributul lor culturii românești din această regiune prin șezători literare așa cum și l-au dat atât de frumos până acum.

Fondurile pentru instituții de cultură, școli și biserici, se distribuie în toate regiunile după un plan stabilit cu multă chibzuință. Forma distribuirii acestor bani e greoaie și plină de neajunsuri.

Delegații comunelor ajutate, fac repetate drumuri la Minister, la Rezidenție, la Prefectură și așa o bună parte din bani se duc pentru spesele de călătorie. Nu s'ar putea face plata, emițându-se ordonanțele cuvenite percepțiilor de circumscripție?

FONDURILE PENTRU INSTITUȚII DE CULTURĂ, școli și biserici, se distribuie în toate regiunile după un plan stabilit cu multă chibzuință. Forma distribuirii acestor bani e greoaie și plină de neajunsuri. Delegații comunelor ajutate, fac repetate drumuri la Minister, la Rezidenție, la Prefectură și așa, o bună parte din bani se duc pentru spesele de călătorie. Nu s'ar putea face plata, emițându-se ordonanțele cuvenite percepțiilor de circumscripție?

Puțină archeologie

A mai apărut un volum din colecția „Izvoarele Istoriei Românilor” de d. Popa Liseanu, cu concursul unui neașteptat mecenat în această țară d. Cioriceanu G.

Acest nou volum începe a doua serie de publicații, seria greacă. Prima serie cuprinzând XIV volume a întrunit *Cronicile latine* și cea rusă a lui Nestor. Această a doua serie va pune la dispoziția noastră în special *Cronicele bizantine*, nu cele mai puțin importante. Sunt cele mai greu de urmărit și cele cari privesc Evul-Mediu românesc, adică partea complet necunoscută a Istoriei noastre. Și cum, grație acestei necunoștințe, neprietenii Românilor au inventat *dispariția elementului românesc* timp de o mie de ani din *Dacia*, desigur că publicarea acestor cronice bizantine este partea cea mai importantă a publicației totale.

În definitiv întreaga publicație a fost făcută cu scopul de a pune la dispoziția Românilor materialul necesar cunoașterii chestiunea acesteia. Pe Transilvăneni îi ține mai ales la inimă această chestiune, bineînțeles, pentru că pe ei îi lovesc întâi neprietenii neamului românesc.

Publicarea s'a făcut chiar cu un lux neașteptat și poate exagerat. Dar s'a făcut pentru a fi la înălțimea celor scoase de acești neprieteni.

După epuizarea materialului bizantin, va rămânea poate cel mai important material de publicat și anume cel *persan*, al lui Fazzel-Ulah-Reșid din plin sec. XIII, care ne dă invazia tătarască a lui Batu-Iban în țările noastre.

Va mai rămâne și cea *ebraică* a lui Benjamin de Tudelo, contestată ca autenticitate așa cum s'a publicat.

Sperăm de asemenea că *Testamentul* lui Rekaumenos, marele mănăstir de Valahi din Evul-Mediu, va vedea iarăși lumina tiparului în această serie a colecției de care ne ocupăm. Acest testament n'a fost publicat de cât în parte și aduce multe cunoștințe sub formă inușorată despre *Valahi*.

În aceeași serie grecească ar trebui să intre și Dioscurides, medicul grec din armata romană, a cărui *farmacopeie vegetală* ne-a transmis 52 de cuvinte trace. Nici acest lucru n'a fost făcut cum trebuie la noi. Azi, când problema tracă este pusă pentru a reduce *slavonismul* la justa lui valoare, publicarea aceasta ar per-

mite publicului nostru să priceapă și a doua parte a problemei Evului-Mediu, adică a *slavizării noastre* parțiale.

Dar să ne ocupăm de prima publicație grecească a d-lui Popa Liseanu. E vorba de *Procopius* și de opera lui *De Edificiis*.

Publicarea ei aduce amintiri de acum 50 de ani, din timpul lui Gr. Tocilescu. Pe timpul acela bătlia era în toi între Români și vecinii lor neprieteni. Și cum România era mică și abia născută acești neprieteni căutau s'o lovească din timp, ca să nu crească. Tocilescu era zeul acelei epoci. Archeologia singura speranță a Românilor.

Chestia *Evacurării Daciei* din instinct și rațiune nu putea fi rezolvată decât de această *Arheologie*.

De Edificiis convenea de minune acestei soluții. Ea cita toate *cetățile romane* refăcute de *Justinian*, deci posterioare lui *Aurelian* și *Evacuării*. Dacă într'însa s'ar găsi și ceva de dincoace de Dunăre, și săpăturile ar aduce surprize?

Bani s'au dat și aceste săpături au început. Tocilescu identificase două cetăți în *Dacia* *Dafues* și *Lucidava*, una la *Spantor* alta la *Celei*. Din nenorocire vântul s'a întors brusc și cu el și epoca lui Tocilescu. Totul a rămas baltă ca și faimosul *Trofeu al lui Traian*.

Acum, că România e mare, numărul acestor cetăți de cercetat este mai mare. Din *Procopius* mai aflăm pe *Lederata Drubeta*, *Recidava*, *Turris Trajani*, și *Caput Bovis* (câteva în Banat).

Profit de apariția acestei lucrări, ca să cer revărsarea manei din acest an și asupra lui. De 50 ani nu s'au mai pus la dispoziția arheologilor atâtea bani. Și cum se sapă, în special epoca romană, ce ar fi fost mai nimerit ca să continue cele începute de Gr. Tocilescu?

Publicarea d-lui *Popa-Liseanu* aduce și o *Prefață*, unde între multe documente și discuții, ni se dă ceva nou, anume date precise despre *Prima Justiniana*. Citarea *Novelei IX* pune la punct această chestiune. Din text rezultă, că în sec. VI *Dacia* făcea parte din Imperiul Roman, și că de mai multe ori după *Aurelian*, Romanii au recucerit acest pământ. Știrea este senzațională. *Dacia* n'a fost evacuată la 273, definitiv.

EM. C. GRIGORAȘ

+ Armand Călinescu

Trecerea între cele veșnice a marelui bărbat de Stat, Armand Călinescu, înseamnă o clipă de pioasă emoție în istoria noastră națională.

Spun națională și nu politică, deoarece Armand Călinescu a depășit semnificația vremelnică a politicului, prin opera sa, încadrându-se între valorile naționale pe care istoria le stratifică în edificiul ei, după o ordine a Destinului.

ARMAND CALINESCU

Desigur, dacă inconstiența unor haimanale n'ar fi curmat — printr-o crimă împotriva națiunii — rodnică viață a fostului prim-ministru, — opera lui ar fi ajuns la realizări majore.

Dar, oare, opera aceasta, nu se va desăvârși prin continuarea directivelor de refacere națională, puse în valoare de Armand Călinescu?

Sunt prea categorice aceste directive, au prea mult sens de realitate politică pentru ca să nu prevedem o desăvârșire a lor, sub veghea Augustă a Suveranului.

Dealtfel, figura fostului prim sfetnic al Coroanei ne domină și azi, prin austeră lui disciplină spirituală, prin voința de redresare administrativă a Țării, prin etica nouă pe care a dăruit-o Națiunii.

În doi ani de aprigă luptă cu dificultățile incalculabile ridicare de agonizanta gloată a cluburilor politice, — Armand Călinescu și-a arborat cu vitejie o creatoare

energie, pe care nu știu cine ar fi bănuț-o la acest inspirat al ideilor politice. Timp de doi ani Armand Călinescu a dat totul, — timp, muncă, inteligență, viață, — pentru desăvârșirea ideii de Stat unitar, organizat pe temeiul unei spiritualități românești, în disprețul șabloanelor streine și a influențelor fatale, atât de bine cunoscute de istoria noastră, îndeosebi de cea politică. În prima etapă a guvernării sale s'au plămădit două legiferări de bază în Stat: Constituția Regele Carol II și Noua lege administrativă. Cea dintâi a avut acel caracter protestatar față de influența streină (să nu uităm că vechea Constituție era ticluită după modelul Constituției belgiene) — iar Noua lege administrativă a țării a adus, în impecabile formule juridice, o concepție de organizare pe care o dictau imperativele realității. Mai cuprinde, legea administrativă concepută de Armand Călinescu și tâlcul unei totale contopiri a vechilor provincii înstreinate, sub semnele vigurosului impuls de prosperitate a Neamului, patronat de Rege. Unificarea administrativă, introducerea câtorva noi norme în legea aceasta, și în plus, punerea în lumină a centrelor administrative ale țării, prin sistemul descentralizării puterii, — iată prin ce este caracteristică legiuirea lui Armand Călinescu.

Iată pentru ce memoria lui va fi păstrată totdeauna, încununată de aureola perenității. Oricine și oricum s'ar scrie istoria zilelor noastre, — figura lui Armand Călinescu nu va putea fi trecută cu vederea...

Am auzit și am citit de nenumărate ori, amarele observații ale criticilor, — romanticele suspine ale celor neîmpăcați cu veacul, — cari, și unii și alții, clamează lipsa eroicului în viața noastră modernă. Eroii, marii eroi ai umanității — spun aceștia — se mai întâlnesc numai în teatrul lui Sophocles, în epopeile homerice, în clasicii francezi, în fine, cred că ultimul exemplu pe care ni l-ar putea oferi după criteriul lor, ar fi romantica moarte a Lordului Byron.

Și totuși viața modernă, sustrasă într'atâta fanteziei și aplicată realității — ne relevăază caractere demne de a fi immortalizate în bronzul eposului.

Un exemplu: Armand Călinescu; altul, strein, dar tot atât de recent: un general ucis de gloanțe în prima linie a ofensivei. Și mai sunt.

Oare, voința de creație și desăvârșire a lui Armand Călinescu nu poartă simbolul liricului Meșter Manole, — care a durat, pe plaiurile argeșene, plaiurile de obârșie ale marelui dispărut, — edificiul mândstirii din baladă? Ca și legendarul meșter, Armand Călinescu a pus viziunea operei sale de-asupra oricărui lucru, a oricărui risc.

Opera s'a desăvârșit închizând în edificiul ei ceiace omul avea mai scump: viața lui.

Pentru țara noastră, cu fizionomia ei geografică de azi, pe care i-au conferit-o drepturile sacre ale Națiunii și ale sângelui, — apariția lui Armand Călinescu a însemnat o categorică afirmare a genului ei politic.

Iată cel mai semnificativ semn al vremurilor noi.

VLAICU BARNA

PARTICIPAREA ROMANIEI LA „FIERA DEL LEVANTE“

„Romania, paese delle ricchezze“

România, urmând tradiția expozițională, a participat și în acest an la cele mai importante expoziții deschise pe teritoriul italian.

„Fiera del Levante“ inaugurată în Septembrie la Bari, e cea mai recentă colaborare a țării noastre dincolo de hotare. Pentru a zecea oară România ia parte la această expoziție internațională, unde se dă o luptă hotărâtă între produsele respective ale țărilor expozante și avântul de nepuizabilă forță a producției autarhice italiene.

România a avut un succes categoric, — între cele 42 state invitate, — prin calitatea materialului și diversitatea producției solului, de netăgăduit prin cele mai bogate și variate ce se cunosc până acum.

Ca și în anii precedenți, pavilionul României a fost creat din inițiativa Ministerului Economiei Naționale, prin îngrijirea Oficiului Comercial Român din Roma. Arhitectura și decorarea interiorului a pavilionului, încredințată d-lui arhitect Dinu Antonescu, membru al Academiei de România din Roma.

Jocul volumelor create prin liniaturile orizontale în verticale accentuate de puternice reflexe de lumină au dat României deplină satisfacție de a avea cel mai frumos și izbit pavilion, din ultimii ani în Italia, calitate recunoscută de însuși delegatul guvernului fascist S. E. Lantini, Ministrul Cooperăției, și de S. E. Starace, secretarul general al partidului. Comisarul expoziției a fost La Rocca.

Felicităm călduros pe d-l Dinu Antonescu pentru admirabila lucrare a d-sale.

CRONICAR

EXPOZIȚIA „CASEI RURALE“ DIN PERUGIA

Guvernul italian, împlinind zece ani de neîntreruptă activitate pe terenul sistematizării rurale, conform principiului fascist și-a exemplificat bilanțul la expoziția Casei Rurale din Perugia.

E prima manifestare de acest gen în Italia, cu dublu sens de propagandă și prezentare în fața publicului italian. Și S. E. Rosoni, ministrul Agriculturii, a vizitat expoziția împreună cu S. E. Tassinoni, subsecretar de stat. Succesul ei, desăvârșit; elementul au-

tarhic e cunoscut cu acest prilej într-o nouă latură a activității sale.

D. A.

„Ogorul Românesc“

Redactat și administrat de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, „Ogorul Românesc“, organ săptămânal de propagandă și popularizare agricolă, ne aduce, cu fiecare număr, pagini de amplă documentare asupra problemelor agricole de seamă; articole explicative, cifre verificate și sugestii, — iată ceea ce găsește agricultorul în revista care apare sub girul fondatorului ei, a d-lui ministru al Agriculturii, prof. N. D. Cornățeanu.

Tipărită în multe mii de exemplare, publicația aceasta e adresată agricultorilor de toate categoriile și în special micului agricultor, — în sprijinul căruia actualul ministru al Agriculturii și Domeniilor, d. prof. N. D. Cornățeanu a lucrat cu răbdă și pricepere, sesizând toate problemele pe care le ridică realitățile noastre economice. Deoarece, economia țării — și lucrul acesta e normal, când un procent de 90% din populație trădește din agricultură, — economia țării, zic, e în funcție de mica economie, a producătorului agricol. „Ogorul Românesc“ împlinește deci o necesitate. El ține contactul strâns cu micul agricultor, dându-i sfaturile de ordin practic, lămurindu-i mersul producției și a comerțului agricol, recomandându-i metode de lucru, semințe de soia, mașini bune, îngrășăminte etc..

Răsfoind paginile acestora dense, pline de un material viu, actual, — nu ne putem ascunde un gând: „Ogorul Românesc“ oglindește, cu prisosință, noul spirit, constructiv, al vremurilor noastre, încadrându-se în disciplina operei de refacere patronată de Rege.

Au trecut turburile vremi ale superficialității, dominate de ignoranță și de politica de partid, vremile când puteam savura în plenitudinea umorului lor, acele celebre „scrisori“ ale unui ministru de atunci, — scrisori adresate țăranilor din toată țara, fără deosebire.

(Acele scrisori nu țineau seama nici de configurarea geografică a țării, nici de progresul agricol al unor regiuni, nici de totala înapoiere a altora. Imperativul (!) lor, tonul lor, conținutul, — denotau o naivitate și o candoare adorabilă la autorul „scrisorilor“).

Buletinul pe care îl editează azi Ministerul de Domenii („Ogorul Românesc“) — e o publicație serioasă, bine informată și cuprinzătoare. Desbătând problemele agricole, pe înțelesul tuturor, subliniind înfăptuirile din ultima vreme, în domeniu, — acest buletin

stimulează în mod inteligent viața noastră agricolă.

În ultimul număr al „Ogorului Românesc“, d. prof. N. D. Cornățeanu semnează, în fruntea publicației, un articol cu titlu „O luptă de prestigiu național“. Se comentează directivele date de M. S. Regele pentru propășirea agriculturii, — citându-se un fragment substanțial din cuvântarea Majestății Sale, rostită anul trecut la concursul național al grăului.

D. prof. N. D. Cornățeanu arată apoi efectul pe care l-au avut cuvintele regale, asupra organizării și marilor planuri de muncă introduse la Ministerul Agriculturii, care a dovedit, cum spune d-sa, „cu adevărat ministerul plugărimii“.

Autorul scrie mai departe:

„Un vast și bine întocmit plan de refacere a producției agricole, a fost întocmit.“

Abia un singur an s'a scurs dela concursul național al grăului și rezultatele acțiunii desfășurate pentru propășirea agriculturii, se văd pretutindeni pe tot întinsul țării.

Plugărima românească a început să simtă influența binefăcătoare a mijloacelor raționale, tehnice moderne, pentru exploatarea agricolă și putem afirma cu toată temeinicia că anul 1939 însemnează începutul unei ere noi și de prosperitate, de reorganizare fundamentală și de raționalizare a producției agricole.

Conducerea ministerului Agriculturii și întreg corpul de specialiști dela serviciile centrale și până la agenții din fiecare sat, pot privi cu mulțumire la primele roade ale muncii desfășurate pentru propășirea agriculturii — în special țărănești — ceea ce însemnează propășirea și consolidarea întregii țări românești“.

VI. B.

„Societatea de mâine“

și-a dezvoltat și mai mult programul de cercetări sociologice pe teren. Sociografia este introducerea și strângerea materialelor de prelucrat pentru teoria sociologică. În numărul de față publică articole referitoare la trei comunități bănățene: Cornereva, Bogoltin și Zădărlac. În numărul viitor inserăm o prețioasă contribuție sociografică, datorită unui specialist din școala profesorului universitar Romul Vuia din Cluj: d. Ion Chelcea în satele bănățene ale Almăjului izolat, Borloveni Vechi și Pătaș.

În anul viitor vom institui premii pentru cele mai reușite sinteze actuale în diversele sate și regiuni românești (fără divagații istorice mai mult ori mai puțin fanteziste).

PERIFERIILE ORAȘELOR

În primăvara trecută, Ministerul Sănătății a pornit cunoscuta ofensivă sanitară prin labirintul periferiei bucureștene. Inimioși echipieri au avut mult de făcut și mult de luptat căci mahalaua bucureșteană a rămas în privința igienei la cunoștințele și practicile pre-civilizate — gunoaiele, jegul și boala fac parte din viața ei pitorească tot atât de înrădăcinată ca și găteala mușcatei în ferestre.

Greutățile întâmpinate în această cruciadă a sănătății, împinsă prin curțile uitate de mătură și prin bordeiurile cu bolnavi uitați de Dumnezeu, le bănuim numai, căci munca uriașă s'a îndeplinit în tăcere, așa cum se lucrează totul astăzi, în tăcerea și calmul rodnic ce caracterizează noua orînduire statornicită țării de M. S. Regele Carol al II-lea.

Dar, dacă nu s'au trîmbițat toate greutateile și amănuntele ofensivei sanitare, vedem toți în schimb rezultatele, repercusiunea lor asupra sănătății întregului București.

Ne amintim că în fiecare toamnă un lung șir de ani școlile au trăit sub panica fatală a epidemiilor. La intervale scurte, cursurile se suspendau pentru desinfecția clădirii, o curățire radicală și totuși inoperantă, căci focarele rămăneau neatînse de etuvă. Focarele se aflau departe, în mahalaua bucureșteană, nu într-o casă anume, ci pretutindeni, în mijlocul străzilor, în gunoaiele curților, în cămășile neschimbate, în ibricul cu leacuri al doftoresei vrăjitoare.

Odată focarul nimicit, descreșterea cazurilor de scarlatină și tifos a urmat matematic. Am amintit succesul ofensivei sanitare numai ca să mă conving, începând acest articol de îndemnuri, cât se poate face când se lucrează cu inteligență, cu hotărîre și cu voința de mai bine a fiecăruia. Căci, de aceste energii, periferia bucureșteană mai are încă o dureroasă nevoie. Educația sanitară nu s'a desăvârșit cu un iureș de etuve, iar epidemiile nu sunt singura suferință a mahalalei.

Am avut totdeauna un interes vădit pentru depărțările acestea bucureștene, dincolo de centrul luminos, ca pentru o viață aparte, întârziată cu sute de ani la porțile progresului metropolei. Mă aventuram prin întortocherile de așa zise străzi cu bătaia inimii în panică. Oamenii n'aveau fețe prietenești pentru străina care pregătise pentru circumstanță o adresă negășibilă, iar mai mult decât oamenii, câinii erau plini de ură pentru orice pas necunoscut ce le turbura somnul în stradă, pavajul cu pietre ascuțite spărgea talpa, praful stărnea trombe la trecerea unei căruți, totul părea să descurajeze și să respingă orice tentativă de pătrundere în acele locuri.

Ceeace s'a schimbat în mahalaua bucureșteană — și s'a schimbat mult — este cu totul recent, opera edililor din ultimii ani. Apă, canal, lumină, pavaj, punctele cardinale materiale ale civilizației s'au înfăptuit pe mari proporțiuni. Dar civilizația câștigă puțin cu ele dacă nu există concomitent și preocuparea de punctele cardinale morale: instrucția, bună-starea, sănătatea, cumpătarea.

Nu este prea greu de cercetat, de explorat straturile umane ale periferiei, excrescența inevitabilă a oricărui oraș. Nu este prea greu deoarece totul trăiește aci, la vedere, în stradă. Pui o întrebare unei fetei desculțe care te-a întrecut din urmă și te privește cu ochi de cerșetore. Da, are demult vârsta de școală dar ea nu învață, n'a trimis-o și n'a obligat-o nimeni până acum. Nepăsarea și ignoranța părintească prădesc analfabeți și pentru deceniile viitoare.

O bătrână și un băiețel au poposit pe o laviță în dreptul unui gard strâmb. Cineva a mâncat acolo mai înainte sâmburi de dovleac și a scuipat cojile în praful străzii. Băiatul în cămășuță coboară de pe laviță, culege câte o coajă și o mai mozelește și el. Bătrâna îl vede dar lucrul i se pare firesc, nevinovat. Instantaneu care e o adevărată grozăvie. Tone de ignoranță trebuiesc dinamitate până se va alege omul conștient.

Iată și femeia pe care o caut. Mai slabă, dar curată, îngrijită, ca una ce a servit prin case boerești. Pleacă de acasă cu două fete, una de patru ani o trage de juste, alta, un ghem micuț în plăpămioară roșie, îi atârână la sân.

— Așa le port totdeauna cu mine. Nu măndur să le las încuriate în casă.

Îi aduc ceva de lucru. Da, are timp, nici una din stăpânele pe la care muncea înainte „cu ziua“ n'o mai chema de când târăște după ea doi copii. Astăzi iese de acasă fiindcă e Sâmbătă, se face plata la fabrica unde lucrează bărbatul.

— Il aștept în poartă și-i iau banii, așa avem ce mânca o săptămână. Dacă apucă să intre în cârciumă, nu-i mai scot și-i bea pe toți. E ca nebun după un pahar de rachiu. Uneori însă, nu mi-i dă nici la poartă, adaugă ea cu un fior.

Bărbat bețiv! Dar numai al ei? Cei mai mulți beau, așteaptă plata de Sâmbătă nu cu gândul luminos că au asigurat traiul familiei ci cu acela învrăjbit pentru beția de seară care-i face să uite necazurile, urâtul, nevoile, munca grea, indiferent dacă băutura îi svârle pe urmă mai adânc în ele.

Cum să-l îndrepti de amețeala năravului? În jurul fiecărei fabrici, a fiecărui loc mai întins de muncă, fac

horă ispitele, cârciumile. Spre Obor de pildă, pe șoseaua Ștefan cel Mare, numai între strada Viitor și Calea Moșilor, deci pe o porțiune de 2-300 de metri, se află nu mai puțin de zece cârciumi, una la douăzeci de pași. Cine se va încumeta odată să uite interesul fiscal, să rărească aceste localuri de „gustări” unde se bea, unde se stă ceasuri întregi într-o duhneală de fum și mirosuri, să le închidă Sâmbăta și Duminica, măcar în afară de orele de masă.

— Și dacă nu capeți banii, ce faci, cum trăiești? Și altele ca dumneata?

Femeea ridică din umeri, zâmbește a plâns, cu ochii pe fetițele frumoasele care-i împing trupul slăbit. Ce să facă? Nimic nu are de făcut. Cu copii după ea, nu găsește loc de muncă. Rudele sunt nevoiașe și ele. Despre societățile de protecție a copiilor nu a auzit, nimeni n'a cercetat-o acasă. Știe doar că ar putea să dea copii la un azil sau ar putea să-i asvârle peste gardul unei case mari, dar nu vrea, i-s dragi.

Pleacă, grăbită, cu umerii îndoiți de sarcina din brațe. O mamă vitează, încă sănătoasă, încă plină de încredere, dar până când? Să ne biziim mereu pe îndelunga lor putere de a suferi?

Femeile sunt aci mai mult ca rezerva de viață, de prefacere posibilă. Maternitatea și gospodăria le împiedică să devină simple animale de muncă, în felul cum devin bărbații lor. Să nu le găsim cusur în faptul că nu se înregistrează în gloata servitoarelor cu viață

stearpă dar asigurată la stăpân. Femeia de mahala se angajează cu condiția „să meargă seara acasă”. În odașă cu ușă în curte nu are confortul mansardelor de bloc dar trăiește mai aproape de natură. Un cățel care se gutură, o floare care râde în geam, copilul care-i așteaptă întoarcerea, somnul pe prispă vara și clocotul vieții mahalalei au altfel de preț în inima ei.

Sunt mai ușor educabile decât bărbații, mai ales cât sunt tinere. Să nu se uite însă că toate sfaturile trebuie să vină odată cu asigurarea traiului. Fantoma mizeriei să dispară din ochii femeii care rămâne însărcinată. Ajutorarea ei trebuie făcută metodic și demn, nu cu cerșetorie prin case sau biurouri, ci printr-o alocație sigură și suficientă dată oricărei mame, nu numai celor cu carnet de asigurare. Cât timp copilul o împiedică de la muncă, femeia săracă să aibă un salariu de la Stat pentru funcțiunea socială ce-o îndeplinește.

Ridicarea mahalalei în toate orașele, scoaterea ei din întunericul ignoranței și al deprinderilor rele, va trebui neapărat integrată în marea oepă pe care M. S. Regele a început-o pentru ridicarea țării. Pretutindeni unde au lucrat astă-vară, tinerii și tinerele echipiere ale „Fundăției Regale” au tăiat brazdă mănoasă. O vor tăia și prin cartierele mărginașe ale orașelor, unde intervenția le este mai la îndemână și nevoia tot atât de strigătoare.

ALICE GABRIELESCU

PRĂPĂDUL

Se revărsase toate fericirile asupra lumii. Pierise ca și cum n'ar fi fost durerea și desnădejdea, răpuse de fiorul bucuriei ce domnea pretutindeni.

Nimeni nu se mai putea împotrivi voiei bune și veseliei, ce colindau de-alungul și de-a latul fetii pământului.

Parcă nici nu fusese vreodată suferință pe lume și se părea că de când e lumea nu o stăpânise decât huzurul — până într'atâta era omenirea dată pradă plăcerilor.

Roia mulțimea pe uliți fremătând de voie bună; glumind, hohotind de râs și dând busna peste tot, pe unde se putea gusta din plin pocalul vieții, duși cu toții de setea nebună ce adormea gândurile și asmuța poftele.

Atâta belșug de toate bunătățile, atâta nesătioasă poftă de traiu fără frâu și atâta copleșitoare mulțumire sufletească nu se mai pomenise.

Nicio umbră de teamă nu mai stingherea pe nimeni și orice faptură văcuia, spre depline mulțumiri, fără pic de frică, ca și cum nici n'ar mai fi durat vreodată îngrădirile legii, ca în întâile clipe ale ivirii vieții pe pământ.

Rostul și noima pedepsei se pierduse deabinele, fiecare muritor simțindu-se singur și deplin stăpân pe capul și voința sa. Nu mai erau nici un fel de opreliști la nimic și se risipise fără de urmă orice putere conducătoare, nimerindu-se puterea tuturor legilor și statorindu-se întâietatea și atotputernicia omului.

Atât de mult crescuseră și rodiseră temeiurile apropierii dintre oameni și atât de mult domnea dragostea față de aproapele, că ori și ce om simțea în el atotputernicia unui staroste și toți grangurii de mai înainte se prefăcură în oameni.

Iși împlineau toți rostul pe lume, în acest adevărat pământ al făgăduinței, cu osârdia și deplina înțelegere ce domnește într'un stup, și cu repeziciunea uimitoare cu care se rostogolesc planetele în spațiu.

Nimeni nu mai avea vreme de pierdut. Clipele se socoteau ca ceasurile și săptămânile ca anii. Toți știau, dopotrivă cele ce se petreceau pretutindeni, ajungându-se să se răspândească toate năzuințele din înaintare pe toate tărâmurile prin uriașele difuzoare

ce brăzdau necurmat toată fața planetei.

Până și cei mai puțin aplecați spre tărîmul cumpănirii gândurilor și limpezirii încâlcitelor chestiuni metafizice, cu care se luptase atâtea veacuri mintea omenască, începură să le drămuiaască cu drag, iar școlarii prînseră să frământă, la vîrsta când deabia deschideau ochii la viață, cele ce nu le puteau nici măcar dospa în minte, necum să le priceapă cărturarii și înțelepții veacurilor trecute.

Se aflase de mult și licoarea dătătoare de viață veșnică, iar spitalele și sanatoriile ajunse nefolositoare, se schimbă în hoteluri încăpătoare, ce deabia puteau adăposti lumea setoasă de noutăți și care umbla de colo până colo, purtată cu iuțeala fulgerului, din țară în țară și din oraș în oraș, de trenuri electrice și vehicule aeriene desăvârșite.

Iar piatra filosofală dădea oricui puțința să aibă cât aur ar fi voit.

Așa că nimic nu mai putea ține piept iuțelii vertiginoase ce cuprinsese omenirea întreagă, dornică de a petrece cât mai mult și cât mai deplin.

Fiarele sălbatice se pitulară prin văgăuni și peșteri, amenințate să fie forfecate într-o clipă de mașinile gigantice ce secerau arborii seculari, netezind pământul pentru mari ogoare.

Păsările se strecurau prin văzduh, înspăimântate de armii de într'aripate metalice, în a căror cârcă, întocmai ca în spatele unor scorpii uriașe sburau mii după mii de inși cuprinși de aiureala vitezii.

Tipau de frică șoimii și vulturii, ferindu-se în sborurile lor triumfale, de virajele și salturile în vid dibaci rostogolite de omnibusurile aeriene, ajunse adevărate jucării în mâna omului.

Iar noaptea pasările de pradă se prăvăleau la pământ năuce și orbite deabinele de imensele reflectoare ce strălungeau beznele ca niște aștri nimicitori ai tenebrelor.

Ascensoare ridicau lumea cât ai clipi pe terasele blocurilor multietajate, transformate în aerogări, de unde își luau sborul vehicule și omnibuse aeriene, pornind mereu împotriva tuturor vânturilor.

Plecau și seseau într'una dirijabile și avioane de toate mărimile, înțesate de călători și umplând văzduhul cu văjiitul obsedant al motoarelor și cu bâzăitul bizar al elicelor neobosite.

La munte, la mare, sburau vehiculele aeriene, înzestrate cu saloane bogate, cărora nu le lipsea nimic din cele ce pot întregi mulțumirea legioanelor de călători.

Până și savanții și înțelepții ieșiră din laboratoarele și chiliuțele lor, părăsind formulele, fiolele și retortele în care nu mai puteau găsi nici o reacțiune nouă, cum își uită tratatele pline de legi, de mult știute de toți și lipsite de orice taină.

Misterul era deslegat. Omul ajunsese să cunoască și ceea ce se părea mai înainte neînțeles, și nimic nu le mai putea chinui mințile lor aprinse de dorul vieții.

Svârliră cât colo noianurile de gânduri și porniri ascetice, prefăcuți în epicurieni de soi, repezindu-se în lume, setoși de viață și stăpâniți de pofte fără de saț.

Iar femeile ajunse la limanurile din urmă ale puterii de fascinare, își atinseră idealul de stăpânire, cu ajutorul nenumăratelor mijloace de înfrumusețare ce le prefăcea pe toate, după tipicul celui mai rafinat gicocondism, în adevărate afrodite, sau măcar în Frinee, savante în arta iubirii,

împărțind obolul grațiilor cu seninătatea patriarhală ce stăpânea pe întâile roabe ale păcatului originar.

*

Peste belșugul acesta de voie bună și sete de petrecere nesățioasă, pe de-asupra vârtejului epicurian ajuns la paroxism, răsbubui deodată, ca un glas de tunet, un vuet prelung, venit din adâncurile pământului.

O liniște mortală se întinse în aceeași clipă pe toată fața planetei. Inimile tuturor făpturilor încetară o clipă de a mai bate, toate vietățile dela cele mai mici, până la cele mai mari, încremenind sub apăsarea cumplitei neliniști.

O singură clipă de tăcere și neliniște. Apoi urmară alte bubuituri năprasnice, însoțite de zgâlțâielile din temelii ale adâncurilor pământului, neclintite în încremenirea lor, dela întâia lor așezare.

Și ca și cum ar fi fost cuprinsă de niște friguri bătrâna planetă începu să dărdăie, cutremurându-se pe dea'ntregul, în același vuet înfricoșător, însoțit de răsbubueli fioroase, căscându-se peste tot găuri și văgăuni spăimântătoare, în care se prăbușeau într-o clipă.

Un fumegaiu înăbușitor de pucioasă și de hidrogen sulfurat copleși repede aerul, prăvălind jos tot ce era vietate.

Apoi, cu vuetul a sute de mii de trăsnete laolaltă, tâșni din adâncurile pământului întâia suviță de materie aprinsă.

Isbucniră torentele arzătoare din lăptoacele subterane, răsbuind în tunete și gâlgâind în turbilioane de flăcări, aruncând, printre stâncării și prăpăstii, cum și prin hăuri deabia căscate, gheizeri uriași de flăcări lichide.

Clocoteau arzătoarele valvătai, stropsind și topind tot ce le stătea în cale, gâlgâind din mii de mii de guri în același timp, ca niște cataracte de flăcări, izbucnind cu mugete de bestii apocaliptice șuvoaiele de lavă ce mistuiau totul cât ai clipi.

Ca niște jucărioare de mucava piereau în vâlvoarea fără seamăn ținuturi întregi, mistuindu-se codri bătrâni, sate și orașe, cu armile de vehicule de tot soiul, mistuindu-se în flăcări, ca niște corăbii de hârtie uriașele dirigeabile și avioanele cuadrimotoare, pârplindu-se ca niște minuscule gânganii oamenii și toate vietățile de pe pământ.

Cataractele de pâlălaie creșteau

necurmat, măbind iezerele de lavă ce trecuseră de mult peste întreaga față a pământului, tăindu-și cale prin peșterile văgăunilor dintre gangurile vechilor munți, de pe cari pieriseră troenele veșnice și ghețarii, ca niște lumânări la gura unei vetre de jeratic.

Iar vechile ape, răscolite din albi, își pierdură cumpăna, gonite de oceanul de văpaie și eșind din matcă potopiră pântecel imensului cuptor subpământean.

Veni însă prea târziu potolitorul potop revărsat de oceane și apele mari. Pe încetul se stinseră fulgere și bubuituri iar văzduhul, prin aburii eșii din fundul văgăunelor și hăurilor, zămisli cete nesfârșite de nouri.

Încetară mugetele, se potoliră și dărdăielile planetei, cum începea a se liniști întregul văzduh.

Iar pe cerul vânturat de nori negri nouile creștete de lavă incandescentă resfrângeau dungi împurpurate ce luminau și adâncurile, cum luminează unghierile unei încăperi un foc aproape stins în vatră.

Și la lumina sângerie a planetei, schimbată la față, în fundul unei peșteri de sub creștetul unei catene, neatenisă de vulturile de jeregai, două făpturi umane se treziră în același timp dintr'un somn de plumb.

Ca înviați din morți și despuiați, ca întâii robi ai păcatului originar, se mișcară cuprinși de teamă, deabia încredinându-se că sunt vii.

Deschizând ochii de-abinele la resfrângerea palelor sângerii întinse de catenele noi ce începeau să se stingă, plini de mirare și de curiozitate se uită unul la altul, fără să se dămirească bine.

Ne fiind în stare nici unul să articuleze o vorbă — ca două fărime de viață din cine știe ce seminții deosebite și necunoscute, însă fugăriți și unul și altul până acolo de spaima morții, se apropiară în neștiire și își întâlniră mâinile în pipăiri dibuitoare.

Lacome palpu degetele amândorura și la lumina unui întâiu fulger ce brăzdă cerul, de la un capăt până la altul, li se întâlniră privirele, și cuprinși de uimire și bucurie își picară în brațe.

Iar peste îmbrățișarea lor răsbubui glasul de dinamită al cerului un blestem și o încurajare:

— Nu s'a sfârșit! Înainte!

N. PORĂ

A - U - R ^{*})

Între râurile Căraș și Bârzava, care în partea nordică a județului curg în direcție Est-Vest, cumpăna de ape o formează o spinare de munte bogat împădurită, nu prea înaltă și cu multe ramuri, care merg spre Nord și spre Sud și coboară până în văile râurilor.

În acest bloc roca purtătoare de aur este sienitul, care se întinde între Ducnecea și Bocșa în forma unui masiv puternic dela Sud spre Nord. El începe pe versantul sudic cu o grosime considerabilă. Pe partea de Nord a clinului, în valea Bârzavei și a Pogăniciului, se lățește la 6—8 kilometri și dispare sub aluviunile văii Timișului, ca să reapară mai spre Nord pe culmile de pe ambele țărmuri ale Mureșului.

Straturile de aur apar în sienit atât pe partea nordică a masivului, la Cracul cu aur, pe creastă, la Poiana, cât și pe latura sudică, în Orașul lui Bugărin și au fost cunoscute din cele mai vechi timpuri.

La Cracul de Aur până acum se cunosc șase straturi aurifere. Cel mai bogat în aur este stratul al patrulea, care a fost exploatat chiar în timpurile preistorice.

Patru puțuri străvechi sunt săpate în strat la distanță de cinci metri unul de altul. Cel mai adânc coboară la 50 metri. Celelalte abia ajung la 15—20 metri.

Mult mai târziu, în coasta dealului, la 17 metri sub gura puțului principal, s'a săpat o galerie mare, care după 20 metri ajunge la strat. Ea leagă puțurile și urmărește zăcămintul în lung. Cum spre adâncime conținutul stratului se arăta tot mai bogat, iar exploatarea prin aceste metode primitive a devenit tot mai anevoioasă, într-o perioadă și mai târzie, s'a săpat încă o galerie, la 54 metri sub coroana puțului principal și cam la 90 metri deasupra nivelului văii. Galeria a fost săpată cu explozibil, cu o înălțime de trei metri și merge prin sienit drept la zăcămintul de aur. După toate probabilitățile ea a fost săpată pe la finele evului mediu.

La aceste lucrări miniere se pot constata precis patru perioade de lucru. Nici Istoria Minelor, nici arhivele și nici hărțile vechi nu dau indicații, când s'a făcut exploatarea în această regiune. Însă din construcțiile miniere, din instrumentele și utensile găsite la fața locului se poate stabili neîndoios, că în timpuri pre-romane, mai precis dacice, s'a lucrat în aceste mine. Epoca dacică este caracterizată prin exploatarea cu cele 4 puțuri primitive și nu prea adânci. Sunt urme precise, care arată, că această perioadă s'a întrerupt brusc.

A doua perioadă de exploatare a fost în timpurile romane și este reprezentată prin galeria superioară. Utensiliile și metoda de lucru sunt toate de origine romană și sunt identice cu cele găsite în Munții Apuseni.

A treia perioadă este perioada galeriei mari de mai jos, în care exploatarea s'a făcut prin explozibil și care datează cam dela finele evului mediu.

În fine ultima exploatare s'a făcut pe la mijlocul secolului XIX, când minierii localnici au încercat să scoată ceva aur, ca să-și ducă viața de pe o zi pe alta.

Pe creasta compenii este Poiana. Din numeroasele aflorimente de aur aci s'au cercetat trei, iar pe versantul sudic, în Orașul lui Bugărin, unul. Cu excepția Poienii, la toate se văd bine urmele exploatării dacice, foarte intensă pentru mijloacele de atunci.

Toate perioadele de exploatare au durat timp scurt și toate s'au curmat scurt. Cauzele se pot bănuî: războaiele ce au trecut peste această provincie, năvălirile

barbare, ocuparea țării de către turci, că-ora chiar Coranul le-a interzis minieritul, apoi foarte probabil epidemiile și perioadele de foamete, ce au urmat după grăzaviile războaielor, au făcut să înceteze lucrul.

După analizele făcute la Oravița, la Recița, la Schemnitz (Slovacia), la Clausthal (Hannovra), la Freiberg (Saxonia), la Viena și la Berlin, conținutul minimal de aur al rocii este de 6,87 grame de aur și 4,75 grame la tona de rocă. La Cracul de Aur conținutul nobil a fost între 8 și 16 grame aur și 3—5 grame de argint la tona de minereu. (Cota de rentabilitate minimală azi este de 3 grame aur la tonă. Aceste cifre fac, ca zăcămintul dela Bocșa-Ducnecea să fie inserat printre cele mai bogate zăcămintele din Europa. Toate pâraele din jur duc aur în nisipuri. Până la 1854, când s'a modificat Legea minelor austro-ungară, fiecare țigan din jur trebuia să-și plătească darea de cap cu aur spălat.

Bogăția de aur a fost cunoscută și guvernului din Viena, care a avut o deosebită grijă, ca terenurile aurifere să nu ajungă în mâini românești. Legea Minieră din 1854 la articolul 44 spune:

„Concesionarea minelor numai atunci se poate încuviința, când mineraliile sunt explorate în zăcămint așa fel, încât în împrejurări locale se pot declara de exploatabile”.

Iar articolul 37 din Regulamentul Legii spune:

„Noțiunea de exploatabilitate este foarte relativă. Însă în fiecare regiune minieră se formează o judecată practică și corectă, care poate fi chemată în ajutor la lămurirea situației în spiritul Legii.

Intenția Legii Minelor este să ajute numai acele întreprinderi miniere, care au o însemnătate și în relații național economice, numai lor să le câștige credite și să le asigure capital”.

Mai clar nici că se poate. Proprietarii mici ai suprafeței, românii, nici nu se puteau gândi la concesionarea avuțiilor din subsol, pentru că neînsemnatele lor întreprinderi nu puteau conta în relații național-economice. Ei erau a priori condamnați să cedeze terenurile lor unor societăți puternice cu relații la Viena și să între salahori la aceste societăți.

Tot conținutul bogat în aur l'a făcut pe Julius Bauer, Bergwerkdirektor în Bocșa Montană, să afirme într-o expertiză următoarele:

„Și dacă zăcămintele dela Bocșa-Ducnecea nu se pot compara în bogăția conținutului cu cele din California, totuș între minele din Europa stau în frunte. Pe lângă procentul de aur ridicat se adaogă și ușurința și ieftinătatea, cu care se poate face exploatarea. Chiar și un procent sub 3,75 grame aur la tonă, aici ar da o exploatare rentabilă, pentru că s'ar putea face în condiții locale foarte favorabile. Roca este destul de moale ca să se poată extrage cu icul și cu ciocanul și totuș nu este fărâmicioasă pentru că stolnele deschise cu câteva secole mai înainte, stau și azi.

Împrejurările locale extrem de favorabile fac, ca suma totală a cheltuielilor să fie, de 3,3 galbeni pe tona de minereu preparat. La conținutul minimal de 3,75 grame de aur și la prețul de 1380 de galbeni al chilogramului de aur, tona de minereu preparat valorează 5,79 gal-

^{*}) Din lucrarea în manuscris: **Oameni și locuri din Căraș.**

beni. La fiecare tonă preparată rămâne deci un profit de 2,49 galbeni. (Un galben austriac de atunci face azi cca. 100 lei). Cu o extracție de 150 tone pe zi și cu 300 de zile de lucru pe an, valorificând argintul numai cu 15000 galbeni și detragând o anuitate de 22500 galbeni pentru amortizarea capitalului investit în instalații, exploatarea ar aduce un beneficiu curat de 104820 galbeni pe an. Ceeace pentru o societate ce s'ar înființa cu un capital de 500.000 galbeni, pe lângă amortizarea capitalului în 28 de ani, ar da o dividendă de 90, zii nouăzeci procente" !

Așa afirma, la 1884, d. Julius Bauer, director de mine în Bocșa Montană, într-o expertiză făcută de d-sa, în care se ocupa de rentabilitatea exploatării zăcămintelor de aur dela Bocșa. În expertiză însă a omis să arate, că împrejurările locale și condițiunile de exploatare extrem de favorabile înseamnă jăcmânirea minierului român din loc și stoarcerea puterilor lui vlăguite. Zăcămintele de aur și azi stau ascunse în munți, ca atunci, aproape neatinse. Capitalul necesar nu s'a adunat, ștolnele nu și-au înfipt gura flămândă în coastele dealurilor și șteampurile nu s'au ridicat, să zdrobească piatra de aur. Iar cele câteva mii de minieri români din Ocna de Fier și Ducnecea își duc și azi viața mizeră de pe o zi pe alta. Când este lucru la Recița, e bine. Atunci se scoate fier din dealurile ducnecene, din Mărcuș și din Dănilă. Atunci este de mâncare și la „ruga” dela Sfântămăria Mică se petrece bine. Dar când din furnalele dela Recița *nu iese fum*, atunci la Fierul și la Ducnecea e jale. Atunci cu drept cuvânt se poate spune, că minierii trăesc din piatră și din aer.

Ocna de Fier și Ducnecea, ca toate așezările miniere din Căraș, se înșiră în lungul unei văi înguste. Frumusețea regiunii, aerul clar cum e cristalul și liniștea, aduc mulți vilegiaturiști, care caută întremare după vieața zbuciumată dela oraș. Când e vremea bună, câștigă și localnicii un ban, pentru că nefiind niciun hotel în localitate, musafirii închiriază camerele curate ca oglinda ale bufenilor.

Șoseaua merge strâns pe țărmul pă râului. Ca să se poată intra de pe șosea în curtea de pe celălalt mal al pă râului, fiecare casă are un podeț în fața porții, ceea ce dă un aspect aparte satelor. Multe clădiri la stradă par a fi cu etaj, în curte însă parterul dispăre în panta dealului. Și dacă pentru casă a mai fost loc în vale, grădina a fost cocoțată pe coastă. Pe alocuri, în curte, oamenii și-au săpat în deal mici magazii. În răcoarea lor s'ar păstra foarte bine alimentele, dacă ar fi.

Pe aici doar *bogătașii* au câte o vacă. Vaca minierului sărac este capra. Toată ziulica sare din piatră în piatră și smulge iarba, ce crește destul de frumos pe coastă. Seara vine acasă cu ugerul plin. În vremea negrului șomaj, ce a urmat crizei economice din 1929, luni de zile laptele de capră a fost unicul aliment. Doar câteva găini dacă mai ouau.

Găinile însă au pretenții aristocrate. Nu se mulțumesc numai cu iarbă, le trebuie cucuruz. Și cucuruz îi trebuie și minierului. E aliment mai spornic și mai ușor de procurat.

Cucuruzul crește numai la vale în cantitate negociabilă. La Ticvani și la Vărădie. Minierul sărac trebuie să-și trimită nevasta la Ticvani și la Vărădie după cucuruz. Bani nu are. Dar are ceva, ce în vale are valoare de monetă. *Cârnațul de dinamită*, pe care îl eco-

nomisește dela exploziile de stâncă. Sau îl fură. A fura e mare păcat. Dar a fura dela Societate, care e atât de bogată și care și-a adunat bogățiile de pe spinarea lucrătorilor, nu e păcat. Și astfel nevasta minierului schimbă cârnații de dinamită pe două-trei măsuri de cucuruz.

Ticvănienților și vărădenilor le place peștele din Căraș. Cum însă nu le place să dea bani pentru autorizația de pescuit, dar maicuseamă cum n'au răbdare să-l prindă cu unghița, sau cu plasa, aruncă în apă dinamită. Se prinde și mai mult în felul acesta și merge mai repede.

Pentru țărani din vale peștele e mâncare de zile mari. Și-l mănâncă, cum îl mănâncă mătul. Dar rareori ajung ei să-l mănânce. Căci domnilor din sat le place și mai mult. Apoi e foarte cuminte, să te pui bine cu domni. Așa se face, că peștele pușcat cu dinamita minierului din Ducnecea și Ocna de Fier, ajunge pe masă la domnul notar, la domnul perceptor, la domnul jandarm. Mar rar la popa. În schimb foarte des la domni din Oravița. Însă niciodată nu ajunge pe masa minierului. El e mulțumit să-și poată coace sub țest o roată de mălai din cucuruzul adus de nevastă-sa în spinare, cale de 20-30 kilometri. Vara, toamna, iarna și primăvara. Totdeauna, când se isprăvesc gologanii, câștigați cu atâta trudă. Cam după mijlocul lunii. De zeci și poate de sute de ani.

Minierul însă are măsură justă. Când a văzut chinul nevastii, s'a apucat la luptă cu piatra și afară, la suprafață, ca să scoată cucuruz din ea. Și-a împrejmuit grădina cu zid de piatră brută, ca să nu-i sufle vântul puținul pământ. Iar ca să nu îl spele ploile în prăvala lor pe coastă, a făcut din grădina terase susținute tot de piatră. A încercat să sădească în ea pruni și meri, rar câte un cais. Pe unde pământul a fost mai gros, a semănat cucuruz, ceapă și fasole, care se urcă pe târșul cucuruzului. Și să-l vezi pe bietul minier, cu cât chin și cu cât sânguință scarpină piatra cu sapa, ca să se facă ceva. Se scoală cu noaptea în cap și înainte de a se duce la mină, lucrează în grădină. De multeori are de făcut cale de 15-20 de kilometri, dar după ce s'a întors acasă, nu se dă odihnei binemeritate. Își lasă lampa și hârlețul la locul lor și se urcă pe coastă la grădină. Așa își petrece zilele, nici nu știi când mai are vreme să doarmă. Veșnic dereticește ceva în jurul căsuței, veșnic tăcut și singuratec. Tocmai ca sub pământ.

Mașini cu sute de excursioniști și camioane pline cu mărfuri gonesc prin fața casei, sperind găinile și puii. Île îi amintesc de bogăție, de timpuri, când se câștigă la lucru. Câteodată se ridică de la sapă și din înălțimea coastei privește lung după mașină. Prin creerii lui trec, poate, frânturi de gânduri, care îi spun, că și el are drept la viață mai bună, că și el ar fi demn de altă soartă. Mâna însă nu i se încheștează mai tare pe dârjalele sapei. Oștează resemnat și se apleacă din nou pe sapă. E prea obosit. Prea l-a frânt viața și mizeria. Dar lucrează mai departe. Căci el nu vrea altceva. Nu cere subvenții, nu cere favoruri. Cere numai lucru. Ca să nu mai umble nevastă-sa prin păduri după uscăciuni și după ciuperce și să nu mai cutreere satele din vale după cucuruz. Nici copii să nu și-i mai poarte în zdrențe și cu zgâmbi.

Atât.

VIRGIL BIROU

Pentru literatura românească din Banat

Despre o literatură, propriu zis bănăţeană, azi nu se mai poate vorbi în România. Imprejurările politice şi culturale de azi, tind a scoate o literatură totalitară, în cadrul statului român. Literatura românească din trecutul Banatului, înainte de Unire, n'a fost o literatură puternică pentru a se impune. Doar Popovici -- Bănăţeanu în mică parte prin descrierea vieţii meseriaşilor a stârnit un interes mai deosebit, al publicului românesc. Afară de manifestările serioase ale lui I. Popovici -- Bănăţeanu şi ale altor mănuitori de condee de mai puţin importanţă, cum au fost în proză Mihail Gaşpar şi Damian Izverniceanu, cel din urmă cu afinitate sămănătorită în Banat, ca în nici o altă regiune a ţării, s'a ivit aşa zisa literatură dialectală, reprezentantă cu mare succes prin poetul Victor Vlad Delamarina. Această literatură dialectală, a putut înveseli publicul dela şezători şi dela Oficiile literare familiare, păstrând în deosebi o accentuată notă de humor, care a rămas în limitele Banatului, fără a trece aceste limite ca să influenţeze sau să adauge putere etimologică limbii româneşti.

Literatura dialectală, rămâne în conştiinţa băştănenilor ca o manifestare de familie, apreciată de membrii ei.

Dela unire încoace, Banatul n'a fost ridicat de scriitori, prin faptul că cei mai mulţi dintre ei şi-au manifestat talentul fulgerat de pretenţiile obârşiiilor bănăţene, care foarte de multe ori întrec realitatea.

O parte din actualii scriitori bănăţeni, nu vor să se deslege de localismul literar, ba mai mult caută să scoată în evidenţă cuvintele cu totul bănăţene, altoite pe cuvinte nemţeşti, cum ar fi bună oară cuvântul „pauré” vorbe ce trebuie aruncate din vocabularul limbii române cu tradiţie. Cu aşezarea scriitorilor români din alte provincii în Banat, spre părerea de rău, nu s'a petrecut fenomenul de osmoză literară, ci dimpotrivă, s'a născut antagonismul literar ca formă şi fond între scriitorii de baştină bănăţeni şi ceilalţi. Acest fenomen a rezultat din faptul că nu s'a făcut trăsătura de unire între toţi scriitorii din Banat, pe bază de folklor, singurul randament dător de viaţă şi de înmulţire, de sporire, al literaturii unei naţii.

Totuşi problema aceasta este luată spre rezolvire. Asociaţiunea scriitorilor români din Banat, „Altarul Cărţii”, s'a înfiinţat în scopul de a se spori patrimoniul literar din Banat, pe bază de universalitate românească. Până în prezent, n'a reuşit în totul pentru motivul că „Altarul Cărţii”, n'a impus o linie de conduită manife-

stărilor literare, ci a lăsat pe fiecare scriitor să umble pe poteca lui, nedumerit, chiar dacă poteca ducea la ră-tăcire. Astăzi „Altarul Cărţii” se mărgineşte a-şi înfiripa manifestarea închis într'o sală în care scriitorii comuni-că între dânsii prin discuţii şi cetiri de scrieri, însă lip-seşte criticul şi spiritul de direcţie ca să impună readu-cerea tuturor pe vastul câmp al manifestărilor literare sănătoase româneşti şi de înţelegere a tuturor. „Altarul Cărţii”, dacă ar fi fost condus în conformitate cu aspira-ţiile timpului de faţă, care pretinde întâietate pentru ma-nifestările literare româneşti, cu limbă neaoşă româneas-că, ar fi putut ajuta şi înlesni întărirea creaţiunilor pen-tru opere de valoare, care pot rezista timpului omorător de improvizaţii. Şi astăzi cred că literatura din Banat poate fi promovată printr'un efort al tuturor scriitorilor de-acî, cătră o ţintă, care nu poate fi decât frumosul şi opera înţeleasă.

Mănuitori sănătoşi ai condeului există în Banat : u-nul, doi, dintre dânsi deja au depăşit cu succes impres-ionant limitele literaturii bănăţene, prin faptul că a-ceştii veritabili scriitori, nu s'au mărginit să cunoască suilelul poporului la suprafaţă ci s'au coborît cu tot a-vântul în nemărginita comoară de frumuseţi populară, de unde au cules bogăţii de imagini şi de cuvinte, cu-răţind acest izvor nesecat, prin şlefuire, de zgura idiotis-melor, ca să scoată la iveală aurul slovelor de astăzi şi de totdeauna. Am datoria să amintesc pe scriitoarea Mia Cerna, care reprezintă inima Banatului în literatură cu îngemănările literaturii mari româneşti şi pe poetul Gri-gore Bugarin, care şi-a făcut un crez din obişnuinţa de a culege, frământa şi credinţele poporului, ridicându-le la nivelul literaturii culte, îmbogăţind prin aceasta pa-triotismul naţional.

Dacă „Altarul Cărţii” ar lucra pentru întărirea li-teraturii după cum am arătat, şi dacă mulţi din scriitorii bănăţeni, ar urmări ideologia românească, nu o greşită şi efemeră ideologie bănăţeană în literatură, care în fond nu există; dacă scriitorii din alte provincii aşezaţi în Banat, ar înţelege că pot promova în această provin-cie literatura românească prin auto-criticism şi opere de valoare, atunci am putea afirma că în Banat există o literatură românească.

Deci să căutăm a o înăptui. Posibilităţi avem; ta-lente sunt: inimă mai multă ne trebuie.

VOLBURĂ POIANĂ NĂSTURĂŞ

Emile Dermenghem

Aspecte din literatura arabă de azi

In românește de MIHAIL STRAJE

Civilizația de limbă arabă, care începând din secolul al VIII-lea și până în al XIII-lea, a fost la Bagdad, Cairo, Tunis, Fez și Cordova, una dintre cele mai strălucite din istorie, a cunoscut — după ce ea trecuse făclia, Europei — o lungă perioadă de eclipsă și decadență.

În secolul al XIV-lea, ea mai da încă pe unul din cei mai mari gânditori, pe Ibn Khaldoun, întemeietorul filosofiei istoriei și a sociologiei, iar în secolul al XVI-lea mai avea destul prestigiu în Europa, încât P. Bartholomé de Las Casas „apărătorul indienilor“, s'o poată socoti superioară civilizației Europei.

Și totuși această civilizație nu mai trăia decât din renumele ce-l dobândise, iar culmea decadenței ei a fost fără îndoială în secolul al XVIII-lea.

De pe la jumătatea secolului al XIX-lea, s'a încercat o mișcare de renaștere, iar după începutul secolului al XX-lea, i s'au deschis noi orizonturi.

Fără a i se mai putea găsi însă echivalentul unui Avicenne, Averroës, Moutannabi, Ibn Sahl, Ibn Al-Faridh, Ghazali, Ibn Arabi, Ma'arri, se poate totuși vorbi de o adevărată renaștere.

Nu-i oare Ibn Khaldoun, acela care, a introdus teoria ciclor, în concepția occidentală?

Această renaștere literară, paralel cu o primenire socială și politică, este în strânsă relație cu influența occidentului. Influență „ambivalentă“ cum spun psihanalistii, care poate fi mai degrabă o imitație decât o reacție, dar care, în tot cazul, a „catalizat“ evoluția ascendentă. Acest fenomen e bine cunoscut în istoria literară. Fără a vorbi de clasică Renaștere a secolului al XVI-lea sub influența Grecilor și Romanilor, tragedia corneliană se datorează în parte lui Lope de Vega și Calderon, iar mișcarea romantică franceză, pe de altă parte, influențelor engleze și germane. Exemplele se pot înmulți. Aceste contacte, schimburi și influențe sunt desigur necesare, stimulante și fecunde; însă în doze masive, ele nu pot fi decât dăunătoare.

În ceea ce privește pe scriitorii și gânditorii de limbă arabă, ei se găseau în prezența a o sumedenie de complicate probleme spirituale; dramatice câteodată.

Aveau în fața lor o cultură în plină desfășurare, sporită și de-o putere materială în creștere, iar în urma lor secole întregi de glorie, de care, contactul fusese oarecum întrerupt.

Trebuiau să se lase oare cucerii intelectualicește, așa după cum țările lor fuseseră deseori cucerite pe tărâm politic? Nehotărîrea era firească. Balanța trebuia să oscileze destul de puternic, mai înainte de a se fixa pe o

direcție care, poate că e reînnoirea unei tradiții autohtone.

Islamul este de altfel o bază destul de suplă și solidă care, dacă îngăduie multe adaptări, primește cu anevoe o renegare sau contopire.

Problema literară se pune sub triplul aspect al genurilor, al stilului și al limbii.

GENURILE

Literatura tradițională arabă, la fel ca și aceea a noastră *) din evul mediu, nu și-a dezvoltat în chip distinct toate genurile.

Romanul balzacian de exemplu, tragedia clasică ori drama shakespeariană, îi erau aproape necunoscute, și majoritatea genurilor pe care ea le cultiva, erau altele decât cele luate dela noi mai târziu, în secolul al XIX-lea.

Exegera coranică (*tafsir*), *hadite*-le asupra Profetului, teologia *moutakallimoun*-ilor, dreptul *foqaha*, tratatele mistice ale *coufis*-urilor, ocupau un loc foarte întins.

Autorii primelor secole ale Hegirei au luat dela Greci filosofia și știința, dar nu și literatura. Au tradus pe: Aristot, Platon, pe neo-platonicieni, pe matematicieni, pe medici și astronomi, dar nu pe: Homer, Pindar, Euripide și Sophocle. Poezia arabă avea izvoare curat arabe. Sub forma *quacida*-ei (poemul), al *ghazal*-ului (cântecul de dragoste), al *Khamriya*-ei bachice (literară sau mistică), ea oferea extraordinare frumuseți lirice, verbale, descriptive și sentimentale, în versuri de admirabil efect.

Fiecare vers încheagă un totu, astfel că într'un ansamblu pentru care nu s'a căutat dela început o construcție, el poate fi rânduit, la nevoie, unul în locul altuia.

Fiecare vers e o perla într'un colier de perle. Arborii împiedică uneori vederea pădurii.

Epopeia și drama sunt abia schițate în *qacida* antică și în *qissa*, cântec-fabulă popular...

Romanul nu era necunoscut, însă *maqâmat*-urile lui Hamadhâni și ale lui Hariri sunt mai curând niște povestiri cu scene descusute, în care virtuozitatea gramaticală și stilistică se amestecă cu fantezia romanescă, mai apropiate de *Novelele* lui Cervantes sau de *Călătoria sentimentală* a lui Sterne, decât de romanul realist ori psihologic modern.

Cât privește povestirile din *O mie și una de nopți*, feerice, burlești sau eroice, ele sunt deasemeni foarte

*) Se referă la literatura franceză.

deosebite de povestirile lui Maupassant. Dar problema pentru scriitorii arabi moderni era de a se putea povesti fapte contemporane într'un cadru social real.

Unii dintre ei s'au strecurat cu ușurință și succes. Se pare însă că tocmai din cauza asta s'a întâmpinat mai multă rezistență.

Genul narativ astfel conceput se acclimatizează destul de anevoie în țările de limbă arabă. (Turcii și Indienii au luat-o înaintea în această privință). Poate că și condițiile sociale constituie un obstacol, dacă avem în vedere deosebirea raporturilor dintre sexe, altele în țările orientale și altele în țările occidentale. Însăși condițiile de limbă — după cum vom vedea — sunt defavorabile, din pricina deosebirii între limba scrisă și cea vorbită.

Stilul narativ concret e șovăitor, greoiu, și s'a observat că un eseu filosofic e mai ușor câteodată de cetit, decât multe romane scrise în aceste condițiuni.

Forța opiniilor dominante nu ușurează munca autorilor și e cu totul anevoios să i te împotrivesți. Ideile îndrăznețe în materie de critică istorică, religioasă sau juridică, în ceea ce privește condiția femeiei, moravurile sau politica, provoacă imediat vie împotriri.

În Egipt, profesorul Tâhâ Husayn a avut de întâmpinat o adevărată furtună și multe ministere au fost dărâmate din cauza textelor lui literare, contemporane, ale Hegirei. Dacă feminismul se bucură astăzi de drepturile civile și politice, asta e datorită, mai ales străduințelor doamnei Cha'rawi, descendenta unei ilustre familii de savanți și oameni cucernici, fondatoarea revistei *Al-Micriyya*. Iar când Qâsim Amin și-a publicat celebra lui lucrare asupra libertății femeiei, a fost tratat cu foarte multă asprime. De curând chiar, chestiunea coeducației sexelor la Universitate, a provocat o vie polemică în ziare și ciocniri între studenți (care de câțiva ani nu lasă să treacă nicio ocazie fără manifestații și scandal).

Însăși condițiile psihologice nu sunt favorabile manifestării genurilor și stilurilor, zise moderne. Nu numai că intelectualul tradiționalist e obicinuît de-a face să predomine forma asupra fondului, parțialul asupra întregului dobândindu-și cunoștințele prin procedee mnemonice, dar, după cum am arătat cu privire la separația sexelor (pe zi ce trece mai puțin riguroase), puritanismul convențional al moravurilor copleșește literatura.

După Bichr Farès, ardoarea orientalilor ar fi asemeni unui torent, care din pricina lipsei de albie și adâncime, se răspândește în suprafață. În felul acesta, ce greu îi vine romancierului să-și scoată opera lui din traiul de toate zilele! Așa se face că deseori rezultă, când o poezie factice predominată de o imaginație hipersensibilă, când una predominată de procedee freudiene.

CEARTA DINTRE TRADIȚIONALISTI ȘI MODERNIȘTI

De patruzeci de ani, viața literară a Siriei și Egiptului, e dominată de polemicele asupra chestiunilor de stil, care sunt în strânsă legătură cu problema genurilor și a vieții intelectuale în genere, (despre care am dat câteva lămuriri) cât și de polemicele asupra problemelor lingvistice, pe care le vom examina de îndată.

În Siria, *Noua Literatură* arabă e o școală întemeiată pe la sfârșitul secolului al XIX-lea de către libanezii din America, la care s'au alăturat scriitorii frunzași din Levant. Ea se deosebește de vechea școală atât în ceea ce privește genurile literare, cât și în privința esteticii, adoptând principiile occidentale isvorite din clasicii greci și latini.

În Egipt, moderniștii din primii ani ai secolului al XX-lea, au ținut cumpăna între tradiție și influența occidentală, și abia după asta, a început să se desvolte în ambele țări o literatură dialectală, foarte discutată de altfel, cu înclinări pentru anumite genuri, așa după cum vom vedea.

Nu de mult, emirul Abdalah al Transiordaniei, polemiza cu Yusef Hanna redactorul șef al *Falastin*-ului. Literat de frunte, el însuși poet, emirul pleda pentru unitatea limbii literare, din convingerea că ideile și spiritul timpului pot fi foarte bine exprimate și în cea mai clasică formă a limbii. Partizan al poemului tradițional, el susținea că făcându-se din fiecă vers o entitate aproape de sine stătătoare, se favoriza concentrarea, înlăturând poetului o trudă inutilă. Yusef Hanna, fiind însă convins că la o viață nouă trebuie forme noi, lua apărarea celebrului poet Amin Rihani, care nu întrebuițază o metrică exactă, contra lui Nachachibi, virtuos al tuturor metricilor vechi, dar care n'are nicio trecere între generațiile noi.

Partizanii stilului modern se sprijină de altfel, în apărarea lor, pe unii dintre scriitorii foarte vechi, cum ar fi: Yahiz, Ma'arri, Ibn Ar-Rûmi, care scriau mai viu, mai direct și mai strâns, în opoziție cu poeții dela curte pe care-i învinovătesc de a fi înlesnit decadența impunând acel stil zis clasic, stil ce suprapune sinonimele, înghesue repetirile, adună cuvintele ciudate și asonanțele căutate, și care are totuși partizani, ca de pildă, Ahmed Hassan Az-Zayyat. Alți scriitori de școală clasică, cum e Al-Bichri și Ar-Râfi'i, întrebuițază, e drept, un stil mai puțin pompos, dar nu se resemnează de-a subordona forma, fondului. Dimpotrivă, moderniștii înaintați — au grija ca peste orice, să-și exprime în totul gândurile lor.

Trebuie menționat de asemenea, influența limbilor străine în stilul scriitorilor orientali contemporani. Cei mai mulți dintre ei vorbesc și scriu curent franceza sau engleza. În unele cazuri, ideia venindu-le sub formă franceză ori engleză, ei trebuie s'o traducă mintal mai înainte de-a o scrie. Chiar dacă nu ajung până acolo, totuși, ei vor fi deseori impresionați de cutare sau cutare formă ori expresie străină, și e știut cât sunt de deosebite structurile de fraze în limbile europene față de cele semitice.

Pentru a da o idee de greutatea stilistice ale unui autor egiptean, să cităm acest amuzant pasagiu dintr'un articol al lui Bichr Farès: „Spaima scriitorului arab modern e puristul. Găsești în Egipt o sumedenie de lexicografi și de gramatici care n'au altă treabă decât de-a îndrepta pe oameni și a ațâța cu frenezie certurile referitoare la limbă. Acești „domni Lancelot“ stau mereu la pândă. Aduc vină revistei *Al-Muqtataf* că scrie (de altfel după legea contragerii) *talfaza* pentru televiziune. Discreditează pe defunctul Ahmad Zakî că întrebuițază termenul coranic *sâyyara* pentru automobil. Imobilizează coloanele binevoitorului ziar *Al-Ahrâm* pentru ca la urmă să nu cadă la înțelegere asupra savoarei auditive a cuvântului *midyâ* sau radio. Ei nu vor să audă vorbindu-se de un jargon științific și privesc chiorăș orice cuvânt nou introdus în vocabular, pentru o nevoie necunoscută până atunci. Acești neînduplecați, care de altfel n'au dat nicio operă de creație și n'au simțit deci nevoia de-a împropăta limba, sunt desigur necesari, pentru că preîntâmpină excesele. Dar n'au dreptul să îngreuească vocabularul numai la dicționarele clasice, ignorând lexicele tehnice și monumentele literare.

Poate din cauza asta și numai pentru a se putea găsi

o soluție tuturor acestor greutăți, regele Fuad a înființat nu cu mult înainte de a muri, o Academie arabă, care reunește în fiecare an la Cairo, în sesiunea de Ianuarie, numeroși orientaliști europeni și pe scriitorii principali din Orient.

ARABA CLASICĂ ȘI DIALECTELE ARABE

Problema cea mai acută e fără îndoială aceea a limbii literare și a „bilinguismului”. De bunăseamă că în toate țările, limba scrisă nu e și cea vorbită, dar această deosebire e foarte accentuată în țările de limbă arabă.

Există o arabă clasică numai pentru scris, vorbită numai de literați, iar alături de ea, o sumedenie de dialecte vorbite, mult mai ușoare, mai simple, mai puțin bogate și destul de deosebite unele de altele.

Unele din aceste dialecte, siro-libaneza, irakiana (persana) și mai ales egipteană, sunt pe cale să evolueze spre un nivel literar, fiind folosite uneori și în scris.

Pe de altă parte, — pentru că arabă scrisă e foarte grea, iar mulți dintre cei ce-o folosesc în jurnalistică, în textele oficiale, sau discursuri, sunt departe de a o întrebuința corect, s'a format un fel de arabă intermediară, lipsită de orice eleganță.

În secolul al XIV-lea, Ibn Khaldoun scria: „Se pare că chiar dacă ai studia toată viața, nu poți învăța arabă clasică”...

D-na Mayy Ziyâde, celebră femeie de litere, notează că orientalistul care călătorește în țările arabe, nu se poate face înțeles decât de câțiva literați. În Egipt — anii din urmă — defunctul Ahmad Zaki pașa, era special întrebuințat să îndrepte greșalele de gramatică, atât la palatul regal, cât și la cabinetul președintelui de consiliu.

Decât așa, unii socot că în loc de a nega bilinguismul, e mai bine să se întrebuințeze în literatură arabă dialectică, iar arabă clasică să fie considerată o limbă moartă, cum e latina și greaca. După părerea lui Khalil Mardam, dela Academia din Damasc, stagnarea literaturii în Siria s'ar datora marelui deosebiri care separă limba literară de limba vorbită. R. Nakhla crede că e în interesul culturii arabe a se renunța la o formă prea anevoioasă și prea puțin răspândită, și menționează că printre Arabi se vând mai puțin cărțile în limba clasică, decât cărțile franceze ori engleze. Rareori tirajele întrec două sau trei mii de exemplare, cu toată întinderea lumii de limbă arabă. Celebrul poet Khalil Moutrâne, autorul a treizeci de cărți minunate, nu poate trăi din scris.

E de prisos să mai adăugăm că acest punct de vedere, radical, e combătut cu toată energia de tradiționaliști și mai les, de acei ce nu se resemnează să înfășure „într'un lînțoliu de purpură în care dorm zeii morți” una din limbele celei mai întinse civilizații în timp și spațiu.

Nu numai că ei se tem de întreruperea unei legături cu vechea cultură, dar ar regreta și pierderea lanțului comun, actual și puternic (cum era latina în Europa secolului al XVI-lea) dintre diferitele popoare arabe.

Deocamdată, după cum spune d. Lecerf, arabă clasică trăiește ca limbă scrisă, ca normă generală a dialectelor și ca limbă vorbită în chip mai mult sau mai puțin excepțional. Au existat întotdeauna poeți în arabă dialectală, de pildă faimosul Ibn Guzman din Cordova, iar astfel de scriitori s'au folosit de tipar, de discuri, de cinema, de radio și de turburările politice și sociale pentru a câștiga vază în literatura scrisă. Se crede însă

că nu e vorba de o concurență, spune d. Lecerf, cât de o diviziune a muncii, de un mod aparte de expresie cu anumit scop.

Clasicul Chawqi, „prințul poezilor și poetul prinților”, cum și autorul de canțonete din Beyrut, Az-Za'ani, se conduc fiecare pe planuri așa de felurite, încât ideea unei concurențe nu atinge pe nimeni. Genurile vechi nu mai îndestulează pe nimeni, dar totuși persistă.

În piesele de teatru sau povestirile realiste, limba populară e neapărat necesară.

Zugrăvirea vieții poporului, dă prilej dialectului, să se claseze în unele momente și în unele cazuri, pe plan literar. În felul acesta, se formează o literatură dialectală, întrebuințată când ocazional, când în genurile unde se cere voia bună, veselie ori burlescul și câteodată, satira.

POEȚI, ROMANCIERI, ESSEIȘTI ȘI AUTORI DRAMATICI, ÎN EGIPT

Există în Egipt, pe lângă conservatorii care refuză orice influență străină, moderniști moderați ce caută un echilibru, cum și moderniști înaintași care și-au înșușit în totul școala europeană. Conservatorii puri cuprind pe scriitorii dogmatici sau juriști care interesează mai puțin literatura, cum și pe poeții al căror strălucit reprezentant a fost Ahmad Chawqi.

Moderniștii moderați s'au grupat, înaintea războiului mondial, în jurul ziarului *Al-Gharidah*, organul partidului popular și în jurul lui Ahmad Lutfi As-Sayyed maestrul lui Mohammed Husain Haykal.

Astăzi, *Al-Gharidah* e înlocuit prin *Siyâssa* organul partidului liberal constituțional, iar Ahmad Lutfi a devenit rectorul Universității organizată de regele Fuad, de unde apoi, și-a dat demisia.

Printre scriitorii legați de această școală (o parte din ei au trecut apoi la moderniștii înaintași) unii, cum e Haykal și Taha Husain, și profesorii Mançour Fahmi, Ahmed Daif, Mustafa Abderrâziq, sunt influențați mai cu seamă de cultura franceză. Alții ca: Ibrâhim Al-Mâzini sau profesorul Ahmed Amin, sunt de formație engleză. Scriitorii influențați de literatura germană ori rusă, sunt rari. Totuși Goethe, Dostoievsky și Tolstoi au avut oarecare înrăurire.

Influența franceză s'a exercitat mai ales prin romantici și cu deosebire prin Chateaubriand, Lamartine, Musset și romancierii sentimentali.

Traducerile lui Manfalutji din *Paul și Virginia* de Bernardin de Saint-Pierre și *Sub tei* de Alphonse Karr, au exercitat acum un sfert de secol, o influență de nebănuie. Eroina lui Karr „Majdelène”, a făcut să bată inimile unei întregi generații de tineri, începând dela Damasc și până la Fez. O altă influență franceză, importantă, e aceea a scepticilor: Voltaire și Anatole France.

Printre cei ce s'au așezat dela început în modernismul înaintat, sau care au evoluat în sensul acesta, se numără astăzi: Taha Husain, Zaky Moubarak, Al-Mâzini, Salama Mousa, Abbas Mahmoud Al-Akkad...

Mohammed Husain Haykal, directorul lui *Siyassah*, este după cum am spus, unul dintre principalii inițiatori ai renașterii literare în Egipt. Romanul său, *Zainab*, a avut un răsunător succes, iscând în același timp violente polemici. Eroina e un fel de Madame Bovary egipteană, iar cartea un tablou scormonit din viața țărănească de pe valea Nilului. Autorul a publicat două cărți despre Jean-Jacques Rousseau, cum și o minunată viață a lui Mohamet. Folosește un stil simplu și lim-

pede ca reacțiune contra prețiozității decadente. „Scriitorul autentic, spune el, nu-i acel ce se complăce în a mânuși cuvinte savante și obscure, ci acel ce știe să-și îmbrace idei frumoase, nuanțe de gândire și imagini, cu o țesătură atât de luminoasă, încât să se poată percepe originalitatea și armonia“.

Haykal a publicat sub titlul *Waladi* (Fiul meu), o frumoasă povestire a călătoriilor lui în Franța, Anglia, Elveția, Italia, Germania și în Balcani, lucrare foarte informată și foarte fină, iar nu superficială, spune d. Gibb, cum sunt multe „Călătorii în Orient“ publicate de europeni. Autorul se interesează de oameni și moravurile lor. Sălbătecia naturii îl lasă indiferent. Apreciază Elveția pentru echilibrul armonios realizat între om și natură, și pentru că e patria lui Rousseau, dar nu se lasă furat de visuri ori de beție naturală. Peisagiul pe care-l admiră el mai mult, e perspectiva Tuileriilor și Champs-Élysée-ilor. Catedrala din Milan o găsește mai frumoasă decât Alpii. Acest elev al Facultății de Drept din Paris, al Colegiului Franței și Sorbonei unde a urmat cursurile lui Durkheim și ale lui Bergson, e adeseori sever cu Europa, deși îi admiră spiritul de libertate, de energie, precum și sensul interesului obștesc.

Abbas Mahmoud Al-Akkad e poetul egiptean prin excelență. El vrea ca poezia lui să-i exprime viața, cu nădejdlile și înfrângerile ei, cuminența și sminteala, dragostea și ura.

Inspirația lui e destul de frământată și de patetică; limba ce-o folosește e uneori arhaică, dar totuși, personală și directă. A publicat destul de numeroase eseuri critice care dovedesc un mare simț al observației.

Să cităm deasemeni pe filosofii și teoreticienii Mustafa și Ali Abderraziq, ori pe savantul Maṣṣūr Fahmī, care în afară de lucrări de erudiție, a publicat delicatele „*Impresii sufletești*“; pe ilustrul polemist Ibrahim Abdelqadir Al-Mazini autorul plinei de umor *Cutii cu chipuri*; pe Salama Mousa directorul „*Revistei Noui*“ și traducător al „*Crimă și pedeapsă*“; pe povestitorii în dialectală pură cum sunt: Husain Chafiq Al-Miṣri, Iusef Aboul' Hajj (*Amintiri din boemă*, 1929) și Abdelaziz An-Nouṣṣ (*Memoriile unui trișor*, 1930).

Unul dintre cei mai de frunte reprezentanți, mai egiptene contemporane, e Tâhâ Husain decanul Facultății de litere din Cairo, cunoscut, cetit și comentat cu pasiune în toate țările de limbă arabă.

Devenit orb încă din primii ani ai vieții sale, în urma unei oftalmii, viața lui e o minune a inteligenței, a perseverenței și energiei. Groaznica lui infirmitate nu l-a împiedecat totuși să facă studii strălucite la universitatea religioasă Al-Azhar, apoi la Universitatea liberă, unde a întâlnit pe savanții francezi Massignon, Wiet, etc., apoi la Sorbona unde a trecut o teză de doctorat despre filosofia socială a lui Ibn Khaldoun. Și nu l-a împiedecat să publice numeroase lucrări, nu numai amintiri, cum e de pildă emoționanta povestire a tinereții lui, *Al-Ayyan* (Zilele), — dar și lucrări de erudiție și de critică literară ca faimoasele *Convorbiri de mercuri* (asupra vechii literaturi arabe și teatrului francez din secolul al XIX-lea), cum și marea lui lucrare asupra *Poesiei preislamice*, care a sdruncinat ideile de până atunci provocând furtună până și în sânul Parlamentului.

O ramură a literaturii egiptene, care s'a dezvoltat în ultimii ani, este teatrul.

Pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, Osman Galal a adaptat piese din Molière.

Și de atunci, Mikhaîl Na'imah, a isbutit să i se joace

cu succes *Părinții și copii* (1918), iar teatrul original egiptean, mai liric decât cel european, s'a dezvoltat destul de repede cu Mohammed Taimur (*Prăpastia* dramă în 4 acte, *Vrabia în colivie* dramă în 4 acte, *Satar effendi* comedie, *Zecele de caro* operă bufă); Ibrâhim Ramzi, Ibrâhim Al-Miṣri (*Egoismul*, 1930), Antûn Yâzbek (*Victimele*, 1925), Mahmoud Kâmil (*Sălbăteci*, 1926) etc. ... Ultimele trei piese sunt scrise în dialectala pură.

Dar genul în care se pune în chip mai stăruitor problema limbii vorbite, e acela al teatrului. Autorul dramatic Na'imah scria în privința aceasta: „Greutatea e că dacă noi facem regulă, va trebui să ne scriem toate piesele în limba vulgară... iar asta amenință cu dispariția limbei noastre clasice, catastrofă pe care n'o dorim. Unde-i atunci scăparea? Zadarnic am căutat deslegarea; ea întrece puterile unuia singur. Și n'am găsit mai nimerit decât să pun pe buzele personajilor instruite, limba corectă, iar la celelalte, limba vulgară. Recunosc însă că asta nu e de-ajuns“.

Un celebru autor dramatic este Yusef Wahbi, „Sacha Guitry“ al Cairului, el însuși actor. Piesa lui *Banât al-yum* (*Fetele de azi*, 1933), reprezintă neînțelegerile dintre generații, condițiile de viață; Khadijâ e-o orientală sută în sută, pretrecându-și vremea cu muzica arabă. Sora ei Latifâ e o intelectuală europeanizată care vorbește de Marlène Dietrich, de Ramon Novarro, și-și smălțuește replicile cu vorbe și fraze franțuzești. Verișoara lor Durriyâ e o flusturatică pe care destinul a hărăzit-o fică de șeic grav, președintele tribunalului religios. Latifâ cochetează cu cumnatul ei, un om care vecinic tună și fulgeră împotriva principiilor înapoiate și a legăturilor putregăioase.

SCRIITORII SIRÒ-LIBANEZI

În Siria și Liban, teatrul s'a dezvoltat mai puțin. În schimb celelalte genuri sunt în floare. Renașterea era deja fixată încă dinaintea războiului mondial, în grupul de poeți și esești din jurul lui Béchara Khoury și al revistei *Al-Bark*.

Khoury era un romantic elegiac, fără a cădea însă în convențional.

După el, Khalil Mardam bey, publică versuri delicate și eseuri despre cântecul arab și despre diferiți autori vechi, e traducătorul fabulelor lui Bidpay, etc. ... În cele două Americi, Soleyman Bustani întemeiază ziare și case de editură. Școala dela New-York avea ca șef pe ilustrul Jébran Khalil Jébran. Supravețuitor al acestei echipe, Mikhael Nouamy reacționa împotriva industrialismului american și privea pieziș pe slavii Gogol, Tolstoi, Dostoievsky, în care găsea un nihilism disperat. Dimpotrivă, Elya Abi Mady găsea în Statele-Unite un sprijin de încredere în sine și în viitorul rasei sale.

Yousef Ghossoub e de cultură clasică, franceză. *Caracterele și portretele* lui, inspirate de La Bruyère, sunt studiul societății levantine, iar *Convoiul roșu* descoperă un poet aproape „unanimist“. Chafik Maalouf caută fericirea (Abkar, *Visurile*). Amin Nakhle „poetul tinereții“ e simbolist. — „Boulos Salamé, Salah Naoum Labaki, Said Akl, spune M. V. Hakim, ating prin alchimia lor impresionistă, marginile suprarealismului“. Neo-clasicismul e reprezentat prin Lababidi, Habib Tabet, Khalil Takiéddin, Edward Bustani, etc. ...

Karam Melhem Karam se străduie să reîntinerească nuvela. Amin Rihani e celebru prin *Regii arabi*, *Cartea lui Khaled*, povestire autobiografică, prin *Calea proorocilor*, și *Cântec mistic*. El scrie deseori direct în en-

gleză și colaborează la marile reviste anglo-saxone.

Sami Kayali, din Alep, întemeietorul publicației *Al-Hadith* stăruie în colaborarea intelectuală dintre Orient și Occident.

Esseistul din Beyruth, Omar Fakhoury care are înrăurire asupra tineretului, e admirator al lui André Gide și Paul Valéry. Ffrunțaș între toți, Khalil Moutran (trăiește în Egipt deși e născut în Siria), e autorul unui *Diwan* în patru volume. Fără a se elibera de metrul clasic și strictele lui discipline, a reușit să-și creeze un vers suplu, muzical, ușor, personal. Asemeni lui Victor Hugo, mlădiază alexandrinul fără a se ridica în contra regulilor formale. Khalil Moutran e rând pe rând epic, patriotic, elegiac, didactic. Poemul lui despre incendierea Romei de către Neron e un model de amplexare și virtuozitate. Problema dialectului s'a pus, după cum am spus-o, în Siria și Liban, la fel ca în Egipt. Choukri Al-Huri ca și foiletonistul dela *Dabbûr*, întrebuițează, fără ocol, limba vorbită. Hanna Al-Huri Al-Feghali o folosește deseori în remarcabilele, *Scrisorile lui Chmouni*, roman în scrisori, în care găsești vioiul amestec al observației ascuțite, alături de satira burlescă, zugerăvirea vieții interioare, alături de peripeție. E vorba în acest roman de o țărăncuță, care intrând ca femeie de casă, la Beyruth, începe să laude farmecul ora-

șului, obiceiurile orașenilor, își bate joc le țărani, apoi o lasă mai moale și intră într-o serie de aventuri printre care autorul se strecoară cu dibăcie.

Folosindu-se de o poezie (mijlocășă între poezia propriu zisă și cântecul de cafe-concert), Az-Za'ani critică violent moravurile și politica. Și tot în acest chip el se ridică, atât împotriva Mandatului francez, cât și împotriva modelor noi. E greu să distingi — spune autorul — pe oamenii de soiu, de ceilalți; pe fata onestă de „plevușcă”; pe băiat de fată. Marika și Janette, Habouka și Henriette, Rachel, Mikhael și Edmond, toți își conduc ei însăși automobilul, petrec nopțile la Carillon sau la cazino jucând baccara.

Verva lui se practică și asupra circulației diferitelor monete: francul, dolarul, sterlina; asupra devalorizării și evadării aurului, asupra vieții scumpe. Poemele despre crizele economice sunt de altfel o tradiție în această țară de negustori. Revista *Al-Machriq* a publicat bucăți ciudate despre gripă, foamete, scumpetea vieții: „Un duminicatul de pâine se vinde cu un réal... S'au sfârșit împrumuturile și creditul... Toți meseriașii se întâlnesc acum în piața șomajului...”

In românește de MIHAIL STRAJE

STILUL CLĂDIRILOR PUBLICE

Am auzit vorbindu-se de creierea unui stil arhitectonic „Carol II” și am cetit prin ziare unele reflexii asupra acestei creațiuni de artă românească. Am auzit vorbind elogios despre arta arhitectonică românească populară, pe învățatul nostru Al. Tzigara-Samurcaș, într-o conferință ținută la Lugoj acum vreo trei ani. Cu toate acestea nu știm să se fi pornit o serioasă acțiune pentru promovarea acestui patrimoniu de spiritualitate autohtonă, năpădită ca și sculptura, pictura, muzica, dar mai ales poezia, de feluri și chipuri de forme fără vreun criteriu estetic organic cu firea și sufletul românesc.

Zilele trecute am avut prilejul să vorbesc cu ilustrul savant Nicolae Iorga, la Orșova. D-sa a observat ceeace este demn de văzut pentru toți și îndeosebi pentru conducători; serviciilor culturale ale ținuturilor, că nici în Banat, ca dealtfel în pretutindenea țării, satul românesc nu se clădește după asemănarea sufletului care dă viață acestui sat. Nu se ia în seamă stilul autentic românesc. Urmele robiilor de odinioară: ungurești, nemțești, rusești, turcești, se văd în înfățișarea clădirilor.

S'a vorbit atâta vreme despre unitatea suflutească a poporului român. Această unitate a existat lăuntric dela începutul ființei noastre naționale. Nu sufletul a fost schimbat. Popoarele cari ne-a robit au dat o înfățișare proprie lor îndeosebi clădirilor publice, singurul domeniul de artă unde își putea împregna propriul lor specific. În poezia poporană, în cântecul poporan, în dans, în basm și datină, nu au avut ce strica, pe de o parte pentru că producțiile lor de cultură, similare, erau inferioare iar pe de altă parte pentru că numericește popoarele care ne-au robit, erau cu mult mai mici decât neamul românesc băstinaș.

Și-au clădit, în schimb, castele frumoase, școli, primării; țăranul român când a reușit să se mute din coli-

ba umilă într-o casă mai spațioasă, a chemat meșterul străin de neamul lui să-i clădească acea casă și așa prototipul de clădire, n'a avut niciodată nimic comun cu sufletul autentic românesc.

Dacă, după înfățișarea satelor se poate vedea până unde a fost rob neamul românesc la turc, rus, neamț ori ungur, atunci suntem datori să schimbăm această înfățișare străină de noi. Lucrul nu e atât de greu după cum s'ar părea. Ba ce-i mai mult, nu reclamă nici un ban în plus peste investițiile ce se fac acum pentru refacerea satelor. Iată de ce:

Întâi și întâi, țăranul își clădește casa în stilul instituțiilor publice. Satele românești se clădesc într-un ritm vertiginos peste tot. Deasemeni, în campania de construcții școlare, de biserici, case culturale, cămine culturale, primării și alte instituții publice, s'au prevăzut sume enorme, așa că în cel mai scurt timp (cinci ani după planul stabilit), aceste clădiri vor fi terminate. Dacă aceste clădiri nu vor fi o diformă îngrămădire de cărămizi, așa cum au început să fie, ele vor da modelul, de clădire într-un stil autentic românesc. Și satul va fi peste tot cu aceeași înfățișare proprie lui.

Arhitecții noștri, unii dintre ei cu un prestigiu bine stabilit, să nizuiască a cunoaște stilul autentic românesc. Il găsesc în liniile ondulate ca melodia doinelor ale sufletului românesc; îl găsesc în vioiciunea horelor și a cusăturilor; îl găsesc încrustat în furca de tors a ciobănițelor; imprimat în armonia de culori și forme a covoarelor, în țesăturile străvechi. În unele regiuni muntoase din Oltenia, țăranul l-a exprimat în locuința sa.

Adâncind sufletul țăranului român în tot ce are el mai frumos și mai bine cristalizat, se creiază stilul „Regele Carol II”, nu numai în arhitectură ci și în celelalte domenii de artă.

GRIGORE BUGARIN

Monografia unui sat german de pe Mureș

Cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la prima descălicare a coloniștilor germani în satul Zădărlac din județul Arad, s'a tipărit o frumoasă, documentată și interesantă monografie a acestei comune.

Monografia a fost redactată de către fruntașii intelectuali ai acestei comune, (cum e preotul Franz Siebenhaar și directorul școlii primare conf. Andrei Eisele) precum și de specialiști germani ca dr. I. Künzig, dr. Oscar Kilian, Richard Gäng, Ernst Ochs etc., din Karlsruhe și Freiberg, cari au realizat în cele 350 de pagini o imagine fidelă a vieții în trecut și prezent a acestui sat fruntaș între satele germane din Banatul românesc.

Monografia începe cu un scurt istoric al satului și ținutului Zădărlac, dela prima pomenire a acestui nume într-o listă de zeciueli papală din anul 1332 și până la alipirea provinciei la țara românească. Sunt interesante părerile expuse aici despre originea numelui Zădărlac. Ungurii pretind că vine dela Zadorlack — adică locul (satul) lui Zador. Unii filologi cred că vine din vechea slavonă. Za Dolach — adică acela dincolo de vale. Românii susțin că vine dela Zardalack — adică dela locul (proprietatea) bisericii și că această biserică n'ar fi alta de cât mănăstirea Hodoș — Bodrog din apropiere și cu care a avut mari legături în trecut.

După ce Turcii au fost alungați din aceste locuri, întreg Banatul a fost afectat aversei casei împărățești din Viena. Conducerea acestui ținut a fost încredințată conțelui Claudiu Mercy, care s'a gândit să colonizeze părțile devastate și pustiite de Turci, cu coloniști germani. Primele colonizări s'au făcut între anii 1723 — 1726 cu coloniști din regiunea Pădurei Negre din Germania. În Zădărlac însă au venit numai în 1737, în trei transporturi și'n lungi călătorii, prin lunile Mai, Iunie și Septembrie. Alți coloniști au venit mai târziu prin 1744 și 1749. Populația însă nu era prea numeroasă. În 1750 erau numai 350 de suflete. În 1780 se urcase la 677, pentruca la data alcătuirii monografiei să se numere 1502 de suflete germane.

Cei 677 de coloniști din 1780 primiseră în stăpânire 2634 jug. pământ arabil, 669 jug. livadă și 334 jug. de pășune proprietate particulară și 334 pășune comună. Iar monografia adaugă: „Trebue de spus spre cinstea germanului din Zădărlac, că din această avere primită n'a pierdut nici un bulgăre de pământ, din potrivă întreaga moșie se găsește încă în stăpânirea urmașilor coloniștilor". Sunt vorbe pe care le-am dori să le cetim și noi în monografia oricărui sat românesc.

Germanii din Zădărlac au dus la început o viață relativ independentă. După 1780 Zădărlacul este vândut unui domn de pământ, Zombor, care la rândul său îl vinde cu 35.000 de florini lui Sig Lovacs. Acum și germanii de aici ajung robi ca și țărani români, și trebuie să îndeplinească anumite obligații și să plătească anumite dări, a căror listă publicată și în monografie, e des-

tul de interesantă. Germanii din Zădărlac și-au îndeplinit însă obligațiile cu multă punctualitate și conștiinciozitate, în cât la 1846, contele Zselinsky le iartă multe dări și obligații.

Istoricul satului e scris cu lux de amănunte. Sunt interesante reproducerile din însemnările particularilor, martori ai evenimentelor contemporane, și care au ținut un fel de cronică a satului. Asupra întâmplărilor dela 1868, adică dela compromisul austro-ungar și până la 1936, autorii monografiei au crezut că e bine să nu le comenteze, ci să le dea sub forma unei scurte cronici. Sunt totuși destul de grăitoare însemnările (reproducem):

1879 limba ungară este introdusă ca obiect principal în școală.

1883 cataloagele școlare vor fi de acum redactate în ungurește și nemțește.

1890 masivă plecare în America.

1897 cataloagele școlare vor fi redactate (până'n 1917) numai în ungurește.

1906 legea școlară a ministrului cultului contele Apponyi îndepărtează limba maternă din școlile germane din Banat. Zădărlacul cu școlile sale confesionale va fi cam greu încercat.

1931 ridicarea unei școli elementare cu limbă de predare românească în Zădărlac (pentru copii de români).

În Zădărlac locuiesc actualmente 235 de români în majoritate muncitori și servitori.

Partea mai interesantă a acestei monografii este urmărirea genealogică a familiilor mai de seamă, dela venirea lor în Zădărlac și căutarea locului, satului, de unde a pornit strămoșul colonist. Monografia frumos editată și ilustrată cu numeroase reproduceri fotografice din Zădărlac și din regiunile de unde au pornit primii coloniști, arată ce a putut face un popor muncitor și civilizator, dintr'un sat cu 25 de bordeie, cum era pomenit în 1717. Astăzi Zădărlacul are 520 de numere de case și un aspect urban.

De aceia autorii au putut scrie cu toată dreptatea și chiar cu multă mândrie, cuvintele acestea din prefața cărții, pe care nu ne putem abține să nu le reproducem, pentru că ele caracterizează o nație și o politică:

„Prima generație a trebuit cu imense jertfe, să se lupte acolo unde Turcii au lăsat după ei, numai o câmpie înămolită și pustie, ea să creieze o Patrie, generațiilor, cari s'au succedat după ei, le revine însă datoria să păstreze această patrie, să nu lase să i se micșoreze spațiul vital, ci din contra după posibilități, întocmai cum fiecare se străduiește în viața sa, să-și dea osteneala ca să-l facă mai ușor și mai bun pentru copii și pentru copiii copiilor lor. Germanii din Zădărlac, cei de astăzi ca și cei ce odihnesc în morminte și-au împlinit această datorie". E ca și cum ai asculta un ordin de zi comemorând un act eroic.

MARCEL OLINESCU

Cu prilejul comemorării poetului maghiar Alex. Petöfi

de AXENTE BANGIU

La 31 Iulie s'au împlinit 90 de ani de când cel mai mare poet liric maghiar, Alexandru Potöfi, genialul fiu al măcelarului sârb Ștefan Petrovich (nume pe care poetul numai în 1842 și-l schimbă în Petöfi) și al slovacii Maria Hrusz, înainte de a împlini 27 de ani, a căzut, probabil în lupta din apropierea Sighișoarei, lângă cărmidăria din Bis. Albă (? Fehéregyház), unde ar fi fost văzut pentru ultima oară. Osămintele lui zac, afirmativ, în groapa comună a celor căzuți în această luptă. Despre soarta lui au circulat multă vreme cele mai contradictorii vești: ba că după luptă a trecut frontiera cu rămășițele armatei lui Bem, al cărui aghiotant era, ba că s'a refugiat în munți, ba că a fost luat prizonier și dus în Siberia. Și toate versiunile acestea își au maritorii lor.

Ultima afirmațiune a căutat s'o acrediteze ardeleanul Ludovic Lénárth, care, în 1909, împreună cu prof. univ. elvețian Geck, făcând explorări în munții Jablonoi, a auzit dela un lucrător că în nordul lacului Baikal, pe marginea râului Selengir-Silgir¹⁾, ar fi un sat cu numele Kerezs (Körözs = Criș), întemeiat la 1850 de foști prizonieri maghiari, care aveau de comandant pe un maior cu numele Petrovich. Lénárth, transportându-se în acel sat, pe baza celor relatate lui de pimarul Vasilaj Vasilievici Dragomanov, a putut afla următoarele: Bunicul acestui primar, Alex Dragoman (de origine româno-polonă) care vorbea aproape toate limbile slave, în timpul revoluției din 1848-49 fusese repartizat lângă Petöfi ca interpret, cu rang de plutonier major. Fiind lângă șeful său, când acesta fusese trimis în două rânduri, de generalul Damjanich ca parlamentar la Ruși — pentru a trata privityor la ofițerii căzuți în captivitate, pe care Austriei voiau să-i trimită în fața tribunalului marțial, — a fost de față când o patrulă de Cazaci, nevoind să știe de calitatea lor de parlamentari, a voit să dețină și să lege pe Petöfi cu cei doi însoțitori ai săi (Dragomanov și gornistul țigan Zsiga) și când Petöfi, revoltat de procedura lor scosese sabia să se apere, la ceeace un Cazac l-a străpuns. Dragomanov, mai ușor rănit, a căzut prizonier, iar gornistului îi reușise să dispară. Acesta din urmă răspândi apoi vestea despre uciderea lui Petöfi, deși el nu murise ci cu rana-i gravă pulmonară ajunsese și el prizonier.

Tot acest primar i-ar fi arătat lui Lénárth și un carnet de buzunar, în care bunicul primarului copiasse versurile scrise de Petöfi în Siberia.

După sufocarea revoluției, țarul a amnestiat pe prizonierii care s'au așezat și s'au căsătorit acolo. Cu cei 75 de tovarăși ai săi, Petöfi ar fi întemeiat apoi satul Kerezs.

Lénárth mai spune că soția lui Dragomanov încă avea două caiete pline cu poezii scrise de Petöfi, pe care însă, n'a voit cu nici un preț să i le dea, și că a văzut masa la care stetea poetul — a cărei tablă era plină de versuri scrise de el în cursul mâncării, — precum și tunică lui de ofițer, cu două găuri în partea dreaptă (locul străpungerii), și că în jurul spărturii din spate, mai mare, se vedea încă petele de sânge înegrit.

A văzut și sabia lui Petöfi, pe care gravase cineva numele generalului Damjanich și anul 1849, ca și bastonul lui de ofițer de serviciu (cum au putut rămânea acestea în posesia unui ofițer străpuns cu sulița, și făcut prizonier, nu ni se explică). Lénárth le-a și fotografiat toate acestea.

Dovada peremptorie însă că Petöfi n'a fost înmormântat în cimitirul comun de lângă Sighișoara și, prin urmare, că n'a fost ucis în acea luptă, îl oferă, după Lénárth, mormântul din Kerezs al poetului, pe care, ni se spune s'ar găsi o cruce de aproape 2 m. înălțime cu inscripția următoare pe o tablă de metal (litere latine):

Alexander Stépanovics Petrovics
honveg ernagi
Halva itt.
1857 májni 18
ô csindlta falut: Kerezset²⁾

Lénárth s'a înapoiat acasă în 1913. Informațiilor lui nu li s'a dat însă nici o importanță la Budapesta. Acum intenționează să scoată o carte despre descoperirile sale din Siberia.

Relativ la nedumerirea: cum de Petöfi, care a mai trăit opt ani în Siberia, nu a dat nici un semn de viață nici măcar adoratei sale soții Iulia Szendrey, — Dragomanov, informatorul lui Lénárth, pe baza însemnărilor bunicului său, răspunse: Austriei s'au îngrijit ca prizonierilor din Rusia să le întărească dorul de a se mai înapoia acasă. Ziarele rusești erau pline de sentințe de moarte, confiscări de averi, extirpări ale familiilor pribegilor și de distrugerea satelor lor. Nu e deci nici o mirare dacă nici un prizonier nu s'a mai încumetat să se repatrieze.

1) Al. St. P., maior honved, mort aici: 1857, Mai 18. El a întemeiat satul Korezs.

1) Pe care, însă, hărțile geografice nu-l indică.

Înregistrăm aceste afirmațiuni ale lui L. Lénárth (după ziarul brașovean „Brassói Lapok” nr. dela 30 Iulie a. c.) cu titlu de informație. Mai ales că e vorba în ele și de interpretul *Dragoman* recunoscut, pe jumătate, de Român. Le înregistrăm și fiindcă ele s’au reactualizat cu prilejul comemorării morții poetului, punându-se din nou în discuție enigma încă nedeslegată a locului în care acesta a închis ochii pentru totdeauna. Elucidarea acestei probleme își are importanța sa și pentru valoarea craniului păstrat în muzeul liceului gr. -- cat. din Blaj — afirmativ al lui Petöfi — despre care prof. univ. de antropologie de la Universitatea din Budapesta dr. Villibald Semayer declară că: „nu e nimic pe acest craniu ceeace ar putea contrazice categoric că el n’ar fi putut fi al lui Petöfi”.¹⁾

Scopul acestor rânduri nu e însă înregistrarea diferitelor versiuni ale felului și locului în care s’a săvârșit dintre cei vii marele poet, nici descrierea vieții atât de sbuciumată a acestui drumeț genial care-și cutreieră țara în lung și’n lat când împreună cu părinții — nevoiți să se mute dintr’o localitate în alta în urma sărăcimii, — când singur, pe jos : ca școlar, ca soldat, ca actor, al cărui băț „semăna mai mult a băț de cerșetor” — cum se exprimă un comemorator al său — încât nu e de mirare că criticul Aug. Greguss spusese că din datarea poeziilor lui s’ar putea învăța geografia Ungariei

N’aveau nici pretenția punerii într’o nouă lumină a operei sale — consacrată de mult ca pisc al liricei maghiare, a cărui lumină a răsbătut și dincolo de hotarele țării sale, în lirica universală. Scopul ne este de a face cunoscut cititorilor noștri un articol al poetului, publicat în 1848 în ziarul „Pesti Hirlep”, despre candidatura sa la un scaun de deputat în Parlamentul ungar.

Articolul e mai puțin cunoscut. Glorificatorii de azi ai poetului nu-l menționează. E prea disonant conținutul lui în corul osanalelor, în ritmul cădelnițelor de azi. Prea tipă din el *considerația* de care se bucura pe când trăia, din partea conaționalilor săi care se închinău la alt altar decât cel al *libertății și drepturilor, popoarelor*. Și dirigitorii din Budapesta de azi o dovedesc că nici mentalitatea urmașilor aceloră nu s’a schimbat întru nimic : conții, baronii, latifundiarilor exploatare ai milioanele de mucenici ai gliei gârboviți pe coarneaule plugurilor altora, ca și ciracii și lefegiii lor, și azi, ca și în urmă cu 90 de ani, tot așa l-ar trata pe autorul poeziei „*În numele poporului*”, pe incendiatorul sufletelor celor oropsiți. Și e bine ca în fumul de tămâie care învăluie azi deosebit de simpatica figură a cântărețului „*libertății lumii*” să cunoaștem și reversul medaliei. Să-l cunoască mai ales conaționalii săi din Ardealul românesc, cu concluziile care se desprind dela sine.

Iată articolul (El a fost publicat în ziarul „Pesti Hirlep”, anul 1848, și e datat din Kun-Szent-Miklós, 15 Iunie) :

¹⁾ Semayer pare însă a fi rămas izolat cu opinia sa față de ceilalți specialiști maghiari, ca d. p. craniologul dr. Aurel Thewrewk, sau ca fostul prieten al poetului, scriitorul Gustav Lanka, cari consideră de o legendă întreaga versiune cu doctorul sas **Reichenberg**, fost medic al Mitropoliei și al liceului blăjan, mobilizat în serviciul Rușilor, care, după lupta de lângă Sighișoara, fiind mare dușman al Ungurilor și căzându-i în mână cadavruul lui Petöfi, i-ar fi tăiat capul, aruncându-l la Blaj. Familia sa apoi, după moartea lui, mutându-se din Blaj, l-ar fi dăruit liceului românesc de acolo.

„A sosit vremea, când poporul a devenit națiune și când el își alege reprezentanții în Parlament, nu mobili mea. Am folosit prilejul cel care am reprezentat până a cum poporul în literatură să-l reprezint acum și în Parlament... Cine i-ar cunoaște mai bine necesitățile decât mine ? Cine i-ar apăra drepturile cu mai mare insuficiență decât mine ? Doar poporul e religia mea, Dumnezeuul meu !

Am coborât în locul meu natal în Kis-Kunság, am distribuit în popor o proclamație, pe care o foarte mare parte a alegătorilor din întreaga circumscripție a primit-o cu însuflețire, spunând într’un glas că pe mine mă vor alege deputat.

M’am dus pe câteva zile la Pesta și când m’am înapoiat, circulau despre mine vești atât de îngrozitoare, cum numai despre cei mai ticloși răufăcători se pot spune. Cu toate acestea poporul din Szent-Miklós (Sân Nicolau) dorea să mă vadă și să mă audă vorbind : a venit la mine o delegație de vreo două sute de inși. M’am dus cu ei la primărie, anunțând consiliului comunal, că voiu ținea adunarea. Voia să mă oprească. N’am cedat. În sfârșit au încuviințat-o, cu condițiunea să dau asupra-mi responsabilitatea pentru toate consecințele și să le prezint în scris vorbirea ce voiu rosti. Prima condițiune am primit-o, a doua n’am primit-o din două motive : întâi, pentru că nici eu însumi nu știam încă se voiu vorbi ; al doilea, pentru că chiar dacă mi-aș fi pregătit vorbirea înainte, nu pentru aceea au desființat la 15 Martie cenzura, ca lucrarea mea s’o supun examinării consiliului. Primarul m’a întrebat despre ce voiu vorbi ? Ii răspunsei : Despre alegerea de deputați și despre calomniile debitate împotriva-mi în absența mea. A bufnit teribil că pot perora despre alegerea de deputați, dar imi interzice cu toată puterea lui de primar, ca să mă apăr împotriva acuzelor. Of, model de primar ! A permis să se răspândească împotriva-mi toate josițiile, răspândindu-le și el însuși, și m’im interzice a cuteza să mă justific ! Și asta s’întâmplat în primărie, în templul dreptății.

Am ieșit în fața primăriei și-am vorbit poporului despre alegerea de deputați, neamintind nimic de acuzele ridicate asupra-mi, nu în urma ordinului primarului, ci fiindcă am văzut din față poporului că, dacă numai voiu aminti pe calomniatorii mei (cari priveau dintr’o fereastră a primăriei), îndată ar năvăli înăuntru și i-ar sfășia ca pe niște bancnote rele.

Încă pe când discutam cu institutul consiliu în sala primăriei, din întâmplare mi-a zdrăngănit sabia dela sold, la ceeace poporul de afară strigă : „Nu-i bine, îl atacă pe Petöfi !” și se grădădă înăuntru și nu se liniștiră decât când s’au încredințat, că n’au voie să mă atingă. Terminându-mi lucrul cu consiliul, poporul m’a însoțit afară cu strigăte puternice de „trăească”, și după cum aflai mai târziu : până ce vorbii, mai mulți inși dintre ei m’au înconjurat cu bricegile deschise...

Auziseră că adversarii mei vreau să mă tragă jos în cursul vorbirii. Erau hotărâți să-l junghie fără milă pe cel care se va atinge de mine. Spre norocul lor, n’au îndrăznit să se miște ; adunarea s’a împrăștiat în cea mai mare ordine și poporul de rând al întregului oraș mi-a jurat credință și de-atunci imi sunt meclintăți până azi.

După amiazi făcui o excursie la Szabad-Szállás pentru o mică orientare. Am auzit chiar dela un consilier că poporul aproape fără excepțiuni e de partea mea, ca și cei din Laczháza și Fülöpszállás. M’am înapoiat liniștit la Szent-Miklós, ne mai având nici o îndoială, că eu voiu fi deputatul. D-zeu imi vede sufletul, pentru că mă bucuram de alegerea mea : din vanitate și interes material sau numai ca să lupt pentru fericirea și drepturile poporului ?

Pe când mă înapoi la Szent-Miklós, duşmanii mei sporiseră. batjocurile, calomniile, minciunile împotriva mea, între altele : că vorbirea de d'înainte de amiazi am furat-o dintr'un ziar, că acum după masă nici nu m'au lăsat să intru în Szabad-Szállás, ci m'au alungat înapoi din marginea oraşului etc.

Alaltăieri după masă a sosit o scrisoare unui prieten, la care stau aici, cu pecetea oraşului şi cu semnătura „judcătorii oraşului Szabad-Szállás”. Aceasta ar putea fi spre cinstea celui din urmă porcar. Conţinutul, între altele : „Această primejdie ameninţătoare o cauză fataticul agitator lipsit de virtuţi(???), care vrea să se salte deputat al nostru, având şi la noi câţiva aderenţi, cari, amăgiţi fiind, n'au ştiut ce soi de viperă au voit să ascundă la pieptul lor ; dar mulţumită genului naţiunilor, aceşti cetăţeni, lămurii, şi-au dat seama, ba sunt gata să recunoască pentru iubita lor naţiune primejdia de moarte care ar fi putut urma din părerile lor greşite. Petofi, l-a întrebarea unui concetăţean al nostru, când va fi pace în patria noastră, a răspuns că niciodată, până ce nu va trece această ţară asupra acelora a căroră a fost, adică asupra Slovacilor. Din aceasta se poate vedea ce primejdios ar fi să se trimită, înlăturând mai mulţi patrioţi excalenţi, ca deputat, reprezentant pe ţară al nostru, un individ cu un caracter atât de josnic, despre care fiecare cetăţean presupune deja că ar fi gata să ne trădeze pentru cel mai mic preţ. În situaţiunea aceasta, ţinându-se azi la noi adunare publică, s'a hotărât că prin stimatul nostru concetăţean, dorim să-i aducem la cunoştinţă lui Petofi că, dacă îi este dragă îndrăzneala personală şi viaţa, ar face foarte bine dacă nu s'ar prezenta. Joia viitoare la adunarea menită să aleagă pe deputatul care să se ducă în viitoarea adunare naţională, fiindcă poporul e iritat şi nu putem lua răspunderea pentru eventuala-i furie în deslănţuirea mâinii lui îndreptăţite” ş. c. l.

Amice, cel căruia i-a fost adresată această scrisoare, mi-a predat-o mie. M'am gândit că prin această scrisoare teroristă (terroristicus) vreau numai să mă sperie, dar m'am hotărât să mă prezint la adunare, oricât de afăţat ar fi poporul împotriva mea în urma calomniilor ticăloase răspândite despre mine, să-i lămuresc pe cei atătaţi şi să-i liniştesc... Dar chiar de nu mi-ar reuşi aceasta, voiu fi acolo şi numai pentru ca aderenţii mei să nu poată spune, cu îndreptăţită indignare, că i-am părăsit, pe ei cari ţineau neclintit la mine. Ieri spre seară am trecut deci la Szabad Szállás. Am tras la un cunoscut. Când m'au văzut, toţi ai casei au fost cuprinşi de mare groază, abia au fost în stare să spună atât :

— Pentru D-zeu depărtează-te imediat, în clipa asta, căci te omoară. Alaltăieri au ţinut adunare de popor împotriva d-tale aproape până la miezul nopţii, infuriind poporul. Preotul, al cărui fiu vrea să fie deputat, a spus : îndată ce îşi va face intrarea în oraş, va pune să tragă clopotele'n dungă. Pleacă, dacă ţi-e dragă viaţa !

O rudenie a alergat la mine cu sufletul la gură, vorbindu-mi la fel şi eu eram deja dispus să mă înapoiez, nu pentru că mi-aş fi temut persoana mea, ci pentru nevastă-mea, care era cu mine. Mă gândii că de omorât nu mă vor omori, nici nu mă vor atinge, credeam, dar ştie D-zeu ce scenă scandaloaşă se va petrece ; s'o vadă şi s'o asculte până'n capăt soţia mea ? Ii zisei să ne napoiem, dar ea răspunse hotărât : nu mergem, trebuie să rămânem aici ; dacă vreau să ne omoare, bine, n'au decât să ne omoare, dar una să n'o poată spune nimenea : că tu a-i dat înapoi.

Astfel vorbi soţia mea şi eu m'am învoit să rămânem, ba imediat m'am şi dus la primărie ; acolo li s'a oprit

respirarea la apariţia mea neaşteptată, nesperată. Toţi au rămas cu gura căscată. Protonotarul, singurul meu om de bine în Szabad-Szállás, îmi povesti decursul adunării ţinute împotriva mea şi sfortarea pe care a depus-o. On. consiliu ca să-l silească să mă calomnieze, să mă necinstească oficial, la ceea ce el, ca om de onoare, nu s'a pretat.

Câţiva flăcăi prezenţi s'au scuzat îngrozitor că ei niciodată nu mi-au atacat caracterul, ci numai principiile. Of, voi... parcă şti voi ce va să zică principiul !

Când m'am înapoiat spre seară la domiciliu, am întâlnit numeroşi gospodari, cari toţi m'au salutat cu blândeţe. Ei, îmi zisei, totul e bine, duşmanii s'au speriat, poporul mă vede bucuros. Spre miezul nopţii, pe la ora 10, m'au trezit din somn chiuituri şi muzică. Aclamau, ca deputat, pe fiul preotului. M'am uitat afară şi-mi spun oamenii casei că preotul dă de băut întregului oraş. Când au văzut tipii (jó madarak), că eu nicio calomnie, cu nici o injurie nu-mi pot cuceri oamenii, s'au pretat la ultimul mijloc : i-au luat cu vin şi rachiu mîntea bietului popor vrednic de compătimire, ca să se întoarcă împotriva mea şi astfel împotriva lui însuşi ! Răcnete şi băutul au ţinut toată noaptea.

A doua zi, des de dimineaţă, m'am dus la primărie, ca să aştept acolo pe cei din provincie şi ca, după ce vor fi toţi laolaltă, înainte de alegere, să mă justific împotriva acuzelor aruncate asupra-mi. Vor fi trecut câteva minute stînd acolo singur, când aud lângă mine vorba „obraznic”. Mă uit să văd cine-a spus-o ? Când colo era un individ demn de toată cinstea, care în tinereţea sa ceruse împrumut 40 de fiorini dela tatăl meu, care i-a şi dat. Numai mai târziu a aflat tatăl meu că tipul furase dela tatăl său puşca, pistolul şi calul şi fugise făcându-se lotru pe pustă. Un timp a tâlhărit, l-au prins însă în drum şi-a ajuns primar în Szabad-Szállás şi din momentul acesta nu mai fura hotarele vecine ci oraşul său natal. Omul ăsta spusese lângă mine, beat tun, vorba „obraznic”. Nici nu mi-am închipuit că vorbeşte despre mine, dar când mă întorc spre el, îmi zice : „da, da, obraznic ! Ce te obrazniceşti aici ?”.

M'am dus la el şi i-am zis :

— Te rog, domnule, alege-ţi vorbele.

— Nu-mi aleg vorbele, — răspunse beat : cum îndrăzneşti d-ta să te obrazniceşti aici ?

— Repet, îi zisei, alege-ţi vorbele.

După ce îi spusei vorbele acestea, observai că mă înconjură o ceată beată, furibundă. Semnalul fuse dat, din toate părţile se năluceau spre mine şi mai mult de o sută de găteliuri urlau în jurul meu :

— Acesta-i trădătorul de patrie, ăsta-i spionul muscălesc bun de spânzurat, cel care vrea să ne vîndă ţara : siarticaţi-l, daţi-i la cap !

— Opriţi-vă, cetăţeni — strigai — lăsaţi-mă să vorbesc, ca să mă justific !

— Nu te lăsăm să vorbeşti ; te ucidem ! — astfel urlau printre groasnice sudalme, ponegriri, injurături. Acum mă împinseră deja sub poartă ; văzând că nu pot ajunge la cuvânt, întrebai : unde e primarul ?

— Eu sunt, ce vrei ? — zise un bătrân.

— Domnule primar, zise, vei răspunde dacă mă vor atinge !

— Voiu răspunde, dacă se poate, — răspunse primarul ; vino dar sus.

M'a însoţit în etaj. Acolo am întâlnit pe preşedintele comisiei electorale, un notar destituit, care declarase în adunarea de popor că, dacă nu mă va uide poporul, mă va împuşca el.

— Pentru ce ai venit aici, cum ai îndrăznit să vii aici, zise acesta, după ce poporul e atât de revoltat împotriva d-tale ?

— Cine l-a atârnat ? eu sau d-voastră ? — răspunsei : dealtfel aceasta nu e întrebare. Vă spun numai atât că d-ta și cu primarul răspundeți de mine.

— Dacă nu te cotorosești în clipa asta din oraș, răspunse notarul destituit, noi nu garantăm de viața d-tale !

— În felul acesta, n'am ce face, zisei, decât să mă depărtez, dar grijiți ca nu numai să nu fie atinsă persoana mea, dar nici să nu fiu insultat. În adevăr, admirabil ! astfel interpretați d-voastră libertatea ? astfel vă faceți d-voastră de ocară orașul, al cărui nume e Szabad Szállás ?¹⁾

— Libertatea e aceea, răspunse președintele comisiei electorale, notarul destituit din slujbă, libertate e aceea că pe acela care nu-i pe placul său, poporul îl alungă din oraș.

În vremea asta sosi și preotul care astă noapte a pus să predice poporului în interesul fiului său douăzeci și patru ocale de vin, spunându-mi să nu mă tem, n'o să mi-se întâmple nimic, numai să plec.

— Să nu mă tem ? — zisei, dar aş fi venit aici dacă m'aş teme ?

M'au însoțit jos în curte ; înaintea primăriei încă tot urla masa beată. Au apărut niște gardiști naționali și m'au înconjurat.

— Dar în felul acesta, pe jos, nu pot pleca, zisei, trebuie să aștept până ce-mi sosește trăsură din Szent-Miklós.

— Până atunci nu putem aștepta, grăi notarul destituit, d-ta trebuie să pleci imediat, nu mai putem reține poporul. O să-ți procurăm noi trăsură... mână după noi vizitiul !

Și m'am dus pe jos până'n capătul orașului, unde eram în gazdă, înconjurat de gardiști naționali înarmați ; mai trebuia doar să-mi lege și mâinile la spate. Mi-au încărcat bagajele, m'am urcat cu soția și am plecat la Szent-Miklós. Merserăm o bună bucată de drum, când străigai la vizitiu :

— Încotro mergem, căci asta nu e drumul spre Szent-Miklós !

— Ba-i așa, domnule, răspunse vizitiul, dar nu-i drumul de țară (șoseaua), o să intrăm în el colo la hanul din Bösztör.

— Dar de ce nu mergem pe șoseaua principală ?

— Mi-au dat ordin, ca să nu vă duc pe ea.

Am tăcut, neputându-mi imagina, pentru ce aceasta ?

Când eram deja la o bună distanță, mă uit din întâmplare spre șosea și văd în mare depărtare, cu steagul meu, căruțele din Szent-Miklós și din Laczháza, care toate duceau oameni de-ai mei. Acum mă lămurii... astfel m'au dejucat ca să nu mă întâlnesc cu oamenii mei. Am ajuns acasă înfuriat grozav. Spre amiazi s'au înapoiat cei din Szent-Miklós și Laczháza tot așa de furioși și ei mi-au povestit ce s'a întâmplat cu ei.

Încă pe când mergeau spre Szabad-Szállás, la hanul din Bösztör un om îi primi astfel în numele fiului preotului :

— Cine nu-i Petőfi, să vină încoaci, să mănânce și să bea ; iar cine-i Petőfi să nu intre în Szabad-Szállás, că vor fi omorâți toți !

Dintre oamenii mei nici unul nu s'a clintit nici la

seducțiune, nici la înspăimântare. Ajungând la Szabad-Szállás, localnicii i-au primit în capul orașului cu vestea că Petőfi a plecat deja, că el însuși a rugat, cu mâinile împreunate, consiliul, ca să-l transporte de acolo ; dar pentru aceea nu cumva să introducă (în oraș) steagul pe care e numele lui Petőfi, că e gata cu ei. Amicii, cei la care sunt încartiruit, împreună cu mai mulți înși, s'a dus la primărie să afle cum stă chestiunea. Cum mi-a amințit numele, au strigat la el să nu-mi rostească numele, căci e fiul morții. Fără de veste s'a iscat vuiet că în capătul orașului s'au ciocnit localnicii cu cei din Szent-Miklós. La aceasta, Sânmiclăușenii din lăuntru au alergat afară în apărarea tovarășilor lor, dar vestea, din nenorocire, fuse înscodită. S'au sfătuit ce să facă : să intre sau ba ? Cei de-acolo erau înarmați cu puști, ba și cu coase și furci de fier. A sosit o delegație dela primărie spunând că nu sunt înarmați ; a venit apoi altă delegație, că pot intra fără teamă, fiindcă au depus deja armele. Prin această declarație au recunoscut că înadevăr au fost înarmați și oamenii mei, cari n'aveau nici bastoame — spunându-le că așa cum le-au depus, pot să le ia iarăși, — s'au întors, dar cu intențiunea ca, dacă mă mai ajung pe mine, mă duc cu ei la alegere, chiar dacă i-ar împușca și i-ar omorî. Din nenorocire, m'au întâlnit numai aici în Szent-Miklós, unde i-am îndemnat la liniște și ordine asigurându-i că legea o să le dea satisfacție, — de ceea ce nu mă îndoiesc.

În Szabad-Szállás, într'un glas, fără să se voteze, l-au proclamat deputat pe fiul preotului, despre care fie suficient a nota că e creațiunea lui Szluha.

Astfel a decurs alegerea de deputat. N'am falsificat nici un fapt, ba nici un cuvânt.

Și cei care au răsvrătit astfel poporul împotriva mea, spuneau într-una că eu am răsvrătit, eu sunt răsvrătitorul, eu care întotdeauna am domolit, îndemnând poporul la ordine și care am împiedecat ciocnirile.

Năciodată n'a fost asediată mai obraznic cinstea și dreptatea. Au început prin a mă face urgisit înaintea poporului prin proclamația mea tipărită, pe care au interpretat-o ca întrugere. Nereușind cu aceasta, au scormit că sunt republican. „Nu ne pasă dacă-i și republican” răspunse poporul, „lasă să fie, pentru aceea el va fi deputatul nostru”. Acesta e omul, spuseră dușmanii mei, care e dușmanul ministeriului nostru... ; la ceea ce poporul a răspuns : „Nu ne pasă nouă, oricui îi e dușman, nouă ni-e prieten, de aceea va fi deputat. Miniștrii sunt domni mari, o să aibă destui prieteni în Parlament ; iar noi nici unul”. Când nici cele de felul acesta n'au folosit, au început să-mi atace cinstea, că eu sunt un astfel de om, căruia în Pesta nici nu-i este permis să vorbească, pe care l-au oprit de a mai intra în Pesta, a cărui cădere, arestare, ucidere, ministerul și întreaga națiune vor lua-o cu plăcere la cunoștință, — că eu vreau să vând țara Ilirilor, Rușilor și mai cine știe cui, și fiindcă prin aceste ticăloșii nu și-au crezut sigură victoria, mai în urmă au îmbătat poporul și cu poporul beat m'au trântit samavolnic.

Și aceasta a trebuit să se întâmple azi, că pe mine poporul maghiar a voit să mă ucidă azi, în 15 Iunie, ca pe un spion rus, ca pe un trădător de patrie... Azi sunt trei luni dela 14 Martie, când eu fusei primul între cei care și-au ridicat glasul și-au ieșit pe teren pentru libertatea poporului ! Dar eu pentru aceasta nu osândesc poporul, ci pe seducătorii și amăgitorii lui, pe cari odată legea și D-zeu o să-i facă să ispășiască.

Poporul înaintea mea e sfânt, e cu atât mai mult sfânt cu cât e slab ca femeia și ca pruncu.

¹⁾ Szabad înseamnă liber (N. tr.).

IN NUMELE POPORULUI

Dați-i poporului până ce cere!
 Sau, poate, nu știți cumplit ce-i poporul
 Când se răscoală și'n loc să mai ceară
 Iși ia? De vestea lui Doja voi n'ați auzit?
 Scrum l-ați făcut pe al tronului fier înroșit,
 Duhul său însă a focului pară
 Nu l-a atins, căci însuși fu foc; grijiți dar,
 Nu cumv'acest foc să vă'ncingă azi iar!

Numai mâncare poporul cerea
 Odinioară, când și el — biet — vită era.
 Dar vita de-atunci acum este om
 Și-acestuia drepturi de om i se cad.
 Dați-i deci drepturi acestui popor!
 Căci nedreptatea e cea mai urâtă
 Pecete pe fruntea făpturii divine
 Și cine i-o pune, în veci n'o să poată
 Scăpa de pedeapsa cerescului Tată.

Dece numai voi să aveți privilegiu?
 Dece numai voi săpâni peste drepturi?
 Țară frumoasă părinții v'au dat, dar
 Curge pe ea sudoare de vulg.
 Nu e de-ajuns: Iată o mină! — să zici,
 Și brațe se cer cari să scurme pământul
 Pân'ce pilonul de aur s'arată...
 Și brațele-acestea să n'aibă răsplată?

Și voi care spuneți atât de'ngâmfați:
 A noastră e țara și-a noastre și drepturi!
 Ce-ați face oare cu patria voastră
 Busna de-ar da peste voi inamicul?
 Dar, pentru-aceastăntrebare vă rog de iertare,
 Aproape să uit de vitejii din Győr.
 Când ridicați monument de-amintire
 Picioarelor multe, ce-acol'o tuliră?

Drepturi poporului, drepturi să-i dați,
 În numele sfânt al umanității
 Și'n numele patriei care se surpă,
 De n'o să-i mai dați o columnă de sprijin.
 A voastre sunt rozele legilor țării
 Și spinii svârlitu-i-ați între popor;
 Din roze, — poporului câteva foi
 Și jumătate din spini, înapoi!

Dați-i poporului până ce cere;
 Sau, poate, nu știți cumplit ce-i poporul
 Când se răscoală și'n loc să mai ceară
 Iși ia? De vestea lui Doja voi n'ați auzit?
 Scrum l-ați făcut pe al tronului fier înroșit,
 Duhul său însă a focului pară
 Nu l-a atins, căci însuși fu foc; grijiți dar,
 Nu cumv'acest foc să vă'ncingă azi iar!

In românește de AXENTE BANCUI

Scrisori din Italia

EXPOZIȚIA UNIVERSALĂ A ROMEI

din 1942, e în plină lucrare. Centrul capitalei primește săpăturile făcute pentru trenurile metropolitane ce vor porni din Roma, și împreună cu altele venite dela Ostia, vor forma punct de convergență în inima expoziției. Se prepară nenumărate căi de comunicație. Via Imperiale nouă, largă, va parcurge 25 km. dela Coloseu la mare. În Oct. 1936 s'au început lucrările. Regiunea celor Trei Fântâni plină de coline aride, devine netedă și având ca axă Via Imperiale, e împărțită în numeroase zone, parcuri; între rețelele de strade se vor ridica pavilioanele ale căror proiecte le-au lucrat tineri arhitecți italieni. Va fi și o biserică în stil modern: S. Pietro a arh. Foschini. Pavilioane monumentale, în etaje. Planul e grandios. Intreaga construcție și repartizare a edificiilor tinde să scoată în evidență civilizațiile diverse contemporane și progresele realizate. Va reprezenta multiplele activități ale poporului italian în cursul istoriei. Și în acelaș timp, va reuși să lege mai ușor Roma de Mare. Dela Monte Mario, capitala se întinde spre Lido în mod simțitor. Multe din clădirile E. 42 vor rămânea permanent, formând cartierul cel mai modern italian. Locul e arătos: doar nu în zadar au clădit romanii acolo vile fastuoase, pe coline. Se întinde pe 500 ha. Va integra totodată Ostia Antica. Intre ruinele teatrului acestui oraș roman, se vor da spectacole.

Așteptăm: inaugurarea e fixată în 21 Aprilie 1942.

TERMELE CARACALLA,

mărețele ruine ale Romei, au servit de cadru al operei de vară în lunile Iulie și August. A cântat celebrul cântăreț Beniamino Gigli, în „Puterea destinului” și în

„Aida”. În alte piese, tenorul Galliano Masini. Iar artiste mari: în „Rigoletto”, Toti dal Monte, Iva Pacetti și Augusta Oltrabella în „Turandot”, Ebe Stignani în „Carmen”. Directorii au alternat: „Tullio Serafin, Vincenzo Bellezza, Oliviero de Fabritiis și Nino Sanzogni. Un spectacol complet aparte a fost baletul de 3 acte al „Coppelia”. Coreograful, Aurel M. Millos și „prima danzatrice assoluta” Attilia Radice.

Montarea fascinantă, datorită directorului de scenă Pervincenzo Ansaldo. Sute de persoane în costume fastuoase, luminate feeric („realizzatore delle luci”: Ettore Salami). Indoeosebi „Turandot” și „Aida” s'au bucurat de o reprezentare maiestuoasă. Succes de remarcă l-au avut „Carmen” și „Rigoletto”. Tribunele erau asaltate: 20 mii spectatori! Unanim gustată atât muzica și jocul de scenă, cât și cadrul de vis între ruinele vechi romane.

AGRO PONTINO

Există o regiune în sudul Romei, numită recent Agro Pontino. O câmpie întinsă între munții Lațiului și Marea Tireniană, care vreme de veacuri întregi a fost năpădită de o plagă neînălăturabilă: malaria. A dat de lucru multor conducători de stat, dar numai Ducele actual a eliberat-o, redând vieții agricole mii de ha. de teren. Cuvintele lapidare ale lui Mussolini sunt: „si redime la terra, si fondano la città” (să se răscumpere pământ, să se creeze orașe). Într'adevăr s'au ridicat cinci orașe moderne în punctele principale ale regiunii: Littoria, Sabaudia, Pontinia, Aprilia și Pomezia. Clădite în plan sistematic, au dat mare impuls de dezvoltare comunelor vecine create pentru noli coloniști.

Pentru a ne da seama de imensa operă împlinită de tascism, trebuie să aruncăm o privire asupra trecutului

pe care l-a avut noul Agro Pontino. A fost o regiune de lupte ale vechilor popoare. Legenda povestește că Volsicii au zidit 24 cetăți pe acest loc, dar poporul roman le-a distrus complet pentru a înlătura o vecinătate puternică a altei rase. Însă faima regiunii o constituiesc mlaștinile. Se numia Pomtinae Paludes (Paludele Pontine) și, ceea ce e mai surprinzător, s'a bucurat de atenția poezilor. Până și Virgiliu, Orațiu, Lucanus, Marțialus o amintesc în versurile lor. Și Cicero. Mai curând, Dante și Carducci. Pictorii și-au găsit subiectul inepuizabil; între alții, grupul „maestrilor dela Terracina” (nu mai puțini de zece!) s'a ocupat de pitorescul regiunii. Chiar și străinii: Ernest Hébert are un tablou la Louvre intitulat „Malaria”. Pe de altă parte, au fost și numeroși geografi, geologi și medici cari au scris despre enormele mlaștine ce stăpâneau o suprafață atât de mare de pământ: 134 mii hectare, dintre cari 77 mii ha. formează Agro Pontino propriu zis, iar 55 mii ha. cuprind și restul Agro Romano. Lucrările de refacere a terenului au trecut și în acest A. R., al cărui hotar trece pe țărmul mării la turnurile Astura și Fogliano (cu admirabile priveliști peste împrejurimi).

S'a vorbit mult despre Paludele Pontine, în limbile artistice. Ne-am întreba: dar lucrări de îmbunătățire a terenului nu s'au întreprins? Ba da, în curs de două mii de ani s'au gândit la asta regi, împărași romani, papi și principii. Odată chiar un principe barbar, Teodorico. Via Apia devenise inaccesibilă. Prin 1777 papa Pio VI a construit un canal de scurgere al apelor — Linea Pio — pe parcurs de 30 km. Peste puțin s'a gândit și Napoleon să salveze regiunea de malarie. Însă niciuna din lucrări n'a fost luată în stil mare, n'a adus locuitori cari s'o cultive, n'a avut în vedere exigențele unei astfel de întinderi. Hotărât, îl așteptau pe Mussolini. În Nov. 1931 începe lucrul sub supraveghierea Operei Naționale a Luptătorilor (Opera Nazionale Combattenti). S'au curățit imediat 6300 ha. de păduri. În 1932 s'au zidit primele case ale coloniștilor. 18 Dec. 1932, data inaugurării Littoriei și a primei părți transformate, cu 515 case noi; în August 1933 Mussolini puse prima piatră a Sabandiei și treeră primul grâu al regiunii; Dec. 1935: a 2-a parte, cu 850 case ale coloniștilor; în Aprilie 1934, M. S. Re-

gele Italiei inaugurează Sabandia; 18 Dec. 1934: inaugurarea provinciei Littoria, având 30 comune rurale, pe 2800 km.²; 19 Dec. 1934: Ducele fondează Pontinia, și inaugurează a treia bucată cu 700 case; 18 Dec. 1935: inaugurarea Pontiniei cu 108 case; și în Aprilie 1936, fondarea Apriliei, în 29 Oct. al aceluiaș an, inaugurarea ei. Urmează în 29 Oct. 1939 inaugurarea ultimei localități din șirul celor 5: Pomezia.

Aceste orașe sunt clădite sistematic, în stil modern. Câteun palat comunal, poate și un muzeu (Sabandia), inspectorat al O. N. C. în Littoria, străzi largi, pieși mari cu fântâni monumentale, turnuri. Littoria e cea mai însemnată. Are și o biserică nouă, San Marco. Opera Nazionale Combattenti preferă să lupte pentru prosperitatea vieții civile și restabilirea disciplinei în regiuni bântuite de boli. S'a construit un canal Mussolini larg de 38 km., câteodată adânc de 9 m.; în medie duce 450 m.³ apă la Foce Verde în Mare. S'au stabilit 3200 familii de coloniști; agricultorii ai comunelor rurale, 30 mii. Densitatea populației: 50 loc. pe km.². Străzile bătătorite se prelungesc pe 1300 km. lungime. Canale principale de irigație, pe 35 km. Se numără până la 20 mii capete bovine. Și se cultivă bumbacul.

E o populație sănătoasă, care lucrează cu voie bună, într'o regiune ieșită din pământ ca dintr'o minune. Mlaștinile au dispărut definitiv. Pericolul malariei e gonit pentru toldeauna. Copiii viguroși. O. N. C. a înființat o colonie marină pentru 400 copii. A mai alcătuit două sate muncitorești pentru a găzdui o mie de persoane.

Imprejurimi foarte plăcute. Din verdele liniștit al câmpului se desface splendida nuanță a mării, de albastru adânc. Ni se deschid vederi spre pădurea de pini Fogliano; spre parcul național al muntelui Circeo. Mai e lacul lung, încântător, al Sabandiei; cel care încheie linia lacurilor Pontine până spre San Felice Circeo, pe care italienii îl numesc „la Capri del Lazio”. Prin apropiere e și fântâna poetică a lui Luculus, într'o zonă de urme ale clădirilor romane. Înainte de crearea Agrului Pontino, toate ferestrele trenului Roma — Napoli se închideau, cu perdelele trase. Azi se respiră aerul balsamic al câmpiei luminate de soarele puternic al sudului.

R. CL.

Probleme sociale

Luxul rural

(Fragment din „Portul țăranesc din județul Arad”)

În cursul cercetărilor, pe care le-am făcut în vara aceasta, asupra portului românesc din jud. Arad, m'a impresionat nu atât vorba, cât tonul, cu care un țăran; destul de înstărit dealtfel; din Seleuș, mi-a vorbit despre „rochiile” fetei sale: — „HEI, DOMNIȘORULE, ASTĂZI AȘA A AJUNS: BOUL ȘI ROCHIA”. Era atâta obidă în oftatul lui, încât am lăsat la o parte latura artistică și etnică a problemei, pentru a mă interesa mai în deaproape de lutarea ei economică.

Mai apoi, reflecția lui Stănuț, am mai auzit-o și în alte variante în alte părți ale județului, ceea ce m'a făcut să rezerv un capitol aparte în studiul meu asupra portului din județul Arad. Din acest capitol, am scos observațiile de față, pe care le-am crezut destul de interesante, pentru a le împărtăși și cititorilor acestei reviste.

În adevăr, problema luxului la sate, a luat în județul Arad o extensiune deosebită datorită faptului, că portul românesc dintr'o mare parte din acest județ, e cu totul diferit de ceea ce cunoaștem în mod curent sub numele de costum românesc. Ia și fota, cu variațiile lor infinite de ornamentare și coloare, aproape nu se cunosc în aceste părți. Mai ales în partea cuprinsă între malurile râurilor Mureș și Criș, adică în părțile de șes și podgorii ale județului, sătencele au un port aproape orășanesc, socotit chiar strein, prin faptul că folosesc bluzele și rochiile specifice costumului orășanesc. Și totuși nu e o imitare a acestui costum, pentru că nu cunoaște variațiile modei, ci are un anumit tip — cu mici variații în amănunte — dar care e acelaș în toate părțile județului, unde se poartă acest costum. E un port românesc, influențat desigur de costumul poporului

german, cu care conlocuiește — așa cum de altfel s'a întâmplat și în județul Brașov — dar de care totuși se deosebește foarte mult. Portul german e simplu, sobru și ieftin, pe când cel românesc e complicat, bogat și scump.

Pentru ca să se cunoască mai bine această chestiune, voi da aci o descriere sumară a acestui interesant și original port, în deosebi a costumului femeiesc din regiunea șesului și podgoriile Aradului.

La prima vedere o femeie îmbrăcată în acest costum pare un soi de balerină, sau o apariție anacronică a unei străbunici în crinolină, căci o femeie nu este „șic” sau elegant îmbrăcată, dacă nu are cel puțin 6 poale sub rochia, care neapărat trebuie să fie din unul din cele multe soiuri de mătăasă găsită în magazinele de stoffe. Mai căutată este așa numită de către femei „mătăasă rece”, care ar aduce cu crêpe-satin și care pe o față lucioasă, are imprimate flori mari. Atât poalele cât și rochia sunt strânse la mijloc și foarte largi la marginea de jos. Atât de largi, încât cele mai înfoiete (deci cele mai bogate) trebuie să intre pe ușa bisericii cu un umăr înainte, pe o latură. Rochiile, pe lângă că sunt așa de largi, mai sunt și plisate sau goffrate, încât în cea mai modestă rochie intră 4—5 metri. Cele obișnuite au 6 metri. Peste această rochie se poartă o bluză numită viziclu sau dușancă și care e croită în două chipuri: mai largă (sistem cloche și numită bughioș) și mai pe corp: șeslu. Bluză are numai decoruri din dantelă pe la mâneci și la piept.

Fetele care sunt de măritat umblă cu capul desvelit. În coafura care variază după loc, nu se pun decât agrafe, flori naturale, sau artificiale (așa zise de ciară) și panglici colorate. La gât mărgelile sau salbe de galbeni și taleri de arginți.

Femeiele măritate poartă maramă pe cap și după cap, adică așezate pe spate, iar capetele după ce le încrucișează pe piept, se leagă din nou la spate, pe șold. Maramele acestea, numite coturi, sunt de mătăasă, în zilele de sărbătoare și de carton (creton) sau lână în zi de lucru.

În față peste rochie se poartă un șorț, numit în deobște „lat” și care e făcut, după loc, din creton, mătăasă sau catifea.

La picioare se poartă ciorapi de ață, dar și de mătăasă vegetală și pantofi, cari în satele din podgorii și apropierea Aradului sunt după ultima modă.

Bărbații sunt ceva mai conservatori în ce privește portul. În multe sate din aceste părți se mai păstrează costumele românești vechi: cămașă și izmene albe de cânepă sau de bumbac. Tinerii și bărbații din satele mai înstărite au adoptat costumele nemțești: pantaloni și jachetă neagră, amestecat cu cojocul înflorit cu irhă colorată sau albă și cu șuba albă tradițională. Iarna și femeile și bărbații caută să introducă acum paltoanele de stofă (căbaturi) cu blană sau de piele.

E dela sine înțeles că portul acesta e cel de sărbătoare.

Portul acesta pare celui care îl vede pentru prima dată foarte ciudat, strein. Pentru sentimentul și mândria noastră națională, care a făcut din ia, fota și cămașa albă cusută cu arniciu, portul nostru național și pe care le consideră ca cele mai frumoase din lume, costumele micălăcean sau sirian din aceste părți, pare o jignire, o depravare a sentimentului estetic. Un intelectual din părțile arădane va vorbi cu dispreț de acest port „corcit”.

Partea mai interesantă a acestei probleme etnografice este însă că portul descris mai sus înscrie un bu-

get destul de ridicat în economia unei gospodării rurale. Astfel o rochie de carton (creton) costă între 300 și 600 de lei. Însă această rochie e semn de sărăcie. Unei fete, cu oarecare pretenții, i-ar fi rușine să vie la joc, dacă nu ar avea o rochie de crêpe de chin, de crêpe soleil, de crêpe satin, (mătăasă rece) ori de soie écru (mătăasă crudă), a căror preț variază între 100 și 400 lei metru. Cum portul lor cere pentru o rochie cel puțin 6—7 metri, de sigur că numai stoffa pentru o rochie costă între 700 și 3000 lei. Rochia însă trebuie cusută, goffrată sau plisată, împodobită cu volănașe (fodre) sau cu dantelă (cipcă) ori numai cu mărgelile, ceea ce mai costă între 200 (cea mai simplă) și 800 (cea mai scumpă). O rochie bogat lucrată, croită și decorată costă între 3000 și 4000 de lei. Și atunci se înțelege tare ușor rostul plângerei lui Stănuț Alexe, când cu suma aceasta se poate cumpăra o junincă.

Dacă mai ținem însă socoteală și de celelalte haine și de încălțăminte, vom rămânea uimiți de mărimea sumei, pe care o sacrifică un sătean pentru îmbrăcăminte „muierii” și a fetei din casă.

Dăm mai jos socotit cu aproximație costul unui port mai modest și al altuia mai bogat :

Bluza de carton (creton)	300	Lei
Rochia de carton (creton)	600	„
Șorțul (lat)	120	„
Sumnele (poalele înăsprite)	300	„
Ciorapi	60	„
Pantofi	300	„
Mărgelile	40	„
Maramă (cot)	65	„
Palton	1200	„
Laibăr	120	„
Cojoc	200	„
Cot după cap	300	„

Total 3805 Lei

Și acum costul costumului unei femei bogate :

Bluză de mătăasă	1200	„
Rochie de mătăasă	2800	„
Șorțul (lat)	500	„
Poalele (înăsprite și cusute cu viroș)	600	„
Ciorapi	120	„
Pantofi	600	„
Salba de galbeni (un rând)	4000	„
Cot de cap	400	„
Cot de după cap	2500	„
Căbat de silschin	2500	„
Laibăr	300	„
Cojoc	300	„

Total 15.820 Lei

În acest inventar n'am pus de cât un singur rând de vesminte și încălțăminte, căci e rar ca o femeie să-și facă mai multe rânduri de haine într'un an. N'am pus nici perechile de sandale, galoși, sau șoșoni, deși se poartă destul de mult. Tot așa n'am pus cămășile și poalele obișnuite pentru că acestea și le fac femeile singure din pânză de casă sau dacă le fac din missir, ele nu costă o sumă prea mare. Trebuie să remarc de altfel, că bluzele și rochiile se fac pe mai mulți ani, așa că cheltuiala nu e aceeași în fiecare an. Totuși lăzile și șifonierele celor mai multe case de săteni din aceste părți, conțin adevărate bogății, ce în proporție cu

standardul de viață orășanească, ar fi invidiate de foarte multe familii aristocrate. Multe fete și femei nu poartă numai un șir de taleri sau de galbeni, ci câte 3—4, așa încât numai valoarea lor face 10.000—15.000 de lei.

Acestea însă nu le socotesc, de oarece de cele mai multe ori salbele de galbeni se moșteneau în familie.

Totuși din această scurtă și necompletă inventariere, se poate înțelege deci, ce povară grea e pentru bugetul unui țaran, capitolul vesmintelor feminine.

S'ar crede că după aspectul bogat—dar fără gust—pe care-l prezintă femeile într-o zi de sărbătoare într'un sat arădan, și după bugetul destul de însemnat pe care-l înscrie în economia unei gospodării, că bărbații satelor suferă ca și cei dela orașe, tirania sexului slab și că trebuie să se supui cerințelor modei și dorințelor de cochetărie a femeilor.

De fapt, în mediul rural lucrurile se petrec cu totul altfel:

În primul rând—vorbesc de aceste părți ale șesului arădan—oamenii sunt mai înstăriți și, ca pretutindeni de altfel, au și mândria și conștiința averii lor. Sunt mai domnoși—cum se spune prin părțile locului—și nu vreau să se știe că sunt „sărântoci”. Luxul femeilor din tr'o familie e un fel de carte de vizită pentru „gazda casei”. În privința aceasta voi relata un caz foarte tipic. La Radna vorbind unor femei de portul adevărat românesc și mai ales de portul femeilor din-Ineu, care și-au păstrat cămașa și poalele cusute cu arnici în frumoase ornamente românești, una din femei a exclamat compătimitor: „Așa de săraci sunt oamenii pe acolo!” Luxusul e și necesar menținerii rangului de frunză al satului.

Semnul bunăstării este mătasa. Cu cât e mai scumpă și lucește mai frumos, cu atât e mai admirată. Iar frumusețea, „mândrețea” e socotită în acest mediu, tot după bogăția îmbrăcămintei.

De aceia în al doilea rând luxul e un mijloc—de care se folosesc de altfel toți părinții și fetele de pe întreg globul în vederea căsătoriei. O fată, ori cât de bine îmbrăcată, în cât să dea celor, care o pețesc, o dovadă că mai grăitoare despre quantumul zestrei.

În al treilea rând, cochetăria sau eleganța îmbrăcămintei pornește oarecum chiar din firea țaranului român. În adevăr, portul arădan, deși împrumutat de la cel german, nu a luat nici sobrietatea colorilor, nici simplitatea îmbrăcămintei, nici ieftinătatea materialului din care se lucrează e postavul și cretonul, iar croiul e foarte simplu. Românului îi plac însă colorile mai deschise, vii chiar, iar spațiul prea mare dintr'o haină albă sau colorată, caută să-l varieze prin cusături cu minunate izvoade. În pălărie pune o floare sau o peană.

Tendința aceasta ia uneori specte supărătoare și costumul devine urât, tocmai prin prea multă împodobire.

În al patrulea rând există în firea românului o tendință pronunțată — de altminterea ca la toate popoarele tinere — spre imitare dar și o pornire spre a face ceva mai mult, pornire care nu dă totdeauna rezultate fericite. Am văzut atfel la Cristești, un sat lângă Hălmagiu, deci chiar în țara Moșilor, renumiți prin simplitatea portului dar și prin chibzuința cu care își cântăresc fie-

care ban — un fecior îmbrăcat în miezul verei, cu niște cioareci, nu de aba sau de lână albă, ci din postav negru, cu găitane negre și răsucite ca la husari și vipușcă roșie ca la pantalonii militari. În primul moment am crezut, că feciorul acesta a făcut serviciul militar ca ordonanță la un ofițer și dela el are acești pantaloni. Mi-a mărturisit însă — și cu oarecare mândrie — că a dat să-i facă acești pantaloni curioși după comandă la un croitor din Sebiș. Era foarte încântat de ei și credea că vede în interesul întrebărilor mele, o admirație. Tot de la el am aflat că se poartă destul de mult acești soi de pantaloni — cioareci, de către tineretul emancipat din județ și că se numesc pantaloni—brices.

Acțiunea spiritului de imitație s'a întovărășit cu acea pornire a tineretului ajuns în contact mai strâns cu civilizația orășenească, de a uimi prin extravagante pe bătrâni și de a recolta sufragiile admirative ale fetelor de măritat.

Dacă acest lux rural e oarecum explicabil după cum am văzut mai sus, se pune întrebarea: e acest lux dăunător economiei sătești și trebuie combătut, sau făcând parte din manifestările artistice ale poporului, el trebuie încurajat?

Desigur luxul este un element necesar dezvoltării economiei și nu voi insista asupra acestei chestiuni de economie elementară. E însă el dăunător în mediul rural? În cazul de față cred că da, și iată pentru ce: Dacă sătencele arădane ar folosi pentru portul lor materiale fabricate de ele, sau de mica industrie rurală, adică dacă banii cheltuiți pe hainele și gătețele lor ar încuraja industria sătească, atunci luxul acesta ar fi până la un oarecare punct admisibil. E cazul acelei industrii care s'a creat în foarte multe părți ale țării și care caută să folosească material și muncă românească fabricând ii, fote, covoare, bundițe, cojoace etc. Circulația bunurilor se face astfel și în spre folosul păturei țărănești producătoare.

Portul arădan folosește fabricate streine, din material strein, dela negustori streini. Banii pe care îi cheltuiesc nu revin și nu încurajează economia sătească. Deci nimic ce ar încuraja o producție indigenă, nimic ce ar încuraja o muncă românească. Și tot luxul acesta plătit cu bani grei, de o țărănime care încă nu a atins standardul de viață a țărănimii din statele apusene. De țărănime, care încă nu știe și nu poate să se hrănească suficient, care încă nu are o locuință igienică și care încă nu are mijloacele și nu știe să cultive rațional pământul pe care îl are. Și dacă acest port ar fi atât de original și atât de frumos, încât poporul românesc ar putea să se fălească cu el, dacă ar fi o producție a artei naționale, așa cum sunt iile, fotele sau șubele din adevăratul port românesc, ar merita sacrificiile bănești pe care și le impun sătenii. Dar rareori, foarte rareori și atunci poate mai mult pentru frumusețea trupească, se pot admira fetele îmbrăcate în acest port.

Și atunci n'ar fi de dorit o revenire la vechiul port românesc la o reînflorire a frumoasei și totuși productive industrii casnice? Dar aceasta e cu totul altă chestiune.

MARCEL OLINESCU

BISERICILE ROMEI VECHI

Cele mai dese momente ale artei creștine vechi le are Roma. Noua religie a năvălit rupând orice stăvilă din cale, și în curând s'au deschis săli de întrunire a credincioșilor în casele romanilor mai bogați. Nu peste mult aceste simple odăi au devenit locuri oficiale de rugăciune. Ba au început să clădească încăperi anume pentru noii creștini. Deaceia nu e de mirare că în nenumărate biserici întâlnim ruine ale caselor romane în subsol ori în apropierea lor. De exemplu la San Clemente sunt două case romane suprapuse, — fiind clădite în timpuri diverse: una pe vremea imperiului, alta în republică, — iar deasupra se ridică biserica din secolul V; și mai sus, alta din secolul XII. Sigur este, că primul locaș de închinare a fost casa romană.

O arhitectură nu se improvizează. Creștinii nu puteau ridica deodată biserici. Nici n'aveau voie. Modelele păgâne le refuzau. Era și diferența mare: templele aveau camere mici, ca statuia zeului, iar poporul rămânea în aer liber rugându-se. Și totuși, biserica s'a ridicat întreagă, pe nevăzute: e datorită împăratului Constantin, care a dat edictul de toleranță a creștinilor în 313. Mai rar eveniment istoric cu înrăurire atât de profundă asupra artei. Constantin a ridicat imediat biserici mari la Roma. Firește că originale nu erau: o împletire de forme clasice cu elemente răsăritene. Căci orientul a jucat mare rol în arta bisericească. A adoptat perfect părțile edificiului pentru noul cult.

Pe neașteptate dăm de biserica constantiniană: înaltă, luminoasă, strălucitoare. Așa cum n'au îndrăznit s'o viseze umilii purtători ai noiei credințe.

Origina ei pare a fi însăși basilica romană, adică edificiul ridicat tot pe coloane, care servia drept tribunal. Avea și aceea o obsidă semicirculară pentru tronul judecătoresc, înlocuit la creștinii de cel episcopal. Era împărțită longitudinal în coloane, iar ferestrele erau așezate la înălțimea zidului, mari, cu „gratii” de alabastru numite *trousene*.

Pentru a intra în noua biserică se trecea printr'un atrium, portic (quadroportico) cu colonade pe cele patru laturi, având o fântână (canteso) în mijloc. Loc de reculegere a credincioșilor.

Mai târziu acest portic s'a redus la un singur vestibul, numit *nartex*. Aici rămăneau cei cari nu erau încă botezați în noua religie (catecumeni).

Abia se mai zărea altarul prin coloanele dese cari susțineau antablamentul. Le-au rărit: ridicând deasupra lor arcuri dealungul bisericii. Absolut toate coloanele

IV, au coloane elegante, lucrate în aceeași marmură și de obicei corintice sau ionice. Dar începând din secolul V, nu s'au mai găsit atâtea identice. Și le-au amestecat arhitecții. Coloane cu caneluri alături de altele din marmură de coloare diversă, chiar și de alt capital.

Altarul e în văzul tuturor. Nu există catapeteasma noastră. E așezat cu câteva trepte mai sus, când are mormântul vreunui martir sau sfânt în cripta subterană. Pe masă era o miniatură de clădire pe coloane numită ciboriu. Care s'a mărit pe urmă și ne-a dat acel „tabernacol”; baldachin sprijinit pe patru coloane și lucrat în diverse stiluri. Dacă biserica e într'adevăr ridicată pe mormântul unui sfânt, se desface din zid în linie cu altarul, arcul triumfal (tot de origină romană), acoperit de picturi.

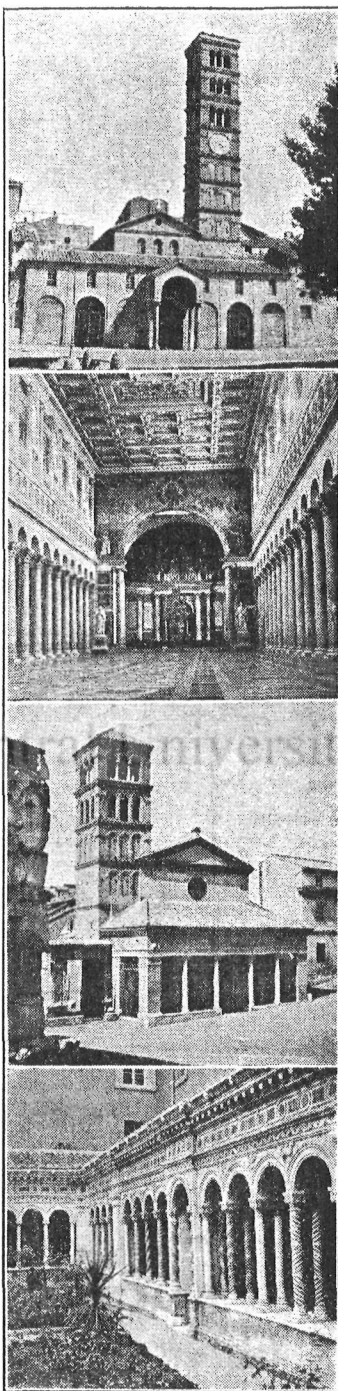
Alte biserici conservă câte un obiect de valoare, dacă n'are mormânt. Cea care păstrează lanțurile sfântului Petru, e San Pietro in Vincoli. În cea pe care a ridicat-o Constantin, în locul cercului neronian, unde a murit același sfânt, e San Pietro in Vaticano.

Pentru celebrarea botezului s'au clădit edificii anume, pe plan rotund. Au în centru basinul, un cerc de coloane; deasupra ferestrelor, bolta. Și tot sprijinul boltei e în coridorul care înconjoară colonaada, mărginit de zid bineînțeles (denubulatorio).

Modelul e al mausoleelor romane de seamă. Tocmai din secolul IV e și Santa Costanza, care adăpostea sarcofagul sfintei. Interesantă ca arhitectură, și cu un mozaic splendid întins de jur împrejur pe bolta inelară. Atâtea reprezentări păgâne are, încât s'a crezut mult timp că n'ar avea nici o legătură cu creștinismul.

Sunt vase cu struguri ale lui Bacus răspândite între romburile formate de frunze; totul pe fond verde deschis, semn al vechimii. Și de ce e totuși creștin? Pentru că are păuni, scoici și alte simboluri întâlnite în catacombe. Dealtfel e natural să fie îmbinate cu elemente romane, pentru început.

În cimitirile subterane, — catacombele, — se ivește pictura creștinilor în grafit colorat: stângace, timidă, încărcată doar de simboluri. Figura lui Christos e foarte comună. Ca a tuturor muritorilor. Mare deosebire între aceste dibuii și mozaicurile mari ale absidelor în biserici. Mântuitorul își ia locul de frunte, e majestos, cu mâ-

*Facciata e camparile
S. Paolo*

*S. Giorgio in Velabro
Chiostro di S. Paolo*

sunt vechi, romane, luate dela templele în părăgînire, de vreme ce forurile romane și Palatinul au fost părăsite complect. Nici nu ăra timp de a lucra altele noi. Căci numărul credincioșilor creștea neconținut. Bisericile secolului

na dreaptă întinsă gata de binecuvântare.

În simetrie stau sfinții deoparte și de alta. În primele mozaicuri, figurile au un accentuat caracter roman. La Santa Pudenziana e un mozaic deosebit de interesant prin faptul că împletește elemente clasice și creștine.

Pe primul plan, personagiile biblice, iar pe al doilea clădiri în stil clasic: Ierusalimul.

E și mai interesant mozaicul Batisterului Lateraneuse: dintr'un mănunchiu de frunze se desfac spirale aurii desnodate pe tot cuprinsul boltei de fond albastru închis. Motiv al sculpturilor romane (cum ar fi Ara Pacis Anagostaeae).

Mozaicul consta dintr'o pastă aranjată pe carton. Bucățelele colorate numite tesere, erau patrute și destul de mari. Din cauza asta bătaoarea la ochi, în culori vii. Fără vreo nuanță de umbră sau trecere treptată între culori. Era vechea manieră a romanilor, **opus tessellatum**. Cel care executa mozaicul, combinând teserele cu îndemănare, era pictor perictarius. Cel care crease desenul la început, pictor imaginarius.

Probabil ultimul mozaic roman e cel dela Santi Cosma e Damiano (sec. VI). Foarte viguros în reprezentare.

De aci înainte pătrunde influența bizantină. Înghețăm la vederea atâtor fețe rigide, cu ochii holbați din cale afară în mijlocul frunții, având nasul lung cât fața întreagă. Cel puțin de s'ar mai schimba în profil: dar stau numai în față privind fix. Și ce haine elegante, grele de decoruri. Pe fond auriu. Nu mai apar cei 12 miei drept chenar, ci apostolii în persoană. Se ivește însă câte un popă mititel îngenunchiat, cu nimb pătrat în jurul capului: semn că e încă în viață. Mozaicul e în decadentă, spre sec. X. Dar nici pictura în culori, care începe abia, nu e mai grozavă: la Santa Maria Antiqua (în forul roman) îl vedem pe Isus răstignit îmbrăcat într'o haină largă, cu mâini și picioare nefârșite de lungi (sec. VIII).

Și culoarea e simbolică, albul e rezervat lui Isus și apostolilor, razele luminii; roșul pentru hainele sfinților, e focul; violetul vrea să înfățișeze întunericul, Semn al unor înrăuriri orientale.

S'a terminat cu simbolurile. Pictura își ia aerul istoric. Dealungul pereților se desfășoară scene biblice. Gesturi și atitudini consacrate.

În sec. XIII vin artiști de seamă la Roma și pictează biserici: Pietro Cavallini, Jacopo Forriti, Filippo Rusuti, și mai târziu Giotto.

E o ultimă înviere a mozaicului, și începutul picturii în culori, care a dat o primă scântee în sec. IX, cu frescele dela San Clemente. Un sculptor florentin a venit totodată la Roma: Arnolfo di Cambio. A înviorat bisericile San Paolo și Santa Cecilia, dându-le câte un tabernacol svelt, gotic.

Opere de sculptură nu apar în primele timpuri. Modele strălucite romane nu mai erau. Se vede pe arcul lui Constantin ce artă plăpândă domnia prin secolele II și III d. C. Creștinii ezitau: să nu practice idolatria, mai ales că nu aveau nici locuri rezervate statuiilor. Sculptura desvoltată e cea a sarcofagiilor, în basoreliefuri, de cari sunt pline muzeele de acum. Scene biblice izolate de spații între coloane mici, ori arbori. Figuri naive, cu expresie vagă. Câte odată e sculptată figura defunctului în centrul feței lucrute într'o scoică. Altădată apare chiar Păstorul (Crist) purtând oaie pe umeri; și împrejur, ciorchine de struguri, frunze de viță de vie.

Sărbătoare păgână, culesul viilor, în cinstea lui Crist. În cele din urmă plăcile de piatră ori de marmură devin ușor sgâriate în desene. Fin de tot, fără relief.

Au însă lucrări frumoase în fildeş (tronuri, coperte de cărți), și o poartă de lemn dela Santa Sabina admirabil încrustată în scene ale vechiului și noului testament.

Aceasta e biserica Romei între secolele IV și X. Ridicată pe coloanele templelor vechi, cu pardoseală din marmură, tavanul de lemn, arhitectură e fragmentară. Prețioasă în detalii, fără unitate în ansamblu. Cu pereții învăluiți de mozaicuri valoroase, ilustrând scenele biblice pe înțelesul tuturor: introduce natura în povestire, apar animale cari se adapă din apa Iordanului (credincioșii), păsări între ramuri de copaci, melci și flori în iarbă. Delicioase note de viață. Iar sculptura mult inferioară picturii. E fragilă, Perioadă artistică de tranziție.

Puține modificări s'au produs în cursul timpului: galerii de coloane bizantine în dreapta și în stânga bisericii, la etaj (matroneele) destinate femeilor și personagiilor distinse (la Sant Agnese); începând cu anul 1000 se adaugă nenumerate capele laterale cu tot atâtea altare. Cipte subterane mult

lărgite, cu colonade; bolțile în piatră, și porticul intrării, nartex, se transformă într'un pavilion sprijinit doar pe două coloane (plotire). Mai vin influențe medievale din Nord: clopotnițele (campanili) înălțate în etaje de cărămizi pe plan patrat, cu ferestre bitore și trifore (compartimente despărțite de coloane) și cornișe de marmură (la St. Giovanni e Paolo).

Se mai ridică și grădinile îngrijite de portic între coloane mici de forme variate (chiostro), cari dau aer patriarhal mănăstirilor medievale. Opera meșterilor cosmațesți (școala lui Cosma) se impune, strecurând motive geometrice în mozaic pe arbitrar, pe spiralele coloanelor, pe amvonuri și pe pardoseli. Fără îndoială că a jucat rol și gustul barbaric de a varia în forme cât mai ciudate capitellurile coloanelor. Cu toate acestea, schema clasică a bisericii rămâne aceeași oricâte picturi ulterioare, morminte medievale, staui, și oricâte fațade în stil baroc ar mai apărea. Nu întâlnim la Roma gotic, nici romanic mult. Lipsesc grația Florenței. E stilul serios și vechiu.

Nici o biserică nu mai păstrează forma primitivă. San Paolo dă o idee de arhitectură impunătoare, — cu 80 coloane luate dela basilica Emilia a forului roman — dar e refăcută complet în urma unui incendiu din secolul trecut. Santa Maria Maggiore mai are o înfățișare de biserică latină cu coloanele arhitravate. La San Giovanni în Laterano n'a rămas urmă din ceea ce a fost la început. Iar San Pietro în Vaticano e reconstruită din temelii în renaștere. Antica biserică ne-a mai lăsat grotel subterane cu mormintele papilor de mai târziu. Poate că e preferabilă față de altele de o artă amalgamată (San Lorenzo fuori le Mura).

Profesorul A. Munoz a restaurat în forma de odinioară biserica Santa Sabina de pe Aventin: e singura care ne farmecă. O lumină discretă e cernută de „transenele” de alabastru ale ferestrelor largi închise în semicerc. Coloane elegante, cu caneluri fine. Iar „schola cantorum” formată din fețe de marmoră albă ce înconjoară corul, lucrată în motive creștine reliefate delicate.

Dacă n'a ajuns la o perfecțiune, arta creștină începătoare a Romei a dat totuș planul definitiv al bisericii europene din veacurile următoare.

RODICA CLOPOTEL

Peste invitații lui Arhibald Vidoque coborî o atmosferă nefirească gravă. Paharele de șampanie în cari pereții de sticlă ai vilei se reflectau ca niște briliante co'orate încremeniseră de zece minute pe tăvile sclipitoare de argint. O muzică ușoară pălpai în câteva acorduri cu intenția unei reabilitări de ultimă oră și se stinse fără urmă.

— Arhibald Vidoque, rosti, profitând de pauză, Tedd Six, rectorul academiei new-yorkeze de box, tu ești regele petro'ului și dispui de o avere imensă, nu-i așa?! Dece nu ți-o pui... cum să spun... în viteză?!

Drept răspuns imediat, Arhibald Vidoque își expuse o mustră de mirare ațâțată. Apoi zise încet:

— Cum e asta?! Să cheltuesc capitalul adunat, în alte scopuri decât ale sondelor?! Ar fi stupid! Recunoaște-o! Nu-i așa, Sam Johnson, spune tu?!

— Indiscutabil! făcu solicitatul.

— Să transform adică această acumulare de bunuri, de energii, de posibilități, de plăceri virtuale, de infinite latitudini în orice clipă din zi și noapte de a vedea oricare regiune a lumii sau pentru orice fantezie pe care o realizează mașina, în ce?, într'un material epuizabil?! Nu! Arhibald Vidoque e demn de strămoșii lui cari au adunat la fel! Numai cu această condiție pot să am pe cine vreau și ce doresc! Încheă brusc regele petrolului, cu o mulțumire sticloasă în ochi.

— Indiscutabil! întări din nou Sam Johnson. Tu, Arhibald Vidoque, poți totul, ca și zeii!

— Vezi! jubila el.

— Însă te deosebește ceva.

— Ce?! izbucni o parte din comeseni.

— Tu poți totul, dar pe bani!... Și fără ei vei fi mai slab decât cel din urmă lucrător al tău. Inchipue-ți, într'adevăr, că nu i-ai mai avea. Faptul e posibil!... Ce ai face atunci?! Fără avion, fără oda'isca ta care ne servi adineaori, fără această vilă romantică la malul mării și înconjurată de o pădure de basm?! Ce???!... Gândul tău ar fi în stare de ceva? De o construcție de poet sau de o resemnare de apostol? Serios, nu observai că mulți dintre noi am plecat pe o cale imposibilă. Dispunem, în schimb, de o marfă umană și mecanică după plac în timp ce mintea noastră, pe lângă mintea lui Edison e ca una de copil față de a omului, iar în comparație cu ale lui Beethoven de exemplu ni-s mâinile de piatră. Ei, vă asigur pe toți că bucuria de a fi autorul Sónatei Kreutzer el nu și-ar fi vândut-o pe întregul glob. Amintiți-vi-o puțin... și spuneți dacă nu e caraghios cultul nostru pentru o umanitate cu degetele paralizate...

— Ce mă interesează, Sam Johnson! începu să răspundă stăpânul casei cinic. Cu banii cumpăr audiața oricărui fenomen muzical!...

— Și o asculți cu sensibilitate de invalid!... Unde-i câștigul?... Da, da. Noi suntem cu toții ridicoli. Știți ce suntem?! Pur și simplu niște păpuși cărora Dante, Stephenson, Marconi, Wagner le-au dat diferite genuri de jucării. Toată cugetarea și civilizația noastră e opera lor, parafrazată și degradată în uz.

— Ești pesimist, Sam Johnson, azi, ești foarte pesimist; de aceea sunt decis să vă imbiu la închinat! rosti Arhi-

bald Vidoque ridicând paharul care îi sublinia invitația printr'o explozie de sclipiri diamantine.

În acest moment apărură în ușă o făptură cu expresie de mesager. Părul ca o spumă de fosfor îi încadra bărbia și umerii cu o molatică abundentă și-i dădea aspectul unui voios serafim decorativ.

Ce-i Nundina? o întrebă Arhibald Vidoque.

— Anunț pe marele David Garrick, răspunse carinul buzelor ei după care se dăduseră dinți tăiați ca din bloc de zahăr într'o puritate de stil inefabilă.

Convivii încremeniră.

— Condu-l, încuviință Arhibald Vidoque cu timbrul vocii destul de avariât.

Privirile se concentrară într'un focar.

Nundina făcu grațios gestul convențional.

Se auziră pași cu o cădență calmă și deodată apărură două fragmente de elipsoid cuprinzând în mijloc un semn al exclamării și doi ochi iscoditori de bufnită sub o frunte cambrată.

— Scuzați-mi întârzierea, rosti proaspătul venit așezându-se cu un aer blazat în singurul fotoliu liber.

Nu-i răspunse nimeni.

— Avui o discuție stupidă cu mine însumi, urmă el comprimat. Îmi pare că nou! meu gust mă îndepărtează de ecran... Credeți-mă. Am început să detest „povestea"! Acest fabricat al frivolității omenеști nu există în afară de el. Contemplați un cireș!... Stă sub pete de hermină lărnă și după ce ea a trecut își ninge el un omăt de forme cari nu cunosc nici un fel de intrigă, stau pe loc și cu toate acestea nu există pupilă saturată de aspectul lor. Dar cireșul nu se mulțumește cu atât, ci își stropește, prin Iunie, ființa cu tuș sau sânge. Miracolul naște și în individul înconștient un adevărat extaz. Pieluța cu lăciu a cireșelor afișată printre verdele gras expune desigur o gingășie pe care actorul preocupat de „conflict" sau în cazul cel mai bun de „acțiune" nu va realiza-o niciodată. Și reprezentația nu se termină aici!... Prin Octombrie, cireșul ne rezervă un nou capitol, căruia cu puțină prețiozitate de limbaj s'ar putea să-i zicem: preludiul hibernal... Din partea mea, vă divulg că am privit un asemenea spectacol o săptămână și în tot răstimpul am simțit că el n'are echivalent. Are, prin urmare, acest actor al botanicei nevoe de „anecdote" pentruca să fie sublim?!... Nu cutează s'o afirme nimeni. Cu trei forme: floarea, cireșa și căderea frunzelor, cari nu sunt decât tot atâtea metafore ale pământului, se utorionează ceeace kilometri de zbucium în peliculă cinematografică nu pot: frumosul pur!... Și creează încă o minune: pe spectatorul etern și nu spectatorul pe care arta noastră cea mai rafinată ni-l apropie numai pe câteva clipe. Eh, frumosul care se lasă ru'at și văzut din fugă s'a prostituat supunându-se unor interese străine de ființa lui...

Figura lui David Garrick fu inundată de silă.

— De aceea, adaugă el, sunt scârbit... Îmi văd viața, ca misiune, ratată și nu înțeleg să o continui.

Vorbele din urmă fură spuse cu o simplitate atât de convingătoare că încăperea se umplu parcă toată de aripi de corbi.

Nundina, care dela sosirea lui David Garrick rămase

rezimată de rama ușii cu capul dat puțin pe spate, tresări. Un instinct, pe care în situațiunile dificile îl demonstrează numai femeia, o mână spre sticla de șampanie și turnă încă într'un pahar. Din lichidul nervos pornind numai decât scânteind miușculele mărgelile de aer cu o suavă chemare către mica lor feerie.

Arhibald Vidoque încercă a doua oară să schimbe dispoziția.

— Inchin pentru voi, iubiți oaspeți, începu el oarecum festiv, piscuri ale câtorva ramuri de activități umane, piscuri oboseite uneori de năprasnice furtuni de gânduri! Fenomenul e natural și nu mă mir dacă tu, Sam Johnson, cel mai mare eseist al secolului, disprețuești drumul meu; nu sunt atins nici de tine, Tedd Six, când îmi reprozezi inactivitatea capitalului, nu îmi pare bizară nici fuga ta de un an pe o insulă din Pacific, Walt Disney, conducător al celui mai avut trust de industrie a filmului, pentru că să te recreezi acolo sau să urzești o „lovitură”; nu subliniez nici disperarea ta de un trimestru, doctore Coquille, fiindcă nu ți-a reușit să ne prelungești viața; și te iert și pe tine neîntrecutul poet, Diodore Perugino, că taci de când ai venit la mine, pentru că desigur, clocești o poezie, fără succes; nici de voi cinci: tu inginerule, tu aviatorule, tu marinarule, tu pictore, tu anonimule romancier, nu sunt intrigat că aveți toți, în cazierul intim, clipele ciudate; și cu atât mai puțin nu sunt surprins de tine, David Garrik, când te pronunți astfel! Crizele noastre, însemnați-o, sunt ca și cele economice: trecătoare. În așteptarea altei lumi, gustați șampania, deci!!

Urmă un clinchet peste care Nundina vărsă din clipele pianului „Jeux d'eau” de Ravel.

Lumina se făcu pe nesimțite violetă, și de unde nu se știe, năvălit în cameră un parfum de sulfină, discret.

Mintea celor prezenți fugi la involburări de apă în care se pretinseră văzute diafane crizanteme lichide, lupte cu săbii de soare, clocoțe, liniști și adâncuri fără sfârșit.

Clipele se subtilizară și mai mult, în loc să se îngroașe, iar Nundina în inchipuire deveni o statuă străvezie pe care dalta o scosese dintr'o marmoră acvatică.

— E, nu știu cum, abstractă... nu! încorporală această muzică, află să se exprime Arhibald Vidoque, după ce trecu pe lângă el cortegiul de acorduri.

— Subscriu la această părere, adăugă Tedd Six.

— E cu un conținut cam mecanic, întregi spontan inginerul

— Discuția e inutilă. Importă numai că ea e echivalentul impresiei autorului, caută să precizeze romancierul, și de aceea nimeni nu trebuie să o raporteze nici la lumea obiectivă și nici la altă categorie.

— Ba din contră! Cred, în calitate de consumator, al operii, că am dreptul de apreciere, protestă aviatorul. Eu, de pildă, aș fi dorit să aflu în ea simțire intensă.

— David Garrik, interveni abrupt marinarul, salvează-ne din atâtea opinii cu talentul tău!

— Recită-ne ceva, îl invită Walt Disney.

— Sau improvizează, propuse Sam Johnson. Vocea ta e cucerit de milioane de conștiinți plictisite și le-a dat un fior.

— Tocmai ceeace n'aș mai dori, răspunse el nemulțumit. Le-am dăruit un ritm trecător în loc să le dau un conținut pe care să-l poată admira numai cu un simț estetic al creierului. Iată eroarea mea fatală.

— Ești plecat spre exagerare! îi reproșă Walt Disney în giumă. Spune-ne ceva!

— Ce? întrebă el în șoaptă copleșit de sentimentul inutilității.

— Despre cochetăriile luminii, propuse timid Diodore Perugino.

— Lumina? spuse mirat David Garrik și cu fața subit învială. În momentele de negru pur și universal, farul pitic al luciolei prețuește mai mult ca soarele. Îi acordăm va'oare, așadar, numai când e infimă. O, dacă ar fi mai puțină n'ar fi diamantul mai scump decât ea.

Muscata plânge în fereastră când n'o are, omul îi taie calea cu staturile.

Petalele de garoafă sunt mucusul unei lumânări care te poate conduce într'o împărăție de forme complet întunecate fără vederea ei și noi nu o recunoaștem, ci îi zicem floare.

Ne inundă ochii și ca răspuns luăm ochelari de protecție, îngrijorați de intensitatea ei.

Vine diafan pe clape și noi o vrem grosieră, materială, telurică...

Walt Disney îl asculta înmărmurit. Diodore Perugino cu privirea în vag. Tedd Six insensibil. Sam Johnson surzând. Doctorul Coquille încordat. Nundina ca pe un concert în care se amestecau luminisuri de orgă consolatoare, reproșuri majore de clarinet, victorii anunțate de instrumentele de alamă, ironii de vioară și revolte mormăite de contrabași.

— Dulcegării! rosti ironic Arhibald Vidoque.

— Ești sigur? corectă Nundina în ochi cu un conștient incendiu.

— Mie îmi trebuie pasiuni, nu metafore... pentru gând! Aștept ca artistul să deslănțue în mine beția dionisiacă, sau fiorul tragic! Eu vreau ca să tremur de impresionat!!

— Neapărat! incuviință restul anonim într'un perfect unison.

— Da? ! întrebă cu liniște ciudată David Garrik. Ei, uitați-vă!..

Cu aparența apucării unei tabachere, își scoase din buzunar un pumnal și înainte ca toți cei de față să se fi desmeticit și-l împănă cu un fâșăit în inimă.

Sângele țâșni îndată peste cămașă și David Garrik căzu în stânga fotoliului, pe spetează.

Arhibald Vidoque îngălbeni și voind să spună ceva se bălbăi.

Nundina începu să rădă ca ieșită din minți.

Tedd Six leșină.

Restul se făcu pământiu.

— Ce-i cu tine David? ! a putut să îngâlme după câteva secunde Arhibald Vidoque tremurând și scuturându-l de mână.

— Sper că te-am impresionat? ! îl întrebă David Garrik, surzând indulgent.

ILIE IENEA

Mama visează

*Îți crește inima de dragul meu
Cu duioșie mă alinți mereu;
Toți pomii raiului în tine înfloresc
Când cu mânuțele te'nălănțuesc.*

*Mai multă frumusețe cerurile n'o pot
Avea. Un cânt sonor de clopot
În risul meu auzi; o floare tu mă vezi...
— Aș vrea ca 'n veșnicie să visezi...*

GRIGORE BUGARIN

O realizare a d-lui Mitiță Constantinescu

Epoca renașterii naționale, a României, — pe care istoricul de mâine o va înscrie în analele vieții românești numai dela însemnata dată de 27 Februarie 1938 înainte — a avut, totuș, o fază de pregătire laborioasă.

Atât renașterea națională cât și faza ei premergătoare, de pregătire metodică, sunt înfăptuiri ale M. S. Regelui.

Dar, prin ce e caracteristică faza premergătoare nouilor așezări ale Statului, dacă nu, printr'o discenere serioasă a oamenilor cari dețineau înaltele comandamente ale țării?

În acest scop, — numai spre această țintă, a lucrat M. S. Regele atunci când, neglijând culoarea politică, gloriile de carton și falsele aureole, — a ales, după criteriul atât de neuzitat al capacității, oamenii cari trebuiau să preia conducerea instituțiilor economice și financiare.

Între acești aleși ai Majestății Sale se număra, acum trei, patru ani și d. Dimitrie Constantinescu, guvernatorul Băncii Naționale.

Figura domnului Mitiță Constantinescu e cu atât mai proeminentă, cu cât ne apare, dela început, în cadrul unor acțiuni și inițiative de mare anvergură. Inspirare sau dirijate de domnia-sa, aceste acțiuni au avut un roi hotărâtor în evoluția vieții noastre economice și financiare. Evident, aceasta o poate ști numai specialistul în materie sau, cel mult, noi cari participăm zi de zi la mersul lucrurilor în aceste domenii atât de aride pentru lectorii de gazete.

Am putea expune un larg șir de realizări, pe terenul finanțelor și a industriei, în răstimpul de patru ani de când d. Mitiță Constantinescu lucrează cu râvnă și disciplină științifică la B. N. R., la Ministerul Economiei Naționale și la Ministerul Finanțelor.

Dar, toate acestea nu au loc în cadrul unui simplu medalion, prilejuit de apariția impunătoarelor volume din Biblioteca Băncii Naționale a României. Le vom expune altădată, cu toate că e atât de puțin interesant un reportaj cu... cifre.

Să subliniem totuș faptul că prezența d-lui M. Constantinescu — pe rând sau concomitent — în fruntea celor mai de seamă instituții de Stat, denotă un cuprinzător spirit. Spirit de sinteză, cu perspective mari și coordonări metodice.

Iată pentruce d. Mitiță Constantinescu face parte din acea elită a capabilităților, pe care M. S. Regele a cultivat-o, în faza premergătoare Renașterii Naționale; iată pentruce omul a devenit indispensabil în viața economică a țării, pe toate planurile ei variate, în toate aspectele ei felurite.

Roadele activității sale se pot urmări ușor, evidența lor nu mai e ascunsă nimănui. Privirea de ansamblu, a omului pus să întreprindă și să dirijeze acțiuni, serioasele sale preocupări ideologice, vădite nu prin publicitate ci prin faptă, prin punerea lor în concret — e ceiace-l caracterizează pe Guvernatorul Băncii Naționale. Poate tocmai strigenta relație, creată de d-sa, între nevoe și remediu, între idee și acțiune, între abstractul formulei și trecerea ei în conținutul viu, aplicat, ne dă putința să explicăm necesitatea acestei figuri — a cărei biografie spirituală ne-o înfățișează faptele — în cadrele epocii de renaștere a țării.

Remarcăm, de astă dată, roadele unei munci pe care

d. M. Constantinescu a depus-o la Banca Națională. E vorba de volumele dense, apărute de curând în „*Biblioteca Băncii Naționale a României*”, în care sunt cercetate cele mai vii dintre problemele economice și financiare, pe care le ridică nu teoretizările sterile ci realitatea.

În prefața pe care o semnează la primul volum al „*Comerțului exterior al României*”, d. Mitiță Constantinescu ne precizează, într'o clară expunere de idei, legătura dintre politic și economic. „Economicul și politicul nu coincid, ci se întretaie” — scrie domnia-sa. Apoi: *Corelația lor (a politicului și economicului n. r.)* — reprezintă uneori un echilibru clasic, un paralelism armonic; alteori politicul transcede sfera lui proprie, răsfrângându-se asupra economicului, dând naștere unui circuit causal reversibil, reciproc și bilateral.

În biblioteca Băncii Naționale au mai apărut cinci studii asupra Petrolului, Coloranților, Cauciucului, Maselor plastice și Rășinilor naturale.

Studiile acestea au o deosebită însemnătate pentru economia națională și oferă oricui — specialiștilor și nespecialiștilor — o interesantă configurare a realităților economice, în esența lor.

Cunoașterea studiilor pomenite o recomandăm atât pentru importanța problemelor desbătute, a datelor strânse și coordonate, cât și pentru forma în care sunt redactate.

Desigur că rostul lor — al studiilor citate — se integrează mai cu seamă în pregătirea unei acțiuni de redresare economică. Ele deschid acum — într'un înțeles mult mai larg — o fază a cercetărilor, a studiului minuțios; epilogul acestor cercetări, concluziile lor, — iată părțile care merită toată atenția economiștilor noștri, rătăciți în sterile „discuții de idei” și „principii diriguitoare”.

Studiul despre petrol, de pildă, ne ilustrează magistral finalitatea compactelor volume pe care le editează biblioteca B. N. R.

Sunt aci o seamă de observații dureroase, pentru industria și comerțul petrolului nostru. Pierderile înregistrate de industrializarea mediocră a petrolului, — după observațiile și cifrele cari ni se servesc, — sunt imense. Ele înseamnă mai întâi o pierdere de capital, o măcinare a lui, iar consecințele fenomenului au repercursiuni în toată sfera vieții noastre economice.

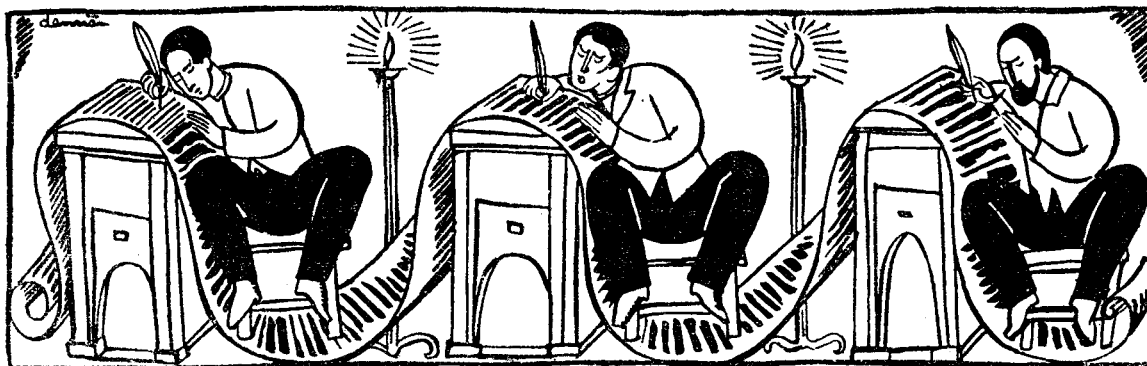
Se recomandă, prin urmare (și studiile respective pledează în sensul acesta) — un nou mod de exploatare a petrolului și a cărbunelui de pământ. O perfecționare a industrializării lor ar aduce avantajul derivatelor, în primul rând; a derivatelor petrolului și cărbunelui, pe cari, azi, le importăm, cu toată stocuri imense de materii din cari ar putea fi extrase se pierd pur și simplu.

Iată o seamă de preocupări pe cari le desvoltă pe larg, cu lux de informații și metodă științifică, volumele „*Bibliotecii monetare, economice și financiare a Băncii Naționale*”.

Autorul operei pe care o relevăm este d. Mitiță Constantinescu, omul de Stat și harnicul dirigitor al Finanțelor țării. Roadele ei au început să se arate, sub zodio nouilor stări.

Deoarece, d. Mitiță Constantinescu este acela care a inaugurat în aparatul economic de Stat lozincă unui *realism economic*.

VLAICU BĂRNA

FAPTE IDEI OBSERVAȚII

Incredere I

Incredere în destinul românesc! Iată porunca ceasului de față. Incredere în puterile de creație ale poporului, în mijloacele sale de apărare a granițelor, în posibilitățile nemărginite de dezvoltare într-un climat foarte propriu și grație unei naturi extrem de darnice.

Nu mai încapă îndoială, că 5-10 ani de dezvoltare pașnică vor da statului român o înfățișare extraordinară, luându-și neamul nostru toate revanșele și reparațiile pentru pierderile pe cari regimurile opresoare i le-au prăvălit înainte-i.

Toată România este un imens șantier de muncă. Industriile lucrează febril alimentând construcțiile în toate direcțiile.

Cea dintâi crîndie a prosperității este epurația vastă în rândurile profitorilor.

Guvernul de azi e hotărît să împlinească selecțiunea necesară, dovadă lovirea cumulului — această blestemată racilă a vieții publice dela noi.

Indivizi bogați, bătrâni, profitori din plin după maniera ticlătoasă a trecutului, nu înțeleg să lase loc energiilor capabile și tinere, ci monopolizează demnități prin simplul fapt al insistenței lor dărze, cinice, lacome.

Cu toate că societatea îi cunoaște și-i condamnă, totuși ei urmăresc, cu tenacitate și fără rușine profitorii noi, în disprețul ori cărei morale și oricărei înțelegeri față de generația care se ridică nu numai ca vîrstă (cu energii superioare), ci și ca știință.

Racila asta trebuie desrădăcinată cu bisturiul necrutător al chirurgului social.

În acest chip se restabilește încrederea în forța de primenire și întărire a poporului.

E ceasul când trebuie să părăsim egrismele personale și când nu e loc decât pentru apărarea țării la frontieră și întărirea în organizația internă.

Să înceteze patimile, campaniile interesate după moda politicianistă apasă, sperăm, pentru totdeauna, cărțile și sublinierile exclusive ale părților rele.

Să ne ridicăm privirile mai sus, scrutând posibilitățile viitorului nostru mare.

Incredere în noi înșine, lepădare de sine, jertfă și colaborare la o-

pera mare de solidaritate în jurul steagului de unitate pe care-l înalță Patria atât de sus.

HORIA TRANDAFIR

Redacționale.

Cititorii noștri vor observa desigur, că împotriva tuturor vitregilor abătute asupra pieții cărților și revistelor „Societatea de mâine” apare în aceleași condițiuni calitative cu cari i-am deprins de 16 ani. Ba rîndurile colaboratorilor noștri sunt și mai dense. Am cedat apoi unor insistențe îndreptățite de a face loc și unor piese literare venite îndeosebi din noile provincii. În numărul de față excelează bănăteni...

Materia pentru numărul de Crăciun e necesar să ne sosească cel mai târziu până la data de 5 Decembrie.

Administrative

Din cauze independente de noi (cititorii își dau seama de consecințele concentrărilor) numărul de față apare cu întârziere. Dăm însă acelaș număr de pagini (40), iar pentru numărul viitor materia se culege încă de pe acum.

Rugăm pe toți prietenii, binevoitorii și resanțierii noștri să nu întârzie cu plata abonamentului — singura sursă care alimentează apariția regulată a revistei.

Pentru cantinele școlare

Avem o nouă danie regală în preajma Țernii: Majestatea Sa a dăruit 3 milioane lei pentru cantinele școlare.

Gestul regal este o aprobare și un îndemn: o recunoaștere a realității dure în care trăiesc școlarii din satele obidite, și un stimul pentru conștiințele vii și pungile generoase de a urma pilda înaltă.

Noi suntem mai fericiți pentru exemplul de sus dat astăzi: de 16 ani milităm pentru întemeierea de cămine școlare și cantine în satele răslețe. Chiar în fruntea numărului de azi arătăm cari sunt stările din Cornereva și Bogolțiu-bănățean.

Cantina școlară este o necesitate biologică și un punct de plecare în educația țărănească ce tre-

buie să se desăvârșească în mediul rural.

„Societatea de mâine” stă pildă tuturor despre tenacitatea unui program de culturalizare în fiecare sat prin introducerea instituției unice centrale: căminul școlar.

Nu rămâne decât ca statul român să aibe guvernul de mare vitalitate care să înfăptuiască prețutindemi ideea de însănătoșire și culturalizare.

O butadă financiară

Ziarele franceze elogiază adesea marele succes financiar al ministrului Paul Reynaud, pe socoteala căruia cîrău la următoarea butadă: în timp de pace asigură stabilitatea finanțelor franceze cu mijloace războinice (adică excepționale), iar în timp de război asigură aceeaș splendidă stabilitate cu metodele cele mai pacifice.

Serviciul social

tânără instituție nu mai este, cel puțin vremelnic nu. Cu intenții mărețe, cu scopuri bine argumentate, se prezenta drept instrumentul chemat să scoată satul românesc din privitivismele în cari se sbate. Era o instituție pentru țărani.

Lipsa Serviciului Social este simțită și desigur că se vor face eforturi din partea administrațiilor de stat pentru ca golurile să fie suplinite. Poate că în curând, după ce va trece încercarea ceasului de față și va interveni destinderea, să vedem din nou la muncă Serviciul Social, probabil în cadre mai simplificate, cu un aparat mai suplu, cu elemente mai specializate, cu o birocrație mai micșorată, cu un buget mai de economii.

Prea mulți cumularzi își făcuseră culcușul în S. S. Se improvizaseră prea mulți în experți și în sociologi. O seamă de situațiuni erau deținute de oameni cu funcții numeroase și legați de birou, fără capacitatea muncii libere pe teren.

Însfârșit, greșelile trebuie reparate, pentru ca S. S. să obțină autorizația reînviată de a putea măneca la drum cu siguranța și competența necesară.

Sforțări onorabile

fac bănățenii pentru a-și da o revistă bună lunară și o casă de editură vrednică de intelectualitatea lor.

Există talente, există mijloace materiale, există bunăvoință. Ce mai lipsește? Un dram de pricepere în a organiza aparatul administrativ și critic.

Da, asta este lacuna în părțile ardeleni și bănățene: intelectualitatea e robită de șabloanele trecutului static, e conservatoare și pasivă, n'are impulsul întreprinderii, deprinderea practicității creatoare (nu a celei utilitare, pe care o cunoaște prea bine).

Acum este o fierbere vie. Bănuim că trebuie să iasă ceva bun din discuțiunea de proporții mari. Ar fi păcat de atâta risipă de vorbă, dacă n'ar duce la o încheiere responsabilă.

Dorim izbândă frământărilor din Timișoara!

Chestiunea moșilor

și a celorlalte regiuni muntoase de aceeași configurație biopolitică și economică (Maramureșul, Hunedoara și Banatul de sud), credem că a ajuns într-o fază culminantă: după 11 luni de reînviată și amplă cercetare pe teren și reexaminare cu toți factorii locali de răspundere administrativă (în frunte cu inspectorii generali școlari, sanitari, agricoli, edilitari, cooperatiști și industriali de pe lângă cele trei timuri transilvănene), directorul nostru a întocmit un vast raport conținând problemele celor 11 grupuri și departamente de stat. Pe temeiul acestui raport (care va fi publicat de îndată ce va obține autorizația necesară) prezentat d-lui ministru de interne, și în întință legătură cu principiile teoretice și practice cuprinse în volumul său recent Satele răsărite ale României directorul nostru a procedat la redactarea unui statut de funcționare a autorității speciale cu sediul în Abrud.

Putem anunța că statutul a fost însușit de factorii cei mai indicați și cu mai mare cădere din Transilvania și a fost investit cu iscălitura lor personală: rezidenții regali dr. Marta, g-ral Dănilă Pap și dr. Goriolan Tătaru, mitropolii Nicolae și Alexandru, consilierul regal ardelean dr. Alexandru Vaida Voevod și președintele „Solidarității” senator dr. Aurel Vlad.

Statutul cu iscăliturile a fost depus în mâinile d-lui președinte al Consiliului Const. Argetoianu, pentru a aviza la mijloacele necesare și a da forma legiuită.

Un guvern care are conștiința puterii de sine, un guvern de mare vitalitate e sigur că se hotărăște la singurele demersuri potrivite cu mărimea, vechimea și importanța problemelor identificate și soluțiilor elaborate.

Primul erou național în România Mare

Unul dintre cei mai entuziaști organizatori ai Gărzilor Naționale și al Legiunii Române din Sibiu a fost tânărul Ioan Munteanu din Poiana Sibiului, teolog absolvent și student în drept.

După ce s'a reîntors dela Adunarea Națională din Alba Iulia de la 1 Decembrie, unde a participat ca Legionar-organizator, în ziua de 4 Decembrie, luând cunoștință că în gara Sibiu va sosi un tren blindat care cutreera orașele ardeleni, de unde frustau banii dela administrațiile publice, contrar dispozițiilor șefilor, cu brațele pline de diverse scule dela Tipografia Arhidieceză a alergat într-un suflet la gară, unde a luat conducerea unei grupe de legionari cu cari a căutat să demonteze și-nele C.F. pentru ca astfel să poată captura trenul panțelat.

Întâmplarea a făcut ca trenul să oprească tocmai la locul unde se aflau ei și cu o mitralieră l-au secerat.

După 12 ore de chinuri a murit în Spitalul Militar în dimineața zilei de 5 Decembrie 1918. I s'au făcut funeralii naționale, atât pentru marile merite ce le-a avut în organizarea Legiunii și a Gărzilor Naționale cât și pentru modul eroic în care și-a dat sufletul, primul mort național după Adunarea dela Alba Iulia (în ajunul Albei Iulii fusese împușcat Aron, martirul zilei).

Printre alții G. Bărsan, Președ. Asociației, Mitropolitul Bălan, Liuba comand. Legiunii au vorbit la funeralii.

Un grup de 30 legionari l-au însoțit până la Poiana, unde a fost înmormântat în jalea mare a întregului ținut, iar pe monumentul Eroilor din Poiana îi figurează numele în loc de mare cinste.

„Gran Canaria” a lui A. J. Cronin

Numele scriitorului englez A. J. Cronin e nou pentru cititorul de slovă românească.

De astădată e pus în circulație de către editura „Cultura Românească”, pe coperta romanului „Gran Canaria”, tradus de d. Jul. Giurgea din original.

Dar, să reproducem câteva fraze din prefața pe care traducătorul, d. Jul. Giurgea, o scrie la versiunea românească a romanului „Gran Canaria”, pentru datele prețioase pe care ni le împărtășește:

„In cele cinci romane pe care le-a publicat începând din anul 1930, A. J. Cronin urmează aceeași linie tradițională a scriitorilor englezi care au luat locul școlii romantice dela sfârșitul veacului trecut; și exact ca și Thomas Hardy, Maurice Baring și alții cari au ilustrat cu operele lor literatura engleză, renunțând la cariera de medici, avocați sau ofițeri, au re-

venit la adevărata lor vocațiune și s'au dedicat literaturii în pragul maturității, cu un enorm bagaj de experiență și de viață trăită.

În cărțile sale A. J. Cronin nu pare deloc să fie un pasionat al abstracțiunilor; pe el nu-l interesează nici soluționarea problemelor de ordin psihologic; structura sufletească a eroilor lui nu este un subiect de analiză ci o realitate pe care o pune în fața cititorului, pentru a trage el însuși concluziile și învățămintele ce vor crede de cuviință, fără imixtiunea sau sugestiile autorului. Ne redă viața așa cum a trăit-o sau cum a văzut că o trăiesc alții, dar fără speculațiuni și fără să o coboare niciodată dincolo de linia care desparte binele de rău, eticul de abject. Poate aceasta este singura explicație a marelui său succes, pe care l-a cunoscut din prima zi.”

Pentru faptul că spațiul acestei rubrici nu ne îngăduie să încercăm o dare de seamă asupra recentului roman în versiune românească a lui A. J. Cronin, — ne mărginim la o simplă recomandare a lui:

În paginile romanului „Gran Canaria” cititorul va întâlni aceeași puternică obiectivare avietii, sub multiplele ei aspecte, sociale, etice, intelectuale, — pe care i-a revelat-o „Citadelă”.

VI. B.**Baraschi**

D. Constantin Baraschi e una din elitele plastice contemporane. Alduri de Han, Medrea, Mac Constantinescu, Ladea și Vlasiu, d. Baraschi reprezintă creația artistică a materiei modelate, în ceea ce are ea mai reprezentativ ca tehnică și inspirație.

Desigur, sculptorul Baraschi e un subiect bine cunoscut. Nota noastră e prilejuită însă de o elegantă plachetă care reproduce în fotografii 48 de lucrări ale d-lui Baraschi, purtând o schiță biografică semnată de poetul Tudor Mănescu.

Din notațiile d-lui Tudor Mănescu, reproducem un aliniat, în care ni se exprimă, lapidar, observații judicioase:

„D. Baraschi a părăsit voga actualului și s'a refugiat în sine însuși, cu hotărârea de a-și face un drum propriu. În acest scop a cercetat căile, pe care au mers clasicii greci și italienii Renașterii. A călătorit prin țara lor, a întârziat prin muzeele lor, dându-și seama că drumul e lung și arta e grea. După 15 ani de străduință și de cercetare, de umblet și de oboseală, ne dăruiește astăzi o operă compactă și demonstrativă. Am vizitat atelierul și am rămas uimit de progresele acestui mare artist. Lucrările de astăzi, cred că înseamnă nu numai pentru d-l Baraschi, dar și pentru plastica românească o etapă însemnată.”

Intr'adevăr, sculptorul Baraschi a angajat o aprigă luptă cu materia. În bronz, în lemn și în piatră, — daltă lui a căutat și caută forme noi, expresii inedite, cu aceea feroare caracteristică artiștilor mari. Tehnica lui e multilaterală, — inspirația diversă.

E destul să vedeți busturile lui Baraschi, torsurile, nudurile, liricele cariatide și lucrările inspirate de folclorul românesc, — pentru a vă da seama de valențele creatoare ale artistului.

VI. B.

Traduceri

Între problemele mult agitate în publicistica noastră literară, aceea a traducerilor a fost, desigur, cea mai pasionantă. Discuțiunile n-au conținut epoci de arăndul, dela Ion Heliade Rădulescu până azi; ba, dincontră, problema traducerilor se înscrie în fiecare lună, în fiecare sezon de aprige dispute critice, printre „problemele arzătoare la ordinea zilei”.

E adevărat că subiectul are destule laturi și e greu să nu fie abordat de oricare recenzent „conștiințios”, cu un prilej sau altul, — oricum, pe motivul onorabil de a-și exprima „opinia”.

Toate aceste discuțiuni sunt „teoretice”, elaboratoare de „formule” și „adevăruri” indiscutabile.

Ar fi de preferat totuși, în locul acestor pedante și de multe ori prea mărginite exegeze a fenomenelor de creație și re-creație — o conștiințioasă îndrumare a cititorului către cartea bună strădind.

Mă gândesc că pentru aceasta — publicității noastre, în afară de „ideile personale”, ar trebui să mai aibă și puțină lectură.

VI. B.

„Clopotele Amintirii”

Insemnăm aci și o convenită... denunțare a unui debut luminos și mai mult decât promițător. Ne referim la volumașul pe care tânărul scriitor bănățean, d. Gruia Floruțiu l-a tipărit recent la Timișoara sub titlul: „Clopotele Amintirii”.

E o culegere de poeme, căreia nu-i putem atribui lipsa de unitate, sau mai bine zis de omogenitate, pentru simplul motiv că e o carte de debut. Sovăind încă, poetul e amestecat — și lucrul acesta e destul de evident — poeme mai vechi, unele cu un bine definit caracter semănătorist, cu altele, cari se văd a fi scrise cu mai multă maturitate de concepție, cu o mai mare experiență stilistică.

Noi nu facem aci decât să însemnăm cu bucurie apariția unui talent real. De aceea, transcriem mai jos poemul „Mă chiamă Moartea”:

„Mă strigă de dincolo sinistru
glas.

Al adâncurilor, al morții.
Acum s'au aruncat sortii,
Doar drumul din urmă mi-a
rămas.

Înainte de a pleca mă spovedesc
voad.

Păcatele-mi, ca unui duhovnic,
vi-le spun.

Am vrut să fiu, ca alții, mai
bun,

Dar din vechea lume n'am
putut face nouă.

Singurateca-mi trudd fiind în
zadar,

Chemarea morții o simt mângâ-
iere.

Trupu-mi rece nu va cunoaște
cămp

Nical ciefii sbucium barbar.

Peste mine, întors în eternul
întunec.

Liniștea va'ntinde zăbranic greu.
Cine vă ști de-am fost vre-
dată eu,

Tainele lumii de-am încercat să
le desferec?

Poesia e remarcabilă pentru claritatea și tonul ei direct, pentru sensurile și ținuta corectă pe care o are.

Oricum, așteptăm dela tânărul bard bănățean și alte producțiuni poetice. Are prea mult talent pentru a așteptările noastre să nu fie împlinite.

VL. B.

Scriitorul Ionel Teodorescu

are o bogată creație literară. Se menține veșnic proaspăt și interesant atât ca stil, cât și ca subiect.

Cele din urmă două romane editate de Cartea Românească sunt dovada, deopotrivă a fecundității și calității superioare de producție. Nu e numai vervă și scăpărașe ghirlandă de metafore și alte flori stilare, ci ne atrag în egală măsură noutatea intrigei și savoare etice în țesătura romanului.

Fundacul Varlamului pune o problemă care ar putea în aceeași măsură să constituie subiectul unei conferințe de psihologie ori morală: necesitatea de a evada din tradiția apăsătoare și uciagătoare, din tiparul mediului care oprește desfășurarea liberă a individualității omului. Nu e feridre decât în muncă, iscodind noi și noi mijloace de a da luptă în viață prin puterile tale proprii. „Fundacul Varlamului” aduce o atmosferă de înviore și stimul în a se găsi un vad nou și potrivit calităților de muncă și victorie pentru tineret!

Prăvale-Baba este o încercare izbutită de a urmări nașterea talentului din zilele precocității, până la maturitatea încoronată de succese răsunătoare — cu întreaga

gă drama pe care o trăesc artiștii noștri. Eroul Vasile Damaschin e atașat prin toate fibrele sufletului său mediului rural din care a răsarit, e un nonconformist, lăsându-se condus numai de flacăra mistuitoare a creației cu paleta. Părinții săi, călugărițele dela mănăstirile noastre, colegii de școală și acel portret foarte izbutit al lui Ilie Pânișoară, au reliefuri foarte pregnante și ne leagă puternic prin simpatiile deșteptate; tipul dascălului nobile și jertfitor până la sacrificiul suprem, este foarte izbutit.

Ambele romane sunt dintre cele mai desăvârșite din câte arc literatură românească.

Bibliografie

Dr. EUGEN BIANU: ORDINEA OBȘTEASCĂ, București 1939, lei 450.

Intr'un volum de peste 500 pagini d. dr. Eugen Bianu directorul general al Siguranței de Stat adună vasta d-sale experiență de două decenii într'un câmp de cunoștinți care avea la noi o literatură doar fragmentară, întâmplătoare, nesistemată. Cartea se prezintă în excelente condițiuni și constituie un veritabil îndreptar de orientare profesională, atât generală cât și specială. Ce lucru mare însemnează pentru civilizația unui stat să dispună de un corp pregătit de poliști, specializat și înzestrat cu întreaga armătură modernă pentru a apăra interesele obștești, a proceda prompt, corect și pe lângă deplină răspundere a gravei misiuni în viața de stat. Cu toată dreptatea acest manual cu bogate capitole și cu o argumentație limpede se intitulează „Ordinea obștească” — făcându-se expresia structurală dela început și până la sfârșit a dorinței ca poliția să se prevaleze de știință specializată, de omenie și justie. Toate sferele cardinale de probleme sunt expuse: dela sfera administrativă, la cea preventivă și represivă judiciară. Autorul nu poate fi decât felicitat pentru competența și hărnicia cari au rodit o lucrare atât de temeinică și de utilă.

Despre războiul

isbucnit între Germania pedeparte și Anglia împreună cu Franța pedealtă, n'a făcut progrese; se pare că diplomația beligeranților și a neutrilor ar mai avea încă un cuvânt de spus. Intervenția Rusiei este în toi. În ultimul moment regii Belgiei și Olandei și-au oferit serviciile de mediațiune pe lângă beligeranți în favoarea păcii.

Regele României a felicitat pe cei doi suverani și s'a aliat gestului: actul Suveranului nostru a făcut o adăncă impresie în străinătate. România contribuie astfel la slăbirea tensiunii internaționale.